

Gece

GERÇEK BİR YAŞAM ÖYKÜSÜ

ELIE WIESEL

NOBEL BARIŞ ÖDÜLÜ

"Tüm insanlığa okutulması gereken kitap."
Oprah

30'dan fazla dile çevrildi

KORİDOR

Gece

Elie Wiesel

KORİDOR YAYINCILIK - 276
ISBN: 978-605-4629-97-8

YAYINEVİ SERTİFİKA NO: 16229
MATBAA SERTİFİKA NO: 19039

GECE
ELIE WIESEL

Özgün Adı: **La Nuit**

© 1958/2007 by LES EDITIONS DE MINUIT
© Bu kitabın Türkiye'deki yayın hakları Koridor Yayıncılık'a aittir.
Yayıncının izni olmaksızın çoğaltılamaz, kaynak gösterilmek suretiyle alıntı yapılabilir.
Cet ouvrage est publié dans le cadre du Programme d'Aide à la Publication (P.A.P.) de l'Institut Français de Turquie.
Bu kitap Türkiye Fransız Enstitüsü'nün Yayına Destek Programı çerçevesinde yayımlanmıştır.

Editör: Zübeyde Abat
Fransızcadan çeviren: Dila Balça Öğün
Baskı: Ekosan Matbaacılık, İstanbul

EKOSAN MATBAACILIK
Maltepe Mah. Hastaneyolu Sok. No: 1 (Taral Tarım Binası)
Zeytinburnu - İstanbul

Cilt: Ekosan Matbaacılık, İstanbul

Koridor Yayıncılık, İstanbul, 2019

KORİDOR YAYINCILIK
Maltepe Mah. Davutpaşa Cad. MB İş Merkezi
No: 14 Kat: 1 D: 1 Zeytinburnu / İstanbul
Tel.: 0212 – 544 41 41 / 544 66 68 / 544 66 69
Faks.: 0212 – 544 66 70
info@koridoryayincilik.com.tr

Gece

Elie Wiesel

Fransızcadan çeviren: Dila Balça Öğün

Koridor

Annemle babamın
ve küçük kız kardeşim
Tzipora'nın anısına...

Yeni baskı için Elie Wiesel'in yazdığı önsöz

Hayatımda tek bir kitap yazacak olsaydım o, bu kitap olurdu. Geçmişin şimdide yaşadığı gibi, *Gece*'yi takip eden bütün kitaplarım, derin bir anlamda, onun izini taşıyor ve aynı durum Tevrat, Talmud veya hasidik temalı kitaplarım için de geçerli: *Gece*'yi okumadan onlar anlaşılmayacaktır.

Bu kitabı neden yazdım?

Delirmemek için. Veya tam tersine delirmek için. Ve böylece kötülüğün gücü ile kurbanlarının acısı arasında salınan bir insanlık tarihinde ve bilincinde eskiden ortaya çıkmış olan o büyük ve korkutucu deliliği daha iyi anlamak için.

Şiddete karşı bastırılamaz bir çekim duyan tarihin tekrarlanmaması için kendine daha iyi bir şans vermenin yol-

ları olarak insanlara kelimeler ve anılar yoluyla miras bırakmak için miydi?

Belki de bu en basitinden ölüm ve kötülük hakkında kitaplarda keşfettiği kadarından fazlasını bilmeyen bir yeniyetmenin yaşındayken maruz kaldığım eziyetin bir izini bırakmak içindir?

Bazı okuyucular bana hayatta kaldıysam, bunun sebebinin bu kitabı yazmam olduğunu söylüyorlar. İkna olmuş değilim. Nasıl hayatta kaldığımı bilmiyorum; fazla güçsüz, fazla ürkek, bunun için hiçbir şey yapmadım. Buna bir mucize mi demek gerekir? Ben öyle demezdim. Eğer gök benim hayrıma bir mucize yaratabilecek olsaydı veya bunu istemiş olsaydı, bunu benden daha çok hak eden diğerleri için de yapabilirdi, yapmalıydı. Bu yüzden de tesadüften başka bir şeye teşekkür edemem. Bununla birlikte hayatta kaldığımdan, bunun anlamından bahsetmek de yine benim vazifem. Hiçbir şeyin anlamının olmadığı bir deneyimi kağıda dökmemin sebebi bu anlamı ortaya çıkarmak için miydi?

Gerçekte, aradan geçen zamanla beraber itiraf etmeliyim ki bilmiyorum. Ya da sözlerimle ne elde etmek istediğimi artık bilmiyorum. Bildiğim tek şey bu küçük yapıt olmadan, yazarlık hayatım ya da kısaca hayatım şu an olduğu gibi olmazdı: Kendini ahlaki ve insani olarak, düşmanın ölümünden sonraki ve sonuncu zaferi kazanmasını ve bunu, suçlarını insanların hafızalarından

silerek yapmasını engellemekle yükümlü hisseden bir tanığın hayatı.

Bugün pek çok kaynaktan bize ulaşan hakiki belgeler sayesinde artık netleşmiştir ki eğer SS'ler hükümlerinin başında Yahudilerin var olmayacakları bir toplum yaratmak istemişlerse de sonunda amaçları arkalarında Yahudilerin hiç var olmamış oldukları, yıkık bir dünya bırakmaktı. İşte bu yüzden Rusya'da, Ukrayna'da, Litvanya'da ya da Beyaz Rusya'da *Einsatzgruppen*'ler kadın, adam, çocuk ayırt etmeden bir milyondan fazla Yahudi'yi, mahkumların kendilerinin kazdıkları devasa çukurlara atmadan önce taramalı tüfekleriyle katlederek "nihai çözümü" uyguluyorlardı. Ardından özel birimler açık havada yakmak için cesetleri topraktan çıkartıyorlardı. Böylelikle tarihte ilk defa Yahudiler iki defa öldürülmüş olarak mezarlıklara gömülememişlerdir.

Diğer bir deyişle Hitler ve yardımcılarının Yahudi toplumuna açtığı savaş aynı zamanda Yahudi dinini, Yahudi kültürünü, Yahudi geleneğini, yani Yahudi hafızasını hedef alıyordu.

Elbette "Tarih" bir gün yargılanacağından, onun kurbanları için şahitlik etmem gerektiğini açıkça gördüğüm bir an oldu fakat işin neresinden tutabileceğimi bilmiyordum. Söyleyecek çok şeyim vardı ama onları anlatacak kelimelerim yoktu. Yapabileceklerimin kısıtlılığının bi-

lincinde, dilin engele dönüştüğünü görüyordum. Başka bir dil icat edilmeliydi. Düşman tarafından ihanete uğramış, mahvedilmiş, sapkınlaştırılmış *söz* nasıl onarılabilir ve insancıllaştırılabilirdi? Açlık, susuzluk, korku, nakil, eleme, ateş ve baca: Bu sözcükler belirli şeyleri ifade ediyorlar fakat o zamanlar, başka anlamları vardı. Kendisi de katledilmiş olan anadilimde yazarken her cümlede duruyor, kendime şöyle diyordum: "Olmadı." Yeniden başlıyordum. Başka fiiller, başka görüntüler, başka sessiz gözyaşlarıyla. Bir türlü olmuyordu. Olacak olan neydi ki tam olarak? Çalınmasın, gasp edilmesin, ırzına geçilmesin diye soyunan, ortaya çıkandı. Sözlükten çıkma mevcut kelimeler bana zayıf, yetersiz ve renksiz görünüyorlardı. Mühürlenmiş vagonlarda, bilinmeyene doğru yapılan son yolculuğu anlatmak için insan hangilerini kullanmalıydı? Ve insancıl olmayanın insani olduğu, şaşkın çocukların, tükenmiş ihtiyarların ölmek, üniformaları içerisinde kültürlü ve disiplinli adamların ise öldürmek için geldiği sapkın ve soğuk bir evrenin keşfini anlatmak için? Ve ayrılığı, alevler içerisindeki gecede, tüm bağların kopuşunu, bütün bir ailenin, bütün bir cemaatin parçalanmasını anlatmak için? Ve vardıkları gece annesiyle birlikte öldürülen altın saçlı, üzgün tebessümlü, küçük bir Yahudi kız çocuğunun kayboluşunu? El titremeden, kalp sonsuza dek parçalanmadan bunlar nasıl hatırlanabilir?

Derinlerde bir yerde bu tanık, hâlâ bazen bildiği gibi, biliyordu tanıklığının karşılık bulmayacağını. Bunun ne demek olduğunu ancak Auschwitz'i yaşamış olanlar bilebilir. Diğerleri hiçbir zaman bilmeyecekler.

En azından anlayacaklar mı?

Güçsüzleri korumanın, hastaları iyileştirmenin, çocukları sevmenin ve yaşlıların bilgeliğine saygı duymanın ve duyulmasını sağlamanın onlar için insani, yüce ve mecburi bir görev olduğunu o insanlar anlayabilecekler mi, evet, bu lanetlenmiş evrende, efendilerin güçsüzlere işkence etmek, hastaları öldürmek, çocukları ve yaşlıları katletmek için yarıştıklarını anlayabilecekler mi?

Anlaşılmayacak olmasının sebebi tanığın kendini o kadar kötü ifade etmesi mi? Sebep farklı. Beceriksizce, kendini yetersiz ifade ediyor olduğundan anlamayacak değilsiniz; o, zaten anlamayacağınız için kendini bu kadar yetersiz açıklıyor.

O yine de konuşmanın zordan ziyade imkansız olduğu bu durumda, sessiz kalmanın yasak olduğunu varlığının en derininde biliyordu.

O halde azimle devam etmek lazımdı. Ve sözler olmadan konuşmak. Ve sözcüklerin içlerindeki, onları sarmalayan ve aşan sessizliğe güvenmek. Ve tüm bunların orada, Birkenau'daki bir avuç külün, bu lanetlenmiş yer üzerine yazılmış tüm yazılardan daha ağır olduğu duygusuyla.

Çünkü söylenemez olanı söylemek için tüm çabalarıma rağmen "hâlâ olmadı."

Önce Fransızca'ya ardından İngilizce'ye çevrilmiş "Ve Dünya susuyordu" başlığı altında Yidişçe yazılmış el-yazmalarının, büyük François Mauriac'ın yorulmaz gayretlerine karşın Parisli ve Amerikalı tüm büyük editörler tarafından reddedilmesinin sebebi bu mu? Kendisi ancak aylar süren çok sayıda kişisel ziyaretten sonra bunu kabul ettirmeyi başardı.

Yaptığım sayısız kısaltmaya rağmen, kitabın Yidişçe olan orijinal versiyonu oldukça uzun. Kitabın kısaltılmış Fransızca versiyonu üzerinde çalışan, küçük ve saygın yayınevi *Editions de Minuit*'nin efsanevi patronu Jérôme Lindon'dur. Onun metni kısaltma konusundaki tutumunu benimsedim çünkü gereksiz görünebilecek her şey beni ürkütüyordu. Burada aslolan öz'dü. Bolluğu reddediyordum. Çok konuşmak beni eksik anlatmaktan daha fazla korkutuyordu. Hafızanın derinliklerini boşaltmak onun taşmasına izin vermekten daha sağlıklı değil.

Örneğin Yidişçe metin, hayal kırıklığı içeren şu düşüncelerle başlıyor:

> Başta inanç vardı, çocukça; ve güven, umutsuzca; ve yanılsama, tehlikeli. Tanrı'ya inanıyor, insanlığa güven duyuyor ve her birimiz, içimize yerleştirilmiş *Shekhina*'nın alevinden kutsal bir kıvılcımı gözleri-

mizde, Tanrı'nın görüntüsünün bir yansımasını ise ruhumuzda taşıdığımız yanılsaması içerisinde yaşıyorduk.

Tüm felaketlerin kaynağı da, işte bu oldu.

Yidişçeden aktardığım başka bölümler de vardı, babamın ölümü ve kurtuluş hakkında. Bu yeni çeviriye neden dahil olmadılar? Fazla şahsi, belki de fazla mahrem olduklarından satır arasında kalmaları gerekir. Oysa belki de bilinmeliler.

Hayatımdaki en ıstırap verici gecelerden biri olan o geceyi hatırlıyorum:

"Leizer (Yidişçe Eliézer), oğlum, gel... Sana bir şey söylemek istiyorum... Yalnızca sana... Gel, beni yalnız bırakma... Leizer... "

Sesini duydum, sözlerindeki anlamı ve anın trajik boyutunu anladım fakat yerimden kıpırdamadım.

Bu, onun son isteğiydi –ruhunun katledilmiş bedeninden söküldüğü o ıstırap anında beni yanında istemek– fakat ben onun bu dileğini yerine getirmedim.

Korkuyordum.

Darbelerden korkuyordum.

Onun ağlamalarına sessiz kalmamın sebebi işte buydu.

Değersiz, çürümüş hayatımı feda ederek yanına

gidip elini tutmak, onu rahatlatmak, yalnız olmadığını ve yanıbaşında olduğumu, onun üzüntüsünü hissettiğimi ona göstereceğime, olduğum yerde uzanmaya devam ederek Tanrı'ya babamın ismimi zikretmeyi ve blok sorumluları tarafından dövülmemek için ağlamayı kesmesi için dua ettim.

Fakat babamın şuuru yerinde değildi.

Onun ağlamaklı, sonu çağrıştıran sesi sessizliği yırtmaya ve beni, yalnızca beni çağırmaya devam ediyordu.

Sonra? Bir SS sinirlenerek babama yaklaştı ve kafasına vurdu: "Kes sesini ihtiyar! Kes sesini!"

Babam dipçik darbelerini hissetmedi; ben hissettim. Buna rağmen tepki vermedim. SS'in babamı dövmesine izin verdim. Yaşlı babamı tek başına can çekişmeye bıraktım. En fenası da gürültü yaptığı ve darbeleri körüklediği için ona öfkeliydim...

Leizer! Leizer! Gel, beni yalnız bırakma...

Sesi bana o kadar uzaktan, bir yandan da o kadar yakından geliyordu ki...

Yine de kıpırdamadım.

Bu yüzden kendimi asla affetmeyeceğim.

İçine sürüklendiğim, benden bambaşka bir insan yaratan, içimdeki şeytanı, en sığ bilinci ve en vahşi güdüleri uyandıran o dünyayı asla affetmeyeceğim.

(...)

Son sözü benim ismimdi. Bir çağrı. Ve ben cevap vermedim.

Yidişçe versiyonunda yazı, kırık aynayla değil, gerçeğe dair çok daha kötümser bir düşünceyle sona eriyor:

...Ve şimdi, Buchenwald'dan on yıl sonra, dünyanın unuttuğunun ayırdına varıyorum. Almanya egemen bir devlet. Alman ordusu yeniden doğdu. Buchenwald'daki sadist kadın Ilse Koch'un, şimdi çocukları var ve mutlu. Savaş suçluları Hamburg ve Münih sokaklarında cirit atıyor. Geçmiş silindi, unutulmaya sürgün edildi.

Almanlar ve antisemitler dünyaya, katledilen altı milyon Yahudi hikayesinin bir "efsane" olduğunu anlatıyor ve dünya, o saflığıyla, bugün olmasa da yarın veya yarından sonra buna inanacak...

...Bu yapıtın tarihin akışını değiştireceğine ve insanlığın bilincini sarsacağına inanacak kadar saf değilim.

Kitap, önceden sahip olduğu güce artık sahip değil.

Dün susmuş olanlar, yarın da susacaklar.

Okuyucunun bize yöneltme hakkı olan bir başka soru da, ilk baskı kırk beş senedir varken bu ikinci baskı neden? Yeteri kadar sadık veya iyi değilse, daha iyi ve ori-

jinale daha yakın bu baskı için bunca zaman beklemek neden?

İngilizce çevirisi için söylediğim şeylerin aynısı Fransızca için de geçerli. O dönemde tanınmayan bir acemi olduğumu ve İngilizcemin, tıpkı Fransızcam gibi, arzu edilenden çok uzakta olduğunu hatırlatmama bilmem gerek var mı? Londra'dan bir editör, Editions de Minuit'nin temsilcilerinden olan Georges Borchardt'ın bir çevirmen bulduğunu haber verdiğinde ona teşekkür ettim. Çeviriyi okudum ve bana yeterli göründü. Bir daha okumadım. Bu zaman içerisinde diğer eserlerimden bazılarının eşim Marion tarafından çevrilme şansı oldu. Kendisi sesimi tanıyan ve onu herkesten daha iyi aktarabilecek olağanüstü bir çevirmen. Şansıma, Farrar, Strauss and Giroux Yayınevi editörleri tarafından kitabı yeniden çevirmesi istendi ve o da kabul etti. Şuna eminim ki okuyucular bu yüzden ona minnettar olacaklar. Onun sayesinde orada burada kullandığım yanlış ifadeleri ve izlenimleri düzeltme şansım oldu. Örneğin mühürlenmiş vagonlarda yaptığımız ilk gece yolculuğunu anımsıyor, bazı kimselerin karanlıktan istifade ederek cinsel eylemlerde bulunduğundan bahsediyorum. Bu yanlış. Yidişçe olan metinde "genç kız ve erkekler kendilerini erotik ve coşkulu güdülerinin boyunduruğuna bıraktılar" diyorum. Oldukça güvenilir pek çok kaynaktan doğruladım. Trendeyken bütün aileler henüz bir aradaydı. Gettodaki birkaç hafta; göreneklerimizi, örf ve adetlerimizi ihlal etme noktasında

davranışımızı alçaltmış olamaz. Acemice dokunmalar olmuştur, mümkün. Hepsi bu. Hiçbir şey daha ileri taşınmadı. Peki neden bunu Yidişçe söyledim ve Fransızca ve İngilizceye çevrilmesine izin verdim? Olası tek açıklama şu ki ben aslında kendimden bahsediyorum. Ben, aslında kendimi yargılıyorum. Öyle tahmin ediyorum ki büluğ çağının ortasında, oldukça dindar bir yeniyetme olarak ben, kadınlar ve erkeklerin arasındaki fiziksel yakınlığın beslediği erotik hayale karşı koyamıyordum.

Daha önemsiz bir başka örnek: Bir kısaltma. Roş Aşana gecesi doğaçlama yapılan toplu duayı anarken, evdeyken yaptığım gibi babamın elini öpmek üzere onu bulmaya gittiğimi anlatıyorum; kalabalığın içinde kaybolduğumuzu eklemeyi unuttum. Bu detayı fark eden yine, anlatımda netliği önemseyen Marion oldu.

Her halükarda, bu tanıklığı çok uzaktan, tekrar okurken, çok beklememekle iyi ettiğimi fark ediyorum. Yıllar içerisinde kendimi bazı bölümlerden –haksız yere– şüpheye düşerken yakalıyordum. *Oradaki* ilk gecemi anlatıyorum. Dikenli tellerin ortasındaki gerçekliğin keşfini. Eski bir tutuklunun yaşımıza dair yalan söylememiz hakkındaki uyarılarını: Babam daha genç, ben daha yaşlı olmalıydım. Elemeyi. Kayıtsız bir göğün içine geçmiş bacalara doğru yürüyüşü. Alev çukurlarına fırlatılan süt çağındaki bebekleri… O esnada *canlı* olduklarını belirtmedim, öyle oldukla-

rına inandığım halde. Kendime şöyle diyordum: Hayır, çoktan ölmüş olmalılardı, öbür türlü aklımı kaçırırdım. Buna rağmen kamptaki arkadaşlarım benimle birlikte, benim gibi onları gördüler: Alevlerin içine fırlatılırken o bebekler hâlâ canlıydı. Telford Taylor gibi tarihçiler bunu onayladı. Ve ben, delirmedim. Bu kabusumsu görüntü yeni basımda yer alıyor olacak.

Giriş bölümünü sonlandırmadan önce, tıpkı insanlar gibi her kitabın kendi kaderi olduğuna inancımın altını çizmenin önemli olduğunu düşünüyorum. Kimileri hüznü, diğerleri sevinci çağırır. Bir yapıtta ikisinin olduğu da görülmüştür.

Yukarıda *Gece*'nin, kırk beş sene önce ilk yayımlandığından bu yana karşılaştığı zorlukları yazdım. Olumlu eleştirilere rağmen kitap satmıyordu. "Dehşet verici" bulunan bu konu kimseyi ilgilendirmiyordu. Rabbilerden biri vaazlarında bu konudan bahsedecek olsa, bundan şikayet edecek biri hep oluyordu: "Geçmişin mutsuzluğuyla çocuklarımızı dehşete düşürmek neye yarar?" O günden bu yana çok şey değişti. Bu küçük kitabım beklemediğim bir karşılık buldu. Bugün kitap daha çok gençler tarafından derslerde ve üniversitelerde okunuyor.

Bu fenomen nasıl açıklanır? Her şeyden önce bunu halkın zihniyetinde meydana gelmiş değişiklikle ilişkilendirmek lazım. Savaş öncesi veya esnasında doğmuş yetiş-

kinler, ellili ve altmışlı yıllarda "yetersizce soykırım diye adlandırılan"a karşı bir çeşit bilinçsiz ve hoşgörülü bir kayıtsızlık sergiliyorlarsa da, bu artık doğru değil.

O zamanlarda pek az yayıncı bu konuda kitap yayımlama cesaretini gösterdi. Günümüzde hepsi düzenli olarak, bazıları ise her ay bu konuda yayın yapıyorlar. Aynısı akademik dünya için de geçerli. O dönemde, pek az orta ve yüksek dereceli okul bu konuyu ders kapsamına alıyordu. Bugün ise konu, her yerde okul programlarına dahil edildi ve bu dersler en sevilenler arasında yer alıyor.

Auschwitz teması artık genel kültürün bir parçasını oluşturuyor. Filmler, tiyatro piyesleri, romanlar, uluslararası konferanslar, sergiler, ülkenin ileri gelenlerinin katılımıyla gerçekleştirilen senelik törenler: Bu konu artık kaçınılamaz hale geldi. Bunun en vurucu örneği 1993'te açıldığı günden bu yana yirmi iki milyondan fazla insanın ziyaret ettiği Washington'daki Soykırım Müzesi.

Günümüz öğrencisi veya okuyucusu, hayatta kalan neslin günbegün azalacağının bilincinde kendini onların belleğiyle büyülenmiş buluyor.

Çünkü üstün ve nihai bir derecede burada sözü edilen şey onun belleğinin kökenleri, genişliği ve vardığı noktadır. Tekrarlıyorum: Zihindekilerin taşması onun fakirleşmesi kadar tehlikeli olacaktır. Bu ikisinin arasında, gerçeğe yakın olacağını umarak doğru ölçüyü seçmek de bize düşüyor.

Hayatta kalan kişi, tanık olmak istiyorsa eğer, problem basit: Onun görevi, yaşayanlar için olduğu kadar ölmüşler için de, özellikle de gelecek nesiller için tanıklık yapmak. Gelecek nesilleri ortak belleğe ait bir geçmişten mahrum bırakmaya hakkımız yok.

Unutmak tehlike ve hakaret demektir. Ölenleri unutmak, onları bir kez daha öldürmek olur. Öldürenleri ve yardımcılarını saymazsak, ilk ölümlerinden başka hiçbir şey sorumlu olamaz, biz ancak ikincisinden sorumlu oluruz.

Bana "Auschwitz'e cevap ne olurdu biliyor musunuz?" diye sorduklarında onlara bilmediğimi söylüyorum; bu büyüklükteki bir trajedinin bir cevabı olup olmadığını bile bilmiyorum. Bildiğim, sorumlulukta bir cevap olduğu.

Aynı anda hem çok uzak hem de çok yakın o lanetlenmiş ve karanlık zamanlardan bahsederken "sorumluluk" anahtar kelime.

Eğer tanık kendini sonuna kadar zorlayarak tanıklık etmeyi seçtiyse, bu bugünün gençleri, yarın doğacak çocuklar içindir: Kendi geçmişinin onların geleceği olmasını istemediği içindir.

ELIE WIESEL

François Mauriac'ın kitap için yazdığı önsöz

Yabancı gazeteciler sıklıkla beni ziyarete geliyorlar. Tüm düşüncelerimi açma arzusu ve Fransa'ya karşı hislerine aşina olmadığım muhatabıma koz verme çekincesi arasında, onlara şüpheyle yaklaşıyorum. Bu karşılaşmalarda kuşkulanmayı asla unutmuyorum.

O sabah, Tel Aviv gazetelerinden biri için bana sorular soran İsrailli gence karşı geldiği ilk andan itibaren uzun süre direnemediğim büyük bir sempati hissettim öyle ki çabucak konuşmalarımız kişisel bir hal aldı. İşgal zamanına dair anılarımdan bahsetmeye koyuldum. Bizi derinden etkileyen şeyler her zaman içerisine direkt olarak dahil olduğumuz koşullar olmayabilir. Genç ziyaretçime o karanlık yıllardan hiçbir görüntünün beni, Austerlitz garında, vagonlara doldurulmuş

Yahudi çocuklar kadar etkilemediği itirafında bulundum. Kendi gözlerimle görmemiş olsam da eşim, halen hissettiği dehşet dolu o anları bana aktardı. Nazilerin yok etme metodlarından hepimiz habersizdik. Ve nasıl olduklarını kim tahmin edebilirdi ki? Fakat annelerinin koynundan kopartılmış bu kuzuların yaşadıkları, mümkün sandığımız her şeyin ötesine geçiyordu. O gün, ifşasının bir çağı sonlandırarak yenisini başlatan adaletsizlik gizemine dokunduğumu düşündüm. 1789'da şafağı gördüğünü zanneden ve 2 Ağustos 1914'e kadar Aydınlanma Çağı ilerlemeleriyle, bilimin keşifleriyle güçlenen Batı insanının 18. yüzyılda tasarlamış olduğu hayal benim için, küçük çocuklarla doldurulmuş bu vagonların karşısında yok oldu, – ve ben onların gaz odalarına veya ölüm fırınlarına atılacaklarını düşünmekten çok uzaktım.

İşte o gazeteciye bunları açıklıyor, bir yandan da iç çekiyordum: "Kim bilir kaç defa o çocukları düşünmüşümdür!" Bana "Ben de onlardan biriyim" dedi. Onlardan biriydi! Annesinin, çok sevdiği küçük kız kardeşinin ve babası hariç tüm ailesinin canlı yaratıklarla beslenen ölüm fırınında yok oluşunu görmüştü. Babasına gelince, onun işkencesine, acı çekişine ve ölümüne günbegün şahitlik etmesi gerekmişti. Hem de ne ölüm! O ölüm koşullarını anlatan bu kitabı, sayıca en az Anne Frank'ın Hatıra Defteri'nin –nasıl bir mucize ki çocuk kendi başı-

na kurtulabilmiş– okuyucuları kadar olması gerektiğine inandığım okuyucuların keşfine sunuyorum.

Bununla beraber düşüncem, benzeri onca başka anlatımdan sonra gelen ve ona ait hiçbir şeyin bizi şaşırtmadığı bir iğrençliği betimleyen bu tanıklığın, aynı zamanda farklı, tekil ve eşsiz olduğu yönündedir. Sighet denen Transilvanya'nın o küçük şehrinde yaşayan Yahudilerin başına gelen şey, kaçmak için vakitleri olabilecekken akıl almaz bir pasiflikle kendilerini teslim ettikleri bir kaderin karşısındaki körlükleri: (onlar ki katliamdan sağ kurtulan ve gözleriyle gördüklerini aktaran bir tanığın uyarılarına ve yakarışlarına sağır kalmışlar, ona inanmayı reddederek ona deli gözüyle bakmışlardır). Kuşkusuz bu veriler başka hiçbir eserle karşılaştırılamayacak bir esere ilham olmaya yetmiştir.

Tüm bunların yanı sıra bu olağanüstü eser beni başka bir yönden daha yakaladı. Bize burada hikayesini anlatan çocuk, Tanrı'nın seçilmişlerindendi. Bilincinin uyanışından itibaren yalnızca Tanrı için yaşamış, Talmud'la beslenmiş, Kabala'ya inisiye olmaya hevesli olmuş, kendini Daim Olan'a adamıştır.

Diğer iğrençliklerden daha az görünür, daha az çarpıcı olan bir dehşetin bu sonucunu hiç düşünmüş müydük? (oysa bizim gibi inançlı kimseler için en beteri olan iğrençlik: Mutlak kötülüğü bir anda keşfeden bu çocuk ruhunda Tanrı'nın ölümü)

Gözleri binlercesinin ardından küçük kız kardeşinin ve annesinin yollanacak olduğu fırından çıkan siyah duman halkalarının dağıldığı gökyüzüne bakarken onda olan biteni anlamayı deneyelim: "Hayatımı yedi kez sürgülenmiş uzun bir geceye çeviren kamptaki o ilk geceyi asla unutmayacağım.

O dumanı asla unutmayacağım.

Sessiz mavi göğün altında vücutları kıvrımlar haline gelen çocukların o ufak suratlarını asla unutmayacağım.

İnancımı tüketen o alevleri asla unutmayacağım.

Yaşama zevkinden beni sonsuza dek yoksun kılan bu gece sessizliğini asla unutmayacağım.

Tanrımı ve ruhumu katleden, rüyalarımı çöle çeviren bu anları asla unutmayacağım.

Tanrı'nın varolduğu kadar uzun yaşamaya mahkum edilsem bile bunu asla unutmayacağım. Asla."

İlk görüşte bu İsrailli'de neyi sevdiğimi o zaman anladım: Halen aşağılanmış cesetler üzerinde sendeleyerek yürüdüğü karanlık uçların bir mahkumu olmasına rağmen sahip olduğu dirilmiş Lazarus'un o bakışı. Onun için Nietzsche'nin çığlığı neredeyse fiziksel bir gerçekliği ifade ediyordu: Tanrı öldü. Rıfk sahibi ve Avuntu kaynağı Aşk'ın Tanrısı, İbrahim'in, İshak'ın ve Yakub'un Tanrısı, bu çocuğun bakışı altında, tüm putların en açgözlüsü olan Irk'ın buyurduğu insan kıyımı dumanı içinde son-

suza dek yok oldu. Ve bu yok oluş, inançlı kaç Yahudi'de gerçekleşmedi? O korkunç günlerin arasındaki, çocuğun, bize anlattığı gibi, mutsuz bir meleğin yüzüne sahip bir başka çocuğun asılışına (evet!) tanıklık ettiği o korkunç günde, arkasında birinin inlediğini duyar: "Tanrı nerede? O nerede? Nerede bu Tanrı? Ve içimde bir ses ona cevap veriyordu: Nerede mi? İşte tam burada – burada, bu darağacında."

Yahudi Yılı'nın son gününde çocuk Roş Aşana resmi törenine katılır. Binlerce kölenin tek bir ağızdan bağırdığını işitir: "Yüce Tanrı'nın adıyla!" Çok değil, kısa zaman önce o da Tanrının önünde nasıl bir tapınma, endişe ve aşkla diz çökmüştü! Bugün o, doğruluyor ve yüzleşiyor. Zihnin ve kalbin algılayabileceğinin çok ötesinde aşağılanmış ve incitilmiş yaratık, kör ve sağır tanrısallığa meydan okuyor: "Bugün artık yakarmıyordum. Artık inleyemiyordum bile. Tam tersine kendimi oldukça güçlü hissediyordum. Suçlayandım. Ve suçlanan: Tanrı. Gözlerim açılmıştı ve yalnızdım, ne Tanrı ne de insanın olduğu bu dünyada korkunç bir biçimde yalnızdım. Ne aşk ne acıma vardı. Artık külden başka bir şey değildim fakat kendimi Tanrı'dan daha güçlü hissediyordum. Dua topluluğunun ortasında yabancı bir gözlemci gibiydim."

Ve ben ki Tanrı'nın Aşk olduğuna inanırım, bir gün asılmış bir çocuğun suratında beliren melek hüznünün

yansımasını mavi gözlerinde taşıyan bu genç muhatabıma ne cevap verebilirdim? Ona ne söyledim? Ona bu İsrailli'den, belki de kendisine benzeyen bu kardeşten, çarmıhı dünyayı yenmiş çarmıha gerilmişten bahsettim mi? Onun için ayak bağı olanın benim için bir mihenk taşı olduğunu ve haç ile insanların acısı arasındaki uygunluğun benim gözümde onun çocuk imanının kaybolduğu dipsiz gizemin anahtarını barındırdığını söyledim mi? Sion fırınlardan ve toplu mezarlardan yeniden yükseldi. Yahudi ulusu bu milyonlarca ölünün arasından hayata döndü. Bir damla kanın, tek bir gözyaşının bedelini bilmiyoruz. Her şey lütuf. Eğer Daim daim ise, her birimiz için son söz ona ait. Yahudi çocuğa işte bunları söylemeliydim. Fakat yapabildiğim tek şey ağlayarak onu kucaklamak oldu.

FRANÇOIS MAURIAC

1. BÖLÜM

Sanki hayatında hiç soyadı olmamış gibi, herkes onu Şamaş Moşe diye çağırırdı. Hasidik sinagogun her işine koşturan adamıydı. Çocukluğumu geçirdiğim Transilvanya'nın küçük şehri Sighet'in Yahudileri onu severdi. Çok fakirdi ve acınacak bir biçimde yaşardı. Genel olarak şehrimin sakinleri fakirlere yardım etseler de onlardan zerre hazzetmezlerdi. Şamaş Moşe istisnaydı. Kimseyi rahatsız etmezdi. Varlığı kimseyi bunaltmazdı. Önemsiz görünme ve kendini görünmez kılma sanatında adeta bir ustaydı.

Görünüşte bir palyaçonun sakarlığına sahipti. Öksüzlere özgü çekingenliği insanları gülümsetirdi. Onun bakışlarını uzaklarda kaybolan, iri ve dalgın gözlerini severdim. Az konuşurdu. Şarkı söylerdi; daha doğrusu mırıldanırdı. Ku-

lağa ulaşan cümlelerinde ilahi ıstıraptan, Kabala'ya göre kurtuluşu insanın kurtuluşunda saklı inayetin sürgününden bahsediyor olurdu.

Onunla 1941 senesinin sonuna doğru tanıştım. Neredeyse on üç yaşındaydım. Çok dindardım. Gündüzleri Talmud çalışıyor, gece olunca Mabedin yıkılışına ağlamaya sinagoga koşuyordum.

Bir gün babamdan bana Kabala öğretisinde rehberlik edecek bir üstad bulmasını istedim.

"Henüz bunun için çok gençsin. Maymonides, ancak otuz yaşında gizemciliğin tehlikelerle dolu dünyasında maceraya atılmaya hakkın olduğunu söyler. Önce anlayabileceğin temel konuları çalışmalısın."

Babam pek duygusal olmayan, kültürlü bir adamdı. Aile içerisinde bile hislerini dışa vurmazdı. Kendi ailesindense diğerleriyle daha meşguldü. Sighet'teki Yahudi cemaatinde hatrı sayılır biriydi. Cemaatle ilgili sorunlar, hatta özel sorunlar sıklıkla ona danışılıyordu. Dört kardeştik. En büyüğümüz Hilda, onun küçüğü Béa, üçüncü ve ailenin tek erkek çocuğu olan ben ve en küçüğümüz Judith.

Ailem ticaretle uğraşıyordu. Hilda ve Béa işlerde annemle babama yardım ediyorlardı. Benim yerimin ise okul olduğunu söylüyorlardı.

"Sighet'te Kabala ile ilgilenen kimse yok," diye tekrarlıyordu babam.

Bu fikri aklımdan çıkarmaya uğraşıyordu fakat nafile. Şamaş Moşe'de kendime bir üstad bulmuştum.

Bir gün alacakaranlıkta ben dua ederken beni izlemişti.

"Dua ederken niçin ağlıyorsun?" diye sordu, sanki beni uzun zamandır tanıyormuşçasına.

"Hiçbir fikrim yok," dedim. Kafam karışmıştı.

Bu soru daha önce aklıma hiç gelmemişti. Ağlıyordum, çünkü... Çünkü içimde bir şey ağlama ihtiyacı duyuyordu. Başka da bir şey bilmiyordum.

Bir süre sonra "Niçin dua ediyorsun?" diye sordu.

Niçin dua ediyordum? Tuhaf bir soru. Niçin yaşıyordum? Niçin nefes alıyordum?

Kafam iyice karışmış, rahatsız bir şekilde "Bilmiyorum, hiçbir fikrim yok," dedim.

O günden itibaren onu sık sık gördüm. Bana ısrarla her sorunun, cevabında bulunmayan bir güç barındırdığını açıklıyordu.

"İnsan Tanrı'ya doğru, ona sorduğu sorular aracılığıyla yükselir," diye tekrar etmeyi seviyordu. "İşte gerçek diyalog. İnsan sorar ve Tanrı cevaplar. Fakat cevaplarını anlamayız. Anlayamayız. Çünkü onlar ruhun derinliklerinden gelir ve ölüme kadar orada kalırlar. Gerçek cevapları, Eliezer, onları yalnızca kendinde bulacaksın."

"Peki sen neden dua ediyorsun, Moşe?" diye sordum.

"Ben bendeki Tanrı'ya, ona gerçek sorular yöneltebilecek gücü bana vermesi için dua ediyorum."

Neredeyse her akşam bu şekilde sohbet ediyorduk. Herkes gittikten sonra sinagogda kalıyor, yarıya gelmiş birkaç mumun ışığının titreşmeye devam ettiği karanlıkta oturuyorduk.

Bir akşam ona Sighet'te bana Zohar'ı, Kabala kitaplarını, Yahudi gizemciliğinin sırlarını öğretecek bir öğretmen bulamamaktan ötürü ne kadar üzgün olduğumu söyledim. Yüzünde hoşgörülü bir tebessüm belirdi. Uzunca bir sessizlikten sonra,

"Mistik gerçekliğin bahçesine açılan bin bir kapı vardır. Her insanın kendi kapısı. Yanılmamalı ve kendisininkinden başka bir kapıdan girmeyi istememelidir. Bu, hem giren, hem de çoktandır orada bulunanlar için tehlikelidir," dedi.

Sighet'in bu zavallı yalın ayaklısı Şamaş Moşe, uzun saatler boyunca bana Kabala'nın aydınlığından ve gizemlerinden bahsediyordu. İnisiyasyonuma onunla başladım. Beraber Zohar'ın aynı sayfasını, ezberlemek için değil ama tanrısal özün kendisini anlayabilmek için onlarca kez okuyorduk.

Tüm bu akşamlarda Şamaş Moşe'nin beni kendisiyle beraber sonsuzluğa, soru ve cevabın BİR olduğu o zamana taşıyacağına ikna olmuştum.

Ardından bir gün Sighet'ten yabancı Yahudileri sürdüler. Ve Şamaş Moşe yabancıydı.

Macar jandarmalar tarafından hayvan taşıma vagonlarına doldurulmuş, sessizce ağlıyorlardı. Bizler de peronda ağlıyorduk. Tren ufukta kayboldu; ardında yalnızca yoğun ve pis bir duman kalmıştı.

Arkamda bir Yahudinin iç çekerek şunu söylediğini duydum:

"Ne yapalım? Savaş bu..."

Sürülenler çabuk unutuldular. Gidişlerinden birkaç gün sonra Galiçya'da oldukları, çalıştıkları, hatta kaderlerinden memnun oldukları konuşuluyordu.

Günler geçti. Haftalar, aylar. Hayat normale dönmüştü. Bütün evlerde sakin ve güven verici bir rüzgar esiyordu. Tüccarların işleri iyiydi, öğrenciler kitaplarına gömülmüş yaşıyor, çocuklar sokakta oynuyordu.

Bir gün sinagoga girecekken kapının yakınındaki bir sıraya oturmuş Şamaş Moşe'yi fark ettim.

Kendisinin ve diğerlerinin hikayesini anlattı. Sürülenlerin içinde bulunduğu tren Macar sınırını geçmiş ve Polonya topraklarına vardığında kontrol Gestapo tarafından devralınmış ve orada durmuş. Yahudiler indirilerek kamyonlara bindirilmişler. Kamyonlar bir ormana doğru yol almış. Kamyonlardan indirilmişler. Onlara devasa çukurlar kazdırmışlar. Yahudiler görevi tamamladıklarında Gestapo'nun adamları kendi görevlerine başlamışlar. Sakince, acele etmeden mahkumlarını vur-

muşlar. Herkes çukura yaklaşarak ensesini dönmek zorundaymış. Bebekler havaya atılıyor, makineli tüfekler onları hedef alıyormuş. Bunlar Kolomaye yakınlarındaki Galiçya ormanında olmuş. Şamaş Moşe tek başına kurtulmayı nasıl başarmıştı? Mucize sayesinde. Bacağından yaralı Moşe'yi ölü sanmışlar...

Günler ve geceler boyunca bir Yahudi evinden diğerine gidiyor, üç gün boyunca can çekişen Malka'nın ve oğullarından önce kendisini öldürmeleri için yalvaran terzi Tobie'nin hikayesini anlatıyordu...

Moşe değişmişti. Gözleri artık sevinci yansıtmıyordu. Artık şarkı söylemiyordu. Artık bana Tanrıdan veya Kabala'dan söz etmiyor, yalnızca gördüklerini anlatıyordu. İnsanlar onun hikayelerine inanmak bir yana, onu dinlemeyi bile reddediyorlardı.

"Kendini acındırmaya çalışıyor. Ne hayal gücü..."

Veya:

"Zavallı, delirdi."

Ve o, ağlıyordu:

"Yahudiler, beni dinleyin. Sizden istediğim tek şey bu. Ne para ne de merhamet. Yalnızca beni dinleyin," diye bağırıyordu sinagogda, gün batımı ve akşam duaları arasında.

Ben bile ona inanmıyordum. Akşam duasından sonra sıklıkla onunla kalıyor ve mutsuzluğunu anlamaya gayret

ederek hikayelerini dinliyordum. Hissettiğim tek şey acıma duygusuydu.

"Bana deli gözüyle bakıyorlar," diye mırıldanıyordu ve gözlerinden, tıpkı mum damlaları gibi gözyaşları süzülüyordu.

Bir seferinde ona şu soruyu yönelttim:

"Neden söylediklerine inanılmasını bu kadar istiyorsun? Yerinde olsam bana inanıp inanılmaması çok da umrumda olmazdı..."

Zamandan kaçmak istercesine gözlerini yumdu:

"Anlamıyorsun dedi, umutsuzluk içerisinde. Anlayamazsın. Ben mucize sayesinde kurtuldum. Buraya kadar gelmeyi başardım. Nereden aldım bu gücü? Size ölümümü anlatmak için Sighet'e geri dönmek istedim. Hâlâ vakit varken hazırlanabilmenizi istedim. Yaşamak mı? Artık gözümde değeri yok. Bir başımayım. Ama geri dönmek istedim, ve sizi uyarmak. Sonuç, kimse beni dinlemiyor..."

1942'nin sonlarına doğruydu.

Sonrasında hayat normale döndü. Her akşam dinlediğimiz Londra radyosu sevindirici haberleri müjdeliyordu: Almanya'nın her gün bombalanması, Stalingrad, ikinci cephe hazırlıkları ve biz, Sighet Yahudileri, gecikmeyecek güzel günleri bekliyorduk.

Kendimi öğrenimime adamaya devam ediyordum. Gündüzleri Talmud, geceleri Kabala. Babam ticaret haya-

tı ve cemaatle ilgileniyordu. Büyükbabam meşhur Borsch Hahamı'nın yönetimindeki dualara katılabilmek için yılbaşını bizimle geçirmeye gelmişti. Annem Hilda'ya uygun bir genç bulma zamanının geldiğini düşünmeye başlamıştı.

1943 yılı böyle akıp geçti.

1944 baharı. Rus cephesinden parlak haberler. Almanya'nın yenileceğine dair artık hiçbir şüphe kalmamıştı. An meselesiydi; aylar, belki de haftalar içerisinde.

Ağaçlar çiçeklenmişti. Tıpkı diğerleri gibi bir seneydi, ilkbaharı, nişanları, düğünleri ve doğumlarıyla.

İnsanlar şöyle diyordu:

"Kızıl Ordu dev adımlarla ilerliyor... Hitler, istese bile bize zarar veremeyecek..."

Evet, bizi yok etme isteğinden bile şüphe ediyorduk.

Koca bir toplumu mu yok edecekti? Onca ülkeye dağılmış bir halkı? Milyonlarca insanı? Hangi imkanlarla? Hem de yirminci yüzyılın ortasında!

İnsanlar her şeye, stratejiye, diplomasiye, politikaya, Siyonizm'e ilgi duyuyorlardı –kendi kaderleri dışındaki her şeye.

Şamaş Moşe bile susmuştu. Konuşmaktan yorulmuştu. Kambur sırtı ve yere eğdiği gözleriyle insanlara bakmaktan kaçınarak sinagogda ya da sokaklarda dolanıyordu.

O dönemde Filistin için göç belgeleri satın almak halen

mümkündü. Babama her şeyi satıp elden çıkartarak buradan gitmeyi önermiştim.

"Çok yaşlıyım, oğlum," diye cevapladı beni. Yeni bir hayata başlamak için fazla yaşlı. Uzak bir ülkede sıfırdan başlamak için fazla yaşlı...

Budapeşte radyosu iktidarın faşist parti tarafından ele geçirildiğini bildirdi. Horty Miklos, Nyilas partisinin önderlerinden birinden yeni hükümeti kurmasını istemek zorunda kaldı.

Bunlar endişelenmemiz için henüz yeterli değildi. Kuşkusuz faşistlerden bahsedildiğini daha önce de duymuştuk. Fakat bizim için yalnızca soyut bir kavram olarak kalıyordu. Tüm bunlar basit hükümet değişiminden ibaretti.

Ertesi gün endişe verici bir haber daha geldi. Alman birlikleri, hükümetin onayıyla Macaristan topraklarına girmişti.

Endişe orada burada kendini göstermeye başlıyordu. Arkadaşlarımızdan biri olan Berkovitz başkentten döndüğünde:

"Budapeşte Yahudileri kaygı ve korku içerisinde yaşıyorlar. Sokaklarda, trenlerde her gün Yahudi aleyhtarı olaylar baş gösteriyor. Faşistler Yahudilerin dükkanlarına, sinagoglara saldırıyorlar. Durum oldukça ciddi bir hal almaya başlıyor."

Bu haberler Sighet'te bir toz bulutu misali hızla yayıldı.

Kısa sürede her tarafta bunlar konuşulur oldu. Fakat uzun sürmedi. İyimserlik yeniden doğuyordu:

"Almanlar buraya kadar gelmeyecek. Budapeşte'de kalacaklardır. Gerek stratejik, gerek politik sebeplerden..."

Alman ordusu arabaları sokaklarımızda belirdiğinde henüz üç gün geçmemişti.

Kaygı. Çelik miğferleri ve kafatası amblemleriyle Alman askerleri.

Yine de Almanlara dair edindiğimiz ilk izlenimlerimiz rahatlatıcıydı. Subaylar önemli kimselerin, hatta Yahudilerin evlerine yerleştirildiler. Ev sahiplerine tutumları mesafeli fakat kibardı. Hiçbir zaman yerine getirilmesi imkansız olan bir talepte bulunmuyor, kırıcı bir uyarı yapmıyorlardı. Hatta bazen ev sahibesine gülümsüyorlardı bile. Alman subaylardan biri tam karşımızdaki binada kalıyordu. Kahnlar'da odası vardı. Onun hoş bir adam olduğu söyleniyordu: Sakin, sempatik ve kibar. Eve taşındıktan üç gün sonra Bayan Kahn'a bir kutu çikolata getirmişti. İyimserlerin ağzı kulaklarındaydı:

"Görüyorsunuz işte. Biz size ne demiştik? İnanmak istemiyordunuz. İşte *Almanlarınız*. Ne düşünüyorsunuz? O ünlü acımasızlıkları nerede?"

Almanlar çoktan şehre girmiş, faşistler iktidarı ele geçirmiş, hüküm çoktan verilmişti ve Sighet Yahudileri halen gülümsüyordu.

Sekiz günlük Hamursuz Bayramı.

Hava olağanüstü güzellikteydi. Annem mutfak işlerine gömülmüştü. Artık açık sinagog yoktu. Önemli kişilerin evlerinde toplanılıyordu: Almanları tahrik etmemek gerekiyordu. Neredeyse her ev bir dua mekanı haline geliyordu.

Yiyor, içiyor, şarkı söylüyorduk. Tevrat bize bayramın sekiz günü boyunca keyif almayı, mutlu olmayı buyuruyordu. Fakat kalbimiz artık orada değildi. Son birkaç gündür kalbimiz daha hızlı atar olmuştu. Bu komediyi daha fazla oynamak zorunda olmamak için Bayram'ın bitmesini diliyorduk.

Bayramın yedinci günü, perde kalktı: Almanlar Yahudi cemaatinin önde gelen kişilerini tutukladılar.

O andan itibaren her şey çok hızlı ilerledi. Ölüme doğru olan yarış başlamıştı.

İlk bildiri: Yahudiler üç gün boyunca evlerinden çıkmayacaklar. Aksi takdirde cezası ölümdü.

Şamaş Moşe koşarak evimize vardı ve babama bağırdı: "Sizi uyarmıştım..." Ve cevap beklemeden hızla kaçıp gitti.

Aynı gün Macar polisi şehirdeki tüm Yahudi evlerine baskın yaptı: Bundan böyle bir Yahudinin evinde altın, mücevher ve kıymetli eşya bulundurma hakkı yoktu; hepsinin yetkililere teslim edilmesi zorunluydu. Aksi takdirde cezası ölümdü. Babam bodruma indi ve biriktirdiklerimizi gömdü.

Evde annem kendi işleriyle oyalanmaya devam ediyor, arada bir durup, sessizce bize bakıyordu.

Üç gün henüz geçmişti ki yeni karar açıklandı: Her Yahudi üzerinde sarı yıldız taşımalıydı.

Cemaatin ileri gelenleri, Macar polisinden üst düzey kimselerle iyi ilişkileri olan babamı görmeye ve durum hakkında ne düşündüğünü sormaya geldiler. Babam vaziyeti çok da karanlık görmüyor, ya da diğerlerinin cesaretini kırmamak, yaralarına tuz basmamak istiyordu:

"Sarı yıldız mı? Ne olmuş sanki? Bundan ölünmez ya..."

(Zavallı babam! Neden öldün acaba?)

Art arda yeni bildiriler açıklanıyordu. Artık restoranlara ve kafelere girme, tren yolunu kullanma, sinagoga gitme, akşam saat altıdan sonra sokağa çıkma hakkımız yoktu.

Ardından getto geldi.

Sighet'te iki getto kuruldu. Dört caddeyi kapsayan büyük olanı şehrin ortasına kurulmuştu. Daha küçük olan diğeri ise varoştaki ufak caddelere yayılıyordu. Oturduğumuz sokak olan Yılanlar Caddesi, büyük gettonun göbeğindeydi. Böylelikle evimizde kalmaya devam ettik. Fakat tam köşede yer aldığından dış cephedeki, sokağa bakan pencereleri iptal etmek zorunda kaldık. Odalarımızdan bazılarını evlerinden kovulan akrabalarımıza verdik.

Hayat yavaş yavaş "normal"e dönmüştü. Yüksek bir

duvar gibi etrafımızı çevreleyen dikenli teller bizde gerçek korkular yaratmıyordu. Hatta kendimizi iyi bile hissediyorduk: Biz bize kalmıştık. Ufak bir Yahudi cumhuriyeti... Yetkililer bir Yahudi Meclisi, Yahudi polisi, sosyal yardım bürosu, çalışma kurumu ve temizlik bölümü oluşturdular, gerçek bir idari yapı.

Herkes büyülenmiş gibiydi. Artık gözlerimizin önünde o düşmanca yüzleri, kinle dolu o bakışları görmeyecektik. Artık endişeler, kaygılar sona ermişti. Yahudiler olarak, kardeşler arasında yaşıyorduk...

Elbette bazen hoş olmayan anlar yaşanıyordu. Almanlar askeri trenlere kömür yüklemek için her gün gelip adam topluyorlardı. Bu tarz işlerde çalışacak gönüllü pek azdı. Bunun dışında ortam dingin ve güven vericiydi.

Genel kanı savaş bitene ve Kızıl Ordu gelene kadar burada, gettoda kalacağımız yönündeydi. Sonrasındaysa her şey normale dönecekti. Gettoda hüküm süren ne Alman ne Yahudiydi: Hüküm süren tek şey hayaldi.

Hasat Bayramı'ndan iki cumartesi önce, insanlar bahar güneşinin altında tasasız bir şekilde kalabalık caddelerde dolaşıyorlardı. Neşeli sohbetler ediliyor, çocuklar kaldırımın üzerinde bir çeşit fındık oyunu oynuyorlardı. Birkaç arkadaşın eşliğinde, Ezra Malik'in bahçesinde Talmud'un bir bölümünü çalışıyordum.

Gece oldu. Yirmi kadar insan evimizin bahçesinde top-

lanmıştı. Babam onlara öyküler anlatıyor, durum hakkındaki görüşlerini bildiriyordu. İyi bir anlatıcıydı.

Aniden bahçenin kapısı aralandı ve sonradan polis olmuş eski bir tüccar olan Stern içeri girerek babamı kenara çekti. Üzerimize çökmeye başlamış karanlığa rağmen babamın sarardığını gördüm.

"Ne var?" diye sordu diğerleri.

"Hiçbir şey bilmiyorum. Meclisin olağanüstü bir toplantısına çağrılıyorum. Bir şeyler olmuş olmalı."

Bize anlattığı hikaye yarım kalacaktı.

"Şimdi gitmem lazım," dedi babam. "Mümkün olduğunca erken döneceğim. Size her şeyi anlatırım. Bekleyin beni."

Onu saatlerce beklemeye hazırdık. Bahçe adeta bir ameliyathanenin bekleme salonuna dönüşmüştü. Sadece kapının tekrar açılması, gök kubbenin aralanması bekleniyordu. Söylentinin ulaştığı diğer komşular da bize katılmıştı. Saate bakıyorduk. Zaman ne kadar da yavaş ilerliyordu. Bu kadar uzun bir toplantı ne anlama geliyor olabilirdi?

"İçimde kötü bir his var," dedi annem. "Bugün öğleden sonra gettoda yeni yüzler fark ettim. İki Alman subayı, Gestapo'dan sanırım. Halbuki buraya vardığımızdan beri tek bir subay bile görmemiştik..."

Neredeyse gece yarısı olmuştu. Kimsenin gidip yatma-

ya niyeti yoktu. Bazıları hızlıca kendi evlerine gidip her şey yolunda mı diye bakıp geri dönüyor, bazıları ise babam döndüğünde onlara haber vermemiz konusunda bizi uyararak evlerine dönüyordu.

Sonunda bahçe kapısı açıldı ve babam göründü. Solgundu. Hemen etrafı çevrildi:

"Anlatsana! Neler olup bitiyor? Haydi, bir şey söyle..."

O anda bir güven sözcüğü, korkulacak bir şey olmadığını söyleyen bir cümle, toplantının gündelik sosyal, sağlık problemlerinin konuşulduğu sıradan bir oturum olduğunu duymaya o kadar açtık ki... Fakat durumun ehemmiyetini anlamak için babamın allak bullak suratına bakmak yeterliydi:

"Korkunç bir haber," dedi en sonunda. "Nakiller."

Getto tamamıyla boşaltılmalıydı. Boşaltma yarından itibaren sokak sokak yapılacaktı.

Her şeyi bilmek, tüm detaylardan haberdar olmak istiyorduk. Haber bizi serseme çevirmiş olsa da bu acı şarabı son damlasına kadar içmek istiyorduk.

"Bizi nereye götürüyorlar?"

Bu bir sırdı. Birimiz haricinde hepimiz için bir sır: Yahudi Meclisinin başkanı. Fakat sırrı söylemek istemiyor, *söyleyemiyordu*. Gestapo, konuştuğu takdirde onu kurşuna dizmekle tehdit etmişti.

Babam boğuk bir sesle:

"Bizi tuğla fabrikalarında çalışmaya Macaristan'ın bir

yerlerine götüreceklerine dair söylentiler var. Sebep galiba sınırın buraya çok yakın olması..." diye konuştu.

Bir anlık sessizlikten sonra ekledi:

"Herkesin yalnızca kişisel eşyalarını götürme hakkı var. Bir sırt çantası, biraz yiyecek, birkaç giysi. Bu kadar."

Bir kez daha, ağır bir sessizlik çöktü.

"Haydi şimdi gidin komşuları uyandırın, hazırlansınlar..."

Yanımdaki gölgeler sanki uzun bir uykudan uyanıyormuşçasına kalktılar. Sessizce her yöne dağıldılar.

Bir anlığına yalnız kalmıştık. Evimizde kalan bir akrabamız, Batia Reich, aniden odaya girdi:

"Biri iptal edilmiş pencereye vuruyor, şu dış cepheye bakana!"

Cama kimin vurduğunu ancak savaştan sonra öğrendim. Babamın arkadaşlarından biri, Macar polisinden bir müfettişti. Gettoya girişimizden önce bize "Sakin olun. Eğer tehdit oluşturacak bir tehlike olursa sizi uyaracağım," demişti. Eğer o gece bunu becerebilseydi, hâlâ kaçabilirdik... Fakat pencereyi açmayı başardığımızda artık çok geçti. Dışarıda kimse yoktu.

Getto uyandı. Pencerelerin ardında ışıklar bir biri ardına yanıyordu.

Babamın arkadaşlarından birinin evine girdim. Uzun

geceler boyunca çalışmaktan kamburlaşmış sırtı, dalgın gözleri, gri bir sakalı olan bu ihtiyar ev sahibini uyandırdım.

"Kalkın, bayım. Kalkın! Yola çıkmak için hazırlanın. Yarın sürgün edileceksiniz, siz ve çocuklarınız, siz ve tüm Yahudiler. Nereye mi? Bunu bana sormayın bayım, bana soru sormayın. Size yalnızca Tanrı cevap verebilir. Tanrı aşkına, kalkın..."

Ona söylediklerimden hiçbir şey anlamamıştı. Kuşkusuz aklımı kaçırdığımı düşünüyordu.

"Ne anlatıyorsun? Yola çıkmak için hazırlanmak mı? Hangi yola? Neden? Neler oluyor? Delirdin mi?"

Hâlâ yarı uyuklar halde, korku dolu bakışlarıyla beni süzüyordu. Sanki gülmekten kırılarak ona:

"Yatağınıza geri dönün; uyuyun. Rüyalara dalın. Hiçbir şey olduğu yok. Yalnızca bir şakaydı..." dememi bekler gibiydi.

Boğazım kurumuş, kelimeler dudaklarımı felç ederek gırtlağımı sıkıştırıyordu. Hiçbir şey söyleyemiyordum.

O zaman anladı. Yatağından indi ve otomatik hareketlerle giyinmeye başladı. Daha sonra karısının uyuduğu yatağa yaklaştı, sonsuz bir yumuşaklıkla alnına dokundu; kadın gözkapaklarını araladı ve bana öyle geldi ki dudaklarından hafif bir gülümseme geçti. Ardından iki çocuğunun yataklarına yöneldi ve onları sert bir biçimde, rüyalarından kopartarak uyandırdı. Kaçtım.

Zaman tüm hızıyla akıp geçiyordu. Saat sabahın dördü olmuştu bile. Babam yorgunluktan tükenmiş bir halde sağa sola koşturuyor, dostları teselli ediyor, bu arada sürgün kararının iptal edilip edilmediğini öğrenmek için Yahudi Meclisine gidiyordu; kalplerdeki güven tohumu son ana kadar varlığını koruyordu.

Kadınlar yumurta pişiriyor, et kızartıyor, pasta yapıyor, sırt çantalarını hazırlıyor, çocuklar başları eğik, nerede duracaklarını, büyükleri rahatsız etmeden kendilerine nerede yer bulacaklarını bilemeden etrafta dolanıyorlardı. Bahçemiz gerçek bir panayır alanına dönmüştü. Kıymetli eşyalar, değerli halılar, gümüş şamdanlar, dua kitapları, biblolar ve diğer dini nesneler, bu kimseye ait olmamış gibi görünen zavallı nesneler olağanüstü derecede mavi bir gökyüzünün altında tozlu yere yığılmışlardı.

Sabah saat sekizde yorgunluk, erimiş kurşunun ağırlığı gibi damarlarda, organlarda, beyinde birikmişti. Sokaktan aniden bağırışlar geldiğinde dua ediyordum. Tefilinimi hızlıca çıkartıp pencereye koştum. Macar jandarmalar gettoya girmiş ve yan sokakta bağırıyorlardı:

"Tüm Yahudiler dışarı! Çabuk olun!"

Yahudi polisler evlere giriyor, boğuk bir sesle:

"Vakit geldi... Tüm bunları bırakmak gerekiyor," diyorlardı.

Macar jandarmalar tüfeklerinin dipçikleriyle, coplarla

sebepsiz yere sağa sola, ihtiyar, kadın, çocuk sakat dinlemeden vuruyorlardı.

Evler birbiri ardına boşalıyor, caddeler insanlar ve bohçalarla doluyordu. Saat on olduğunda tüm mahkumlar dışarıdaydı. Jandarmalar bir defa, iki defa, yirmi defa çağrıyı tekrarlıyorlardı. Sıcak dayanılmaz boyuttaydı. Ter, yüzleri ve bedenleri basmıştı.

Çocuklar birazcık su için ağlıyorlardı.

Birazcık su! Hemen yakında, evlerde, bahçelerde vardı fakat sırayı terk etmek yasaktı.

"Su, anne, birazcık su!"

Yahudi polisler birkaç testiyi gizlice doldurabildiler. Yola son çıkacaklardan olduğumuzdan hâlâ hareket etme hakkına sahip kız kardeşlerim ve ben elimizden geldiği kadar onlara yardım ettik.

Öğleden sonra saat birde nihayet hareket işareti verildi.

Bu durum neşeye, evet, neşeye yol açtı. Kuşkusuz Tanrı'nın cehenneminde burada kaldırımda, bohçalar arasında, sokağın orta yerinde, yakıcı güneşin altında beklemekten daha büyük bir acı olmadığını ve diğer her şeyin bundan daha iyi olacağını düşünüyorlardı. Terk edilmiş sokaklara, boşaltılmış ve sönmüş evlere, bahçelere, mezar taşlarına bakmadan yürümeye koyuldular. Her birinin sırtında bir çanta. Her birinin gözlerinde yaşlarla yoğrulmuş

bir acı. Kafile yavaşça, ağır ağır gettonun kapısına doğru ilerliyordu.

Ve ben orada, kaldırımda, hareket etmekten aciz, onların geçişini izliyordum. İşte kambur sırtı, traşlı yüzü ve sırtındaki çıkınıyla büyük rabbi. Sürülenler arasında yalnızca onun varlığı bile bu sahneyi gerçekdışı kılmaya yetiyordu. Sanki bir masal kitabının ya da Babil esareti veya İspanya'daki engizisyon üzerine yazılmış tarihsel bir romanın bir sayfası kopartılıyormuş gibi görünüyordu her şey bana.

Öğretmenler, arkadaşlar, diğerleri, korktuklarım, gülebildiklerim, senelerce beraber yaşadıklarım peşi sıra önümden geçiyorlardı. Umutları kırılmış, çantalarını, hayatlarını sürüyerek, yuvalarını ve çocukluk yıllarını terk ederek, dövülmüş köpekler gibi iki büklüm gidiyorlardı.

Bana bakmadan geçiyorlardı, imreniyor olmalılardı.

Kalabalık sokağın köşesinde gözden kayboldu. Birkaç adım sonra gettonun duvarlarını aşmıştı.

Sokak alelacele terk edilmiş bir pazar yerini andırıyordu. Her şeyden bulmak mümkündü: Valizler, havlular, bohçalar, bıçaklar, tabaklar, banka kuponları, kağıtlar, sararmış portreler. Bir an beraberinde götürülmesi düşünülmüş ve fakat sonradan vazgeçilerek burada bırakılmış bütün bu eşyalar. Tüm değerlerini yitirmişlerdi.

Her tarafta açılmış odalar. Sonuna kadar açılmış, boş-

luğa bakan kapı ve pencereler. Artık hiç kimseye ait olmayan her şey, herkesindi. Bir tek faydalanmak kalmıştı. Açık bir mezar.

Yaz güneşi.

Günü hiçbir şey yemeden geçirmiştik. Buna rağmen açlık hissetmiyorduk. Bitap haldeydik.

Babam sürülenlere gettonun kapısına kadar eşlik etmişti. Önce üzerlerinde altın, para veya diğer kıymetli eşyalardan taşıyıp taşımadıklarını görmek için herkesi detaylıca aradıkları büyük sinagogdan geçmişlerdi. Sinir krizleri ve cop darbeleri olmuştu.

"Bizim sıramız ne zaman?" diye sordum babama.

"Yarından sonra. Olur da... Olur da durum düzelirse başka. Belki bir mucize..."

Bu insanlar nereye götürülüyorlardı? Henüz bilinmiyor muydu? Hayır, sır iyi saklanmıştı.

Gece olmuştu. O akşam erkenden yatağa girdik. Babam şöyle söylemişti:

"Rahatça uyuyun, çocuklarım. Biz anca yarından sonra, salı günü gideceğiz."

Pazartesi günü adeta bir yaz bulutu, şafağın ilk saatlerindeki bir rüya gibi geçti.

Sırt çantalarını hazırlamak, ekmek ve galeta pişirmekle meşgul olduğumuzdan, başka hiçbir şey düşünemiyorduk. Hüküm açıklanmıştı.

Annemiz –onun deyimiyle güç toplayalım diye– akşam bizi erkenden yatırdı. Evde geçirdiğimiz son gece.

Şafakla beraber ayaktaydım. Bizi sürgüne göndermelerinden önce dua edecek zamanım olsun istiyordum.

Babam haber almak için hepimizden erken kalkmıştı. Saat sekize doğru dönmüştü. İyi bir haber: Şehri bugün terk etmeyecektik. Küçük gettoya geçerek orada son sevkiyatı bekleyecektik. Biz en son gidecektik.

Saat dokuzda pazar günkü sahneler yeniden başladı. Coplu jandarmalar haykırıyordu: "Tüm Yahudiler dışarı!"

Hazırdık. İlk ben çıktım. Annemle babamın suratlarına bakmak istemiyordum. Gözyaşlarına boğulmak istemiyordum. Tıpkı dünden öncekiler gibi biz de sokağın ortasında oturup kaldık. Aynı cehennem güneşi. Aynı susuzluk. Ama artık bize su getirecek kimse yoktu.

İçinde Tanrı'mı aramakla, Maşiah'ın gelişini hızlandırmak için oruç tutmakla, hayatım nasıl olacak diye hayal kurmakla seneler geçirdiğim evimizi seyrediyordum. Kesinlikle mutsuz değildim. Hiçbir şey düşünmüyordum.

"Ayağa kalkın! Sayım!"

Ayaktayız. Sayıldık. Oturduk. Tekrar ayaktayız. Tekrar oturduk. Hiç bitmeyecek gibi. Sabırsızlıkla bizi götürmelerini bekliyorduk. Ne bekliyorduk? Sonunda emir geldi: "İleri!"

Babam ağlıyordu. Onu ilk defa ağlarken görüyordum. Bunu yapabildiği aklıma bile gelmemişti. Annem ifa-

desiz, tek kelime etmeden, düşünceli bir biçimde yürüyordu. Güzelce taranmış sarı saçları, kolundaki kırmızı paltosuyla küçük kız kardeşim Tzipora'ya bakıyordum: Yedi yaşındaki küçük kız. Sırtında onun için fazla ağır bir sırt çantası. Dişlerini sıkıyordu: Şikayet etmenin bir işe yaramayacağını çoktan anlamıştı. Jandarmalar coplarıyla oraya buraya vuruyorlardı: "Daha hızlı!" Gücüm kalmamıştı. Yolculuk henüz yeni başlamıştı ve ben şimdiden kendimi çok zayıf hissediyordum...

"Daha hızlı! Daha hızlı! İlerleyin tembeller!" diye bağırıyordu Macar jandarmalar.

Onlardan nefret etmeye işte o anda başladım ve kinim, bugün bile bizi birbirimize bağlayan tek şey. Bizi ezen ilk zorbalardı. Cehennemin ve ölümün ilk yüzleriydi.

Koşmamız emredildi. Koşar adım gitmeye başladık. Bu kadar güçlü olduğumuza kim inanırdı ki? Pencerelerinin, panjurlarının ardından vatandaşlarımız geçişimizi izliyorlardı.

Sonunda gideceğimiz yere ulaştık. Çantaları fırlatarak yere yığıldık:

"Tanrım, Kainatın Efendisi, engin merhametinle bize acı..."

Küçük getto. Üç gün öncesine kadar burada insanlar yaşıyordu. Kullandığımız eşyaların sahibi olan insan-

lar. Sürgüne gönderilmişlerdi. Onları neredeyse çoktan unutmuştuk.

Buradaki karmaşa büyük gettodakinden de fazlaydı. Oturanlar habersiz kovulmuş olmalılardı. Amcamın ailesinin oturduğu odaları gezdim. Masanın üzerinde bitirilememiş bir çorba kasesi. Bir parça hamur, fırına konmayı bekliyordu. Kitaplar yere saçılmıştı. Belki de amcam onları yanında götürmeyi düşünmüştü?

Yerleştik. (Ne kelime ama!) Odun aramaya çıktım, kız kardeşlerim ateşi yaktılar. Yorgunluğuna rağmen annem yemek yapmaya koyuldu.

"Dayanmak gerek, dayanmak gerek" diye tekrarlıyordu.

İnsanların morali o kadar da kötü değildi: Şimdiden duruma alışanlar olmuştu. Sokakta iyimser sohbetler ediliyordu. Almanlar bizi sürecek vakti bulamayacak deniyordu... Çoktan gönderilmiş olanlar için yazık, yapacak bir şey yok artık. Fakat bize büyük ihtimalle savaş bitene kadar sefil hayatımızı burada yaşamamız için izin verecekler.

Getto koruma altında değildi. Herkes özgürce girip çıkabiliyordu. Eski hizmetçimiz Maria bizi görmeye gelmişti. Onunla beraber bizim için güvenli bir barınak hazırladığı köyüne gelmemiz için gözyaşları içerisinde yalvardı. Babam dinlemek istemedi. İki büyük kız kardeşim ve bana:

"Eğer istiyorsanız, gidin. Ben burada anneniz ve küçük kız kardeşiniz ile kalacağım..."

Tabii ki ayrılmayı reddettik.

Gece. Kimse gecenin çabuk geçmesi için dua etmiyordu. Yıldızlar bizi parçalayan büyük ateşin kıvılcımlarından başka bir şey değildi. Bir gün bu ateş söndüğünde gökyüzünde sönmüş yıldızlardan, ölü gözlerden başka hiçbir şey kalmayacak.

Yatağa girmekten, şu anda burada olmayanların yatağına girmekten başka yapacak hiçbir şey yoktu. Dinlenmek ve güç toplamak.

Gün ağardığında bu melankoliden geriye hiçbir şey kalmamıştı. Sanki tatilde gibiydik.

"Kim bilir, belki de sürülmemiz iyiliğimiz içindir. Cephe artık çok da uzakta değil, bir süre sonra top sesleri duyulacak. Bu yüzden sivil halkı boşaltıyorlar..."

"Kuşkusuz çete kurmamızdan korkuyorlar..."

"Bana kalırsa tüm bu sürgün hikayesi büyük bir şakadan başka bir şey değil. Ama öyle, gülmeyin. Bu Almanlar sadece mücevherlerimizi çalmak istiyorlar. Her şeyin gömülü olduğunu ve aramaları gerektiğini biliyorlar: Ev sahipleri tatildeyken bu işi yapmak daha kolay..."

Tatilde!

Kimsenin inanmadığı bu iyimser konuşmalarla zaman geçiyordu. Burada yaşadığımız birkaç gün sakin ve keyifli geçti. İnsanların arasındaki ilişkiler her zamankinden daha

dostaneydi. Artık zengin, ileri gelen, "önemli kimseler" yerine, aynı cezaya, hâlâ ne olduğu bilinmeyen bir cezaya çarptırılmış mahkumlar vardı.

Kovulmamız için dinlenme günü olan cumartesi seçilmişti.

Bir önceki akşam geleneksel cuma akşamı yemeğimizi yemiştik. Her zamanki ekmek ve şarap duasını etmiş, önümüzdekileri tek kelime etmeden yutmuştuk. Yemek masasının etrafında ailecek son kez beraberdik, bunu hissediyorduk. Geceyi anılarımı yoklayarak, düşünceler içerisinde, uykuya dalamadan geçirdim.

Tan ağarırken yola çıkmaya hazır bir halde sokaktaydık. Bu sefer Macar jandarmalar yoktu. Yahudi Meclisi her şeyi kendisi ayarlayacağına dair bir anlaşma yapmıştı.

Konvoyumuz büyük sinagoga doğru yola çıktı. Şehir terk edilmiş gibi görünüyordu. Fakat şüphesiz dünkü dostlarımız panjurlarının arkasında evlerimizi talan etme anını bekliyorlardı.

Sinagog büyük bir tren garına benziyordu: Valizler, gözyaşları. Teva kırılmış, duvar halıları yırtılmış, duvarlar çıplak kalmıştı. O kadar kalabalıktık ki, güçlükle nefes alabiliyorduk. Orada korkunç bir yirmi dört saat geçirildi. Erkekler aşağıdaydı. Kadınlar birinci katta. Günlerden cumartesiydi: Gören dua törenine katılmaya geldiğimizi zannederdi. İnsanlar, dışarı çıkamadıklarından ihtiyaçlarını bir köşede görüyorlardı.

Ertesi günün sabahında hayvan katarının bizi beklemekte olduğu tren istasyonuna doğru yürüdük. Macar jandarmalar vagon başına seksen kişi olmak üzere bizi katara bindirdiler. Birkaç somun ekmek, birkaç kova su bıraktılar. Sağlam olduklarından emin olmak için pencerelerdeki parmaklıkları kontrol ettiler. Vagonlar mühürlendi. Her vagonda bir sorumlu belirlenmişti: Eğer biri kaçacak olursa, sorumlu kurşuna dizilecekti.

Peronda gülümseyerek dolaşan iki Gestapo subayı vardı; ne de olsa bu iş iyi halledilmişti.

Uzun bir düdük sesi havayı yırttı. Tekerlekler gıcırdamaya başladı. Yola çıkmıştık.

2. BÖLÜM

Uzanmak şöyle dursun, aynı anda herkesin oturmasına bile olanak yoktu. Sırayla oturmaya karar verildi. İçerisi oldukça havasızdı. Pencere kenarında oturanlar mutluydu, çiçekli manzaranın gözlerinin önünden akışını izliyorlardı.

İki günlük yolculuğun sonunda susuzluk işkence halini almaya başlamıştı. Ardından sıcaklık dayanılmaz hale geldi.

Her türlü toplumsal baskıdan özgürleşmiş gençler kendilerini açıkça güdülerine ve gecenin lütfuna bırakarak sanki dünya üzerinde bir tek onlar varmışçasına, etrafı umursamadan hepimizin ortasında birbirlerine dokunuyorlardı. Diğerleri hiçbir şey görmüyormuş gibi davranıyordu.

Erzağımız vardı. Fakat hiçbir zaman açlığımızı doyu-

racak kadar yemiyorduk. Saklamak ilkemizdi, yarın için saklamak. Yarın çok daha kötü olabilirdi.

Tren Çekoslovak sınırında ufak bir şehir olan Kashau'da durdu. Böylelikle Macaristan'da kalmayacağımızı anlamış olduk. Gözlerimiz çok geç açılıyordu.

Vagonun kapısı açıldı. Alman bir subay kendisini tanıttı. Yanında konuşmasını tercüme edecek Macar bir teğmen vardı:

"Şu andan itibaren Alman ordusunun yetkisi altına girmiş bulunuyorsunuz. Üzerinde hâlâ altın, gümüş, saat bulunduranlar bunları derhal teslim etmelidir. Sonradan üzerinde bir şey bulunan kişi, orada kurşuna dizilecektir. İkinci olarak: Kendisini hasta hisseden varsa hastane vagonuna geçebilir. Hepsi bu kadar."

Macar teğmen elinde bir sepetle aramızdan geçti ve korkunun acılığını tatmak istemeyenlerin son kıymetli eşyalarını da topladı.

"Vagonda seksen kişisiniz," diye ekledi Alman subay. Aranızdan biri eksilirse hepiniz kurşuna dizilirsiniz, tıpkı köpekler gibi...

Kayboldular. Kapılar tekrar kapandı. Boğazımıza kadar tuzağa düşmüştük. Kapılar çivilenmiş, dönüş yolu tamamen kapanmıştı. Artık dünya, sımsıkı kapalı bir vagondu.

Aramızda elli yaşlarındaki Bayan Schächter ve on yaşındaki, kenarda çömelmiş duran oğlu da vardı. Kocası ve

iki büyük oğlu yanlışlıkla ilk sevkiyatta gönderilmişlerdi. Bu ayrılık onu derinden sarsmıştı.

Onu iyi tanıyordum. Sık sık bize gelirdi: Yakıcı ve gergin gözleri olan sakin bir kadın. Kocası kendisini dine adadığından gecesini gündüzünü etüd evinde geçirir, çocuklarını doyurmak için Bayan Schächter çalışırdı.

Bayan Schächter bilincini yitirmişti. Yolculuğun daha ilk gününde inlemeye, onu çocuklarından niye ayırdıklarını sormaya başlamıştı. Sonradan bağırışları isterik bir hal aldı.

Birbirimize dayanıp oturarak uyuduğumuz, bazılarının da ayakta durduğu üçüncü gecede keskin bir çığlık sessizliği deldi:

"Ateş! Bir ateş görüyorum! Bir ateş görüyorum!"

Bir anda panik yaşandı. Kim bağırmıştı? Bayan Schächter'di. Vagonun orta yerinde, pencerelerden süzülen soluk aydınlıkta, bir buğday tarlasındaki kurumuş bir ağaca benziyordu. Koluyla pencereyi işaret ediyor ve haykırıyordu:

"Bakın! Lütfen bakın! Bu ateş! Korkunç bir ateş! Bana acıyın, *bu ateş*!"

Erkekler parmaklıklara yapıştı. Geceden başka hiçbir şey yoktu.

Uzun süre korkunç bir biçimde uyandırılmış olmanın etkisinde kaldık. Hâlâ titriyorduk. Tekerleğin rayların üzerindeki her gıcırdayışında vücutlarımızın altında bir

uçurum açılacak zannediyorduk. Kaygımızı dindirmeyi başaramadığımızdan kendimizi teselli etmeyi deniyorduk: "Zavallı kadın, delirdi..." Sakinleştirmek için alnına ıslak bir bez konmuştu. Çığlıkları azalmamıştı: "Bu ateş! Bu yangın!..."

Küçük oğlu eteğine yapışmış, annesinin ellerini arayarak ağlıyordu: "Bir şey yok anne! Bir şey yok... Otur..." Onun bu hali bana annesinin çığlıklarından daha çok dokunuyordu. Kadınlar onu sakinleştirmeyi deniyorlardı: "Kocanıza ve oğullarınıza kavuşacaksınız... Birkaç gün içerisinde..."

Nefes nefese, bağırmaya devam ediyor, sesi hıçkırıklarla kesiliyordu: "Yahudiler, beni dinleyin: Bir ateş görüyorum! Ne alevler! Nasıl bir kor!" Sanki lanetli bir ruh içine girmiş ve varlığının derinliklerinden konuşuyordu.

Onu teselli etmekten ziyade kendimizi sakinleştirmek, soluğumuzu düzenlemek için bir açıklama bulmaya çalışıyorduk: "Zavallı çok susamış olmalı! Bu yüzden kendisini kavuran ateşten bahsediyor..."

Hepsi boşunaydı. Hissettiğimiz korku neredeyse vagonun duvarlarını patlatacaktı. Sinirlerimiz boşalmak üzereydi. Derimiz bize acı veriyordu. Sanki delilik hepimizi ele geçirecekti. Artık dayanamıyorduk. Birkaç genç onu zorla oturtup bağladılar ve ağzına bir tıkaç soktular.

Sessizlik geri gelmişti. Küçük oğlan annesinin yanına

oturmuş, ağlıyordu. Tekrar normal bir şekilde nefes almaya başlamıştım. Gecenin içinde tekerleklerin raylarda çıkarttığı tekdüze ritim duyuluyordu. Uyuklamaya, dinlenmeye, rüyalara geri dönülebilirdi...

Bu şekilde bir veya iki saat geçti. Yeni bir çığlık soluklarımızı kesti. Kadın bağlarından kurtulmuş, geçen seferkinden çok daha kuvvetli bir şekilde bağırıyordu:

"Şu ateşe bakın! Alevler, her yerde alevler..."

Gençler onu bir kez daha bağlayıp ağzını tıkadılar. Birkaç defa vurdular da. Diğerleri teşvik ediyordu:

"Şu deli sussun artık! Çenesini kapatsın! Burada bir tek o yok! Kessin sesini!..."

Kafasına vurdular. Öldürücü darbelerle. Küçük oğlu annesine yapışmıştı. Bağırmadan, tek kelime etmeden. Artık ağlamıyordu bile.

Sonu gelmeyen bir gece. Şafağa doğru Bayan Schächter sakinleşmişti. Köşesinde çömelmiş, şaşkın bakışlarıyla boşluğu inceliyor, artık bizi görmüyordu.

Tüm gün boyunca aramızda öylece sessiz, dalgın, tek başınaymış gibi durdu. Gecenin başında tekrar haykırmaya başladı: "Yangın, orada!" Boşlukta, hep aynı noktayı işaret ediyordu. Onu dövmekten yorulmuşlardı. Sıcak, susuzluk, berbat kokular, havasızlık bizi boğuyordu fakat tüm bunlar bizi parçalayan haykırışlarının yanında hiçbir şeydi. Birkaç gün daha uzasaydı biz de haykırmaya başlayacaktık.

Ama bir istasyona vardık. Pencere kenarındakiler bize durağın ismini söylediler:

"Auschwitz."

O ana kadar kimse bu ismi duymamıştı.

Tren hareket etmiyordu. Öğleden sonra yavaş geçti. Sonra vagonun kapıları açıldı. İki kişi su almak için inebilirdi.

Geri geldiklerinde bulunduğumuz yerin son durak olduğunu söylediler. Bunu, altın bir saat karşılığında öğrenmişlerdi. İndirilecektik. Burada bir çalışma kampı vardı ve iyi koşullar sunulacaktı. Aileler dağıtılmayacaktı. Fabrikalarda çalışmaya yalnızca gençler gönderilecekti. Hasta ve yaşlılar tarlalarda iş göreceklerdi.

Güven barometresi bir sıçrama yaptı. Geçmiş gecelerin korkularından ani bir arınmaydı bu. Tanrı'ya şükredildi.

Bayan Schächter sessiz, köşesinde büzülmüş, genel güven duygusuna kayıtsız duruyordu. Oğlu elini okşuyordu.

Alacakaranlık vagonun içini doldurmaya başlamıştı. Son erzaklarımızı yemeye koyulduk. Akşam saat on olduğunda herkes biraz kestirebilmek için uygun bir pozisyon arıyordu, hemen ardından herkes uyumuştu. Aniden:

"Ateş! Yangın! Bakın, orada!..."

Sıçrayarak uyanıp pencereye seğirttik. Bir anlık da olsa, bu sefer ona inanmıştık. Fakat dışarıda karanlık geceden başka bir şey yoktu. Kendimize söylediklerimize

rağmen içimizi kemiren korku ve ruhumuzdaki utançla yerlerimize geçtik. Bağırmaya devam ettiğinden onu tekrar dövmeye koyulduk ve zar zor da olsa onu susturmayı başardık.

Vagon sorumlumuz peronda dolaşan Alman subayını çağırarak, hastamızın revir vagonuna alınmasını istedi.

"Sabır," diye cevapladı subay. "Sabır. Birazdan götürülür."

Saat on bire doğru tren tekrar hareket etti. Pencerelere koşuştuk. Konvoy yavaşça ilerliyordu. On beş dakika sonra yeniden yavaşladı. Pencerelerden dikenli teller görünüyordu; bu yerin bir kamp olduğunu anladık.

Bayan Schächter'in varlığını unutmuştuk. Aniden korkunç bir feryat duyduk:

"Yahudiler, bakın! Ateşe bakın! Alevler, bakın!"

Tren durmuş olduğundan yüksek bir bacadan siyah gökyüzüne yükselen alevleri bu defa gördük.

Bayan Schächter kendiliğinden susmuştu. Yeniden dilsiz ve dışarıya kayıtsız haline bürünmüş, köşesine çekilmişti.

Gecenin içinde alevlere bakıyorduk. Havada iğrenç bir koku vardı. Birden kapılarımız açıldı. Çizgili ceketli, siyah pantolonlu garip adamlar vagona atladılar. Ellerinde fener ve sopa vardı. Bağırmaya başlamadan önce sağa sola vurup durdular:

"Herkes insin! Her şeyi vagonda bırakın! Çabuk!"

Dışarı atladık. Bayan Schächter'e doğru son kez baktım. Küçük oğlu elini tutuyordu.

Önümüzde alevler. Havada yanık et kokusu. Vakit gece yarısı olmalıydı. Birkenau'ya varmıştık.

3. BÖLÜM

Buraya kadar getirdiğimiz kıymetli eşyalar vagonda kalmıştı, ve onlarla beraber, sonunda yanılsamalarımız da.

Her iki metrede bir makineli tüfeği bize çevrilmiş bir SS duruyordu. Elele, kalabalığı takip ediyorduk.

Rütbeli bir SS elinde copuyla bize doğru ilerledi ve buyurdu:

"Erkekler sola! Kadınlar sağa!"

Sakince, kayıtsızca, duygusuzca söylenmiş dört kelime. Kısa ve basit dört kelime. Halbuki annemden ayrıldığım andı. Babamın elimi sıktığını hissediyordum, düşünecek vaktim olmamıştı: Yalnız kalıyorduk. Saniyeden de kısa bir anda annemin ve kız kardeşlerimin sağa doğru gittiklerini görebildim. Tzipora annemin elini tutuyordu. Uzaklaştıklarını gördüm; annem, korurcasına kız kardeşimin sarı saçlarını okşuyordu ve ben, babamla, diğer er-

keklerle yürümeye devam ediyordum. O anda, o yerde annemi ve Tzipora'yı sonsuza dek terk ediyor olduğumdan bihaberdim. Yürümeye devam ediyordum. Babam elimden tutuyordu.

Arkamda bir ihtiyar yere yığıldı. Yanında bir SS tabancasını kılıfına sokuyordu.

Babamın koluna sıkı sıkı yapışmıştım. Tek bir düşüncem vardı: Onu kaybetmemek. Yalnız kalmamak.

SS subayları bize,

"Beşli sıralar olun," diye emrettiler.

Kargaşa. Mutlaka birlikte kalmak gerekiyordu.

"Hey çocuk, kaç yaşındasın?"

Soruyu yönelten, bir tutukluydu. Yüzünü görmüyordum fakat sesi bezgin ve sıcaktı.

"On beş."

"Hayır. On sekiz."

"Ama hayır," diye ısrar ettim. "On beş."

"Seni budala. Sana söylediğimi dinle."

Daha sonra babama dönerek aynı soruyu sordu:

"Elli."

Tutuklu gittikçe sinirlenerek:

"Hayır, elli değil. Kırk. Beni duyuyor musunuz? On sekiz ve kırk."

Gecenin gölgeleriyle kayboldu. Dudaklarından küfürler saçan bir ikincisi geldi:

"Niçin geldiniz, köpekler? Niçin?"

Biri ona cevap vermeye cesaret etti:

"Ne zannediyorsunuz? Keyfimizden mi geldik sanki? Gelmeyi biz mi istedik?"

Biraz daha devam etseydi, öteki onu öldürebilirdi.

"Kes sesini domuzun oğlu, yoksa şuracıkta kafanı ezerim. Buraya geleceğinize olduğunuz yerde kendinizi asmalıydınız. Burada, Auschwitz'de neler olup bittiğini bilmiyor muydunuz? 1944 yılında bundan haberiniz yok muydu?"

Evet, bilmiyorduk. Bize bunu kimse söylememişti. Adam kulaklarına inanamıyordu. Ses tonu gittikçe kabalaşarak:

"Şuradaki bacayı görüyor musunuz? İyice bakın. Alevleri, onları da görüyor musunuz? (Evet, alevleri görüyorduk). İşte oraya, hepinizi oraya götürecekler. Mezarınız orası. Hâlâ anlamadınız mı? Hiç mi bir şey anlamıyorsunuz, köpekler? Sizi yakacaklar! Sizi kavuracaklar! Kül haline getirecekler!"

Öfkesi isterik bir hal alıyordu. Korkudan donmuş bir halde, hareketsiz duruyorduk. Tüm bunlar bir kabus değil miydi? Hayal edilemeyecek bir kabus?

Orada burada fısıltılar duyuyordum:

"Bir şeyler yapmak lazım. Bizi öldürmelerine izin veremeyiz. Mezbahaya giden hayvanlar gibi ölüme gitmemeliyiz. Karşı koymalıyız."

Aramızda güçlü kuvvetli birkaç kişi bulunuyordu.

Üzerlerinde bıçakları vardı ve arkadaşlarını silahlı muhafızların üzerlerine atılmak için kışkırtıyorlardı. Bir genç şöyle diyordu:

"Tüm dünya Auschwitz'in varlığını öğrensin. Hâlâ özgür olanlar bunu öğrensinler."

Fakat en yaşlılar çocuklarına herhangi bir aptallık yapmamaları için yalvarıyordu:

"Kılıç kafanızın üzerinde sallanıyor bile olsa, güveni kaybetmemek lazım. Bilgelerimiz böyle söylerdi."

Başkaldırı rüzgarı dindi. Bir kavşağa kadar yürümeye devam ettik. Diğer subayların arasında, elinde orkestra şefini andıran değneğiyle tam ortada Doktor Mengele duruyordu. Ünlü Doktor Mengele. Monoklu ve zekadan yoksun olmayan acımasız suratı ile tipik bir SS subayı. Bageti tereddüt belirtisi olmadan bir sağa, bir sola hareket ediyordu.

Çoktan karşısındaydım:

"Yaşın?" diye sordu, belki de babacan olmaya çalışan bir ses tonuyla.

"On sekiz." Sesim titriyordu.

"Sağlıklı mısın?"

"Evet."

"Mesleğin?"

Öğrenci olduğumu mu söylemeliydim?

"Çiftçi," dediğimi duydum.

Konuşma birkaç saniyeden fazla sürmemişti. Bana sonsuzmuş gibi geldi.

Değnek sola doğru hareket etti. İleri doğru yarım adım attım. Önce babamı nereye göndereceklerini görmek istiyordum. Sağa gitseydi onunla beraber gidecektim.

Değnek bir kez daha onun için sola doğru oynadı. Yüreğimden bir yük kalktı.

Henüz hangi yönün, sağın mı solun mu daha iyi olduğunu, hangisinin zindana hangisinin ölüm fırınına götürdüğünü bilmiyorduk. Yine de kendimi mutlu hissediyordum: Babamın yanındaydım. Kafilemiz yavaşça ilerlemeye devam ediyordu.

Başka bir tutuklu yanımıza yaklaşarak:

"Memnun musunuz?"

"Evet," dedi biri.

"Zavallılar, fırına gidiyorsunuz."

Doğruyu söylüyormuş gibi bir hali vardı. Bizden çok uzak olmayan bir yerde, bir çukurdan alevler yükseliyordu, devasa alevler. Orada bir şey yakıyorlardı. Bir kamyon çukura yanaştı ve yükünü boşalttı: Küçük çocuklar. Bebekler! Evet, bunu görmüştüm, kendi gözlerimle görmüştüm... Alevlerin içinde çocuklar. (O zamandan beri uykunun gözlerime uğramıyor olması şaşılacak şey mi?)

İşte gidiyor olduğumuz yer. Ondan biraz ileride erişkinler için daha büyük bir çukur vardı.

Suratımı çimdikledim: Hâlâ yaşıyor muydum? Uyanık mıydım? İnanamıyordum. Nasıl oluyor da insanlar, çocuklar yakılıyor ve tüm dünya susuyordu? Hayır, tüm bunlar gerçek olamazdı. Bir kabus... Biraz sonra yerimden zıplarcasına ve kalbim çarparak uyanacak, çocukluk odama, kitaplarıma kavuşacaktım...

Babamın sesi beni düşüncelerimden kopardı:

"Yazık... Annenle gitmemiş olman çok yazık... Anneleriyle giden senin yaşında çok çocuk gördüm..."

Sesi korkunç derecede üzgündü. Bana yapacaklarını görmek istemediğini anladım. Tek oğlunun yanışını görmek istemiyordu.

Alnını soğuk terler kaplamıştı. Ama ben ona bu yüzyılda insanların yakıldığına inanmadığımı, insanlığın böyle bir şeye asla izin vermeyeceğini söyledim...

"İnsanlık? İnsanlık bizimle ilgilenmiyor. Bugün her şey mübah. Her şey mümkün, ölüm fırınları bile..." Sesi titriyordu.

"Baba," dedim, "eğer öyleyse ben daha fazla beklemek istemiyorum. Elektrik verilmiş dikenli tellere gideceğim. Alevlerin arasında saatlerce acı çekmekten iyidir."

Cevap vermedi. Ağlıyordu. Vücudu titremeyle sarsıldı. Etrafımızdaki herkes ağlıyordu. Biri ölülerin duası olan Kadiş'i söylemeye başladı. Yahudi toplumunun uzun tarihinde hiç kendileri için Kadiş duasını edenler olmuş mudur, bilmiyorum.

"Yitgadal veyitkadaş Şeme raba..." İsmi yüceltilsin ve mübarek kılınsın," diye mırıldanıyordu babam.

İçimde ilk defa isyanın büyüdüğünü hissettim. İsmini niçin yüceltecektim? Kainatın Efendisi, Ebedi ve Her Şeye Muktedir Tanrı susuyordu. Ona niçin teşekkür edecekmişim?

Yürümeye devam ediyorduk. Gitgide cehennemi andıran bir sıcaklığın yayıldığı çukura yaklaşıyorduk. Yirmi adım daha. Eğer kendimi öldürmek istiyorsam, şimdi tam zamanıydı. Sıramızın gelmesine on beş adım kadar kalmıştı. Babam çenemin titrediğini duymasın diye dudaklarımı ısırıyordum. On adım daha. Sekiz. Yedi. Kendi definimizin ardından, cenaze arabasının arkasında yürüyor gibi, yavaşça ilerliyorduk. Dört adım. Üç adım. Çukur ve alevler oradaydı işte, yanıbaşımızda. Sıradan fırlayıp kendimi tellere atabilmek için geriye kalan tüm gücümü toplamaya uğraşıyordum. Kalbimin derinlerinde babamla ve tüm dünyayla vedalaşıyordum ve buna rağmen kelimeler bir fısıltı halinde dudaklarımdan dökülüyordu: Yitgadal veyitkadaş Şeme raba... İsmi yüceltilsin ve mübarek kılınsın... Kalbim çatlayacaktı. İşte. Ölüm meleğinin karşısında duruyordum...

Hayır. Çukura iki adım kala sola dönmemiz emredildi ve bir barakaya girdik.

Babamın elini sıkıyordum.

"Trendeki Bayan Schächter'i hatırlıyor musun?" dedi.

Hayatımı yedi kez sürgülenmiş uzun bir geceye çeviren kamptaki o ilk geceyi asla unutmayacağım.

O dumanı asla unutmayacağım.

Dilsiz mavi göğün altında vücutları kıvrımlara dönüşen çocukların o ufak suratlarını asla unutmayacağım.

İnancımı sonsuza dek tüketen o alevleri asla unutmayacağım.

Yaşama zevkinden beni sonsuza dek mahrum bırakan bu gece sessizliğini asla unutmayacağım.

Tanrımı ve ruhumu katleden, rüyalarımı çöle çeviren bu anları asla unutmayacağım.

Tanrı'nın varolduğu kadar uzun yaşamaya mahkum edilsem bile bunu asla unutmayacağım. Asla.

Bizi soktukları baraka oldukça uzundu. Çatıda mavimsi birkaç pencere vardı. Cehennemin bekleme odası böyle görünüyor olmalıydı. Çıldırmış onca adam, onca çığlık, onca hayvansı zorbalık.

Bizi, ellerinde sopalarıyla, kime isabet ettiğini umursamadan sağa sola sebepsizce savuran onlarca mahkum karşıladı. Emirler:

"Soyunun! Çabuk! *Raus*! Elinizde yalnızca kemeriniz ve ayakkabılarınız kalsın..."

Kıyafetler barakanın dibine atılmalıydı. Halihazırda kocaman bir yığın vardı. Yeni kıyafetler, eskiler, yırtılmış paltolar, paçavralar: Çıplaklığın paçavraları. Soğuktan titriyorduk.

Birkaç SS subayı odada dolanarak güçlü kuvvetli adamlar arıyordu. Eğer güç bu kadar aranılan bir özellikse belki de sağlam görünmek gerekiyordu. Babam tersini düşünüyordu. Çok dikkat çekmemek lazımdı. Ötekilerin kaderi bizim kaderimiz olacaktı. (İleride haklı olduğumuzu öğrenmek zorunda kalacaktık. O gün seçilenler fırınlarda görev yapan *Sonder-Kommando*'ya katılmışlardı. Yaşadığım şehrin büyük tüccarlarından birinin oğlu olan Bela Katz Birkenau'ya bizden bir hafta önce, yola çıkan ilk grupla gelmişti. Bizim varışımızı haber aldığında, gücü yüzünden seçildiği görevde babasını kendi elleriyle fırına koymak zorunda kaldığını söyleyen bir not yollamıştı).

Her taraftan darbeler yağmaya devam ediyordu:

"Berbere!"

Kemer ve ayakkabılar elimde, berbere doğru sürüklendim. Traş makineleri saçları kopartıyor, vücuttaki tüm kılları kesiyordu. Kafamda hep aynı düşünce dönüyordu: Babamdan uzaklaşmamak.

Berberlerin elinden kurtulduktan sonra kalabalığın içinde dolaşmaya başladık, arkadaşlar ve tanışlarla karşılaştık. Bu karşılaşmalar bizi neşeye boğuyordu –evet, neşeye: "Tanrı'ya şükür, hâlâ yaşıyorsun!..."

Fakat diğerleri ağlıyordu. Kendilerine kalan son güçten, ağlamak için faydalanıyorlardı. Neden buraya getirilmelerine izin vermişlerdi? Niçin yataklarında ölmemişlerdi? Hıçkırıkları seslerini kesiyordu.

Aniden biri boynuma atılarak beni öptü: Sighet Rabbi'sinin kardeşi Yechiel. Hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Hâlâ hayatta olduğu için sevinçten ağlıyor zannettim.

"Ağlama, Yechiel," dedim ona. "Gidenler için üzgünüm..."

"Ağlama mı? Ölümün eşiğindeyiz. Pek yakında içine gireceğiz. Anlıyor musun? Ta içine. Nasıl ağlamayayım?"

Çatıdaki mavimsi camlardan gecenin ağır ağır dağıldığını görüyordum. Artık korkmuyordum. Ve sonra acımasız bir yorgunluk beni boğuyordu.

Aramızda olmayanlar aklımıza bile gelmiyordu. "Kim bilir başlarına ne geldi?" gibi konuşmalarla hâlâ onlardan bahsediyorduk fakat akıbetleri bizi pek de endişelendirmiyordu. Herhangi bir şey düşünemez olmuştuk. Tüm hislerimiz tıkanmış, her şey bir sisin içerisinde silikleşiyordu. Artık hiçbir şeye tutunmuyorduk. Muhafaza etme ve kendini koruma güdüsü, gurur hepsi yok olmuştu. Her şeyin açıkça görüldüğü son bir anda sanki bizler hiçliğin dünyasında dolaşan lanetli ruhlarmışız gibi geldi. Bulma ümidi olmadan kurtuluşun ve unutmanın arayışında, nesillerin sonuna kadar dolaşmaya mahkum edilmiş ruhlar.

Sabah saat beşe doğru bizi barakadan çıkardılar. "Kapolar" bize yine vuruyorlardı fakat artık darbelerin acısını hissetmiyordum. Dondurucu bir rüzgar esiyordu. Ayakkabılar ve kemerlerimiz elimizde, çıplaktık. Bir emir: "Ko-

şun!" Ve koşuyoruz. Birkaç dakikalık koşunun ardından yeni bir baraka.

Kapıda bir benzin varili. Dezenfeksiyon. Hepimizi teker teker batırdılar. Ardından sıcak bir duş. Alelacele. Sudan çıkınca dışarı kovuluyoruz. Yeniden koşu. Bir baraka daha: Depo. Upuzun masalar. Dağ gibi yığılmış mahkum kıyafetleri. Koşuyoruz. Geçerken bize pantolon, bluz, gömlek ve çorap fırlatılıyor.

Birkaç saniyede insan olmaktan çıkmıştık. Eğer durum bu kadar trajik olmasaydı gülmekten kırılabilirdik. Ne gülünç giysiler! İriyarı Meir Katz'a çocuk pantolonu, ufak tefek zayıf Stern'e ise içinde kaybolduğu bir bluz denk gelmişti. Hemen gerekli değiş tokuş yapıldı.

Babama doğru baktım. Nasıl da değişmişti! Gözlerindeki ışık kararmıştı. Ona bir şeyler söylemek isterdim fakat ne söyleyeceğimi bilmiyordum.

Gece sona ermişti. Gökte sabah yıldızı parlıyordu. Artık ben de bambaşka bir adam olmuştum. Talmud öğrencisi o çocuk alevlerin arasında yitip gitmişti. Bana benzeyen bir şekilden başka bir şey kalmamıştı. Kapkara bir alev ruhuma girerek onu yok etmişti.

Birkaç saat içerisinde o kadar çok şey yaşanmıştı ki zaman kavramını tamamen yitirmiştim. Evlerimizi ne zaman terk etmiştik? Ya gettoyu? Treni? Yalnızca bir hafta mı? Bir gece, *tek bir* gece mi?

Ne kadar zamandır bu dondurucu rüzgarda duruyorduk? Bir saat? Alt tarafı bir saat mi? Altmış dakika?

Bu mutlaka bir rüyaydı.

Bizden biraz uzakta tutuklular çalışıyordu. Bazıları çukur kazıyor, diğerleri kum taşıyordu. Hiçbiri bize bakmıyordu. Bizler çölün ortasında kurumuş ağaçlardık. Arkamda insanlar konuşuyordu. Ne dediklerini dinlemeye, kimin konuştuğunu ve neden bahsettiklerini bilmeye hiç niyetim yoktu. Etrafımızda nöbetçi olmamasına rağmen kimse sesini yükseltmeye cesaret edemiyordu. Fısıldaşılıyordu. Belki de bunun sebebi havayı zehirleyen ve boğazı tıkayan o yoğun dumandı...

Bizi çingenelerin kampında yeni bir barakaya soktular. Beşerli sıralar halinde.

"Artık kimse kımıldamasın!"

Binanın tabanı yoktu. Bir dam ve dört duvar. Ayaklar çamurun içine batıyordu.

Bekleyiş tekrar başladı. Ayakta uyuyakalmışım. Rüyamda bir yatakta uzandığımı ve annemin saçımı okşadığını gördüm. Ve uyandım: Ayaktaydım, çamur içinde... Kimileri yere yuvarlanıyor, orada yatıp kalıyorlardı.

Öbürleri bağırıyordu:

"Deli misiniz siz? Ayakta durmamız söylendi. Bela mı istiyorsunuz?"

Sanki dünyanın tüm belaları başımızda değilmiş gibi.

Yavaş yavaş hepimiz çamurun içine oturduk. Fakat içeriye bir kaponun girdiği her an ayağa kalkmak gerekiyordu. Aramızdan yeni bir çift ayakkabısı olan kimse var mı diye kontrol ediyorlardı. Varsa teslim etmek gerekiyordu. Karşı çıkmak bir işe yaramıyordu: Darbeler yağıyordu ve sonunda yine ayakkabıdan olunuyordu.

Benim de yeni bir çift ayakkabım vardı fakat üstü kalın bir çamur tabakasıyla kaplı olduğundan fark edilmemişti. Duruma uygun bir hayır duası ile sonsuz ve şahane evreninde çamuru yaratmış olduğu için Tanrı'ya şükrediyordum.

Birden sessizlik çöktü. İçeriye bir SS subayı girmişti, ve onunla beraber ölüm meleğinin kokusu. Bakışlarımız etli dudaklarına kenetlenmişti. Barakanın ortasına geçip bize nutuk çekti:

"Auschwitz'de bir toplama kampında bulunuyorsunuz..."

Durdu. Sözlerinin yarattığı etkiyi gözlemliyordu. Yüzü bugün bile aklımdadır. Otuzlu yaşlarında, irice, suçu alnına ve gözbebeklerine kazınmış bir adam. Hayata tutunan cüzzamlı bir köpek sürüsüne bakar gibi suratlarımızı inceliyordu.

"Şunu sakın unutmayın," diye devam etti. "Auschwitz'de olduğunuzu hafızanıza iyice kazıyın ve sakın unutmayın. Auschwitz bir dinlenme yeri değil, toplama kampıdır. Burada çalışmak zorundasınız. Yoksa dosdoğru

bacaya gidersiniz. Fırına. Çalışmak ya da fırın. Seçim sizin elinizde."

Tüm gece boyunca o kadar çok şey yaşamıştık ki artık hiçbir şeyin bizi daha fazla korkutamayacağını sanıyorduk. Fakat kuru sözleri tüylerimizi ürpertmişti. "Baca" kelimesinin burada bambaşka bir anlamı vardı ve dumana karışmış, havada süzülüyordu. Belki de gerçek bir anlamı olan tek kelimeydi. Adam barakadan çıktı. Kapolar belirdi, bağırıyorlardı:

"Tüm zanaatkarlar –çilingir, marangoz, elektrikçi, saatçi– bir adım ileri!"

Ötekileri bu sefer de taştan yapılma bir barakaya götürdüler. Oturma izniyle beraber. Çingene bir sürgün bizi izliyordu.

Birden babamın karnına kramplar girdi. Ayağa kalktı ve çingeneye doğru ilerleyerek nazik bir Almancayla:

"Affedersiniz... Tuvaletlerin nerede bulunduğunu söyleyebilir misiniz acaba?"

Çingene onu baştan ayağa uzunca süzdü. Sanki kendisine hitap eden kişinin gerçekten etten kemikten bir insan, bedeni ve karnı olan bir canlı olduğuna ikna olmak ister gibi. Sonra aniden uykudan uyanmışçasına babama öyle bir tokat attı ki babam yere serildi ve yerine ancak emekleyerek dönebildi.

Donup kalmıştım. Bana ne oluyordu? Gözümün önünde babama vurmuşlardı ve ben istifimi bile bozmamıştım.

İzleyip susmuştum. Dün olsaydı tırnaklarımı bu caninin etine geçirirdim. Bu kadar mı değişmiştim? Bu kadar çabuk mu? Vicdan azabı içimi kemirmeye başlamıştı. Yalnızca şunu düşünüyordum: Bu yaptıklarını asla affetmeyeceğim. Babam aklımdan geçenleri sezmiş olmalı ki kulağıma "Can yakmıyor," diye fısıldadı. Yanağında hâlâ kırmızı bir el izi vardı.

"Herkes dışarı!"

Bir düzine çingene muhafızımıza katılmaya gelmişti. Etrafımda coplar ve kamçılar şaklıyordu. Ayaklarım ben düşünmeden koşuyorlardı. Diğerlerinin arkasına geçerek kendimi darbelerden korumaya çalışıyordum. Bir ilkbahar güneşi.

"Beşerli sıraya!"

Sabah gördüğüm tutuklular yanda çalışıyorlardı. Etraflarında hiç nöbetçi yoktu, sadece bacanın gölgesi... Güneşten ve düşüncelerden uyuşmuşken kolumdan çekildiğimi hissettim. Babamdı: "İlerle yavrum."

Yürüyorduk. Kapılar açılıyor, kapılar kapanıyordu. Elektrik verilmiş dikenli tellerin arasında yürümeye devam ediyorduk. Her adımda üzerinde siyah kafatası olan beyaz bir pankart bize bakıyordu. Bir yazı: "Dikkat! Ölüm tehlikesi." Acı bir alay: Burada ölüm tehlikesi arz etmeyen tek bir yer var mıydı?

Çingeneler bir barakanın yakınında durmuşlardı. Yer-

lerini etrafımızı çepeçevre saran SS subaylarına bıraktılar. Tabancalar, makineli tüfekler, polis köpekleri.

Yürüyüş yarım saat sürmüştü. Etrafıma bakarken elektrikli tellerin arkamızda kaldığını fark ettim. Kamptan dışarı çıkmıştık.

Güzel bir mayıs günüydü. Havada ilkbahar kokuları vardı. Güneş batıya doğru iniyordu.

Bir müddet daha yürümüştük ki başka bir kampın tellerini gördük. Üzerinde "Çalışmak özgürlüktür" ibaresi bulunan demir bir kapı.

Auschwitz.

İlk izlenim: Birkenau'dan iyiydi. Tahta barakalar yerine betondan yapılmış iki katlı binalar. Etrafta ufak bahçeler. Bizi bu "blok"lardan birine götürdüler. Kapıda yere oturup tekrar beklemeye başladık. Arada bir birini içeri sokuyorlardı. Tüm bu kampların girişinde mecburi bir uygulama olan duş. Gün içerisinde pek çok defa bir kamptan diğerine gidilse de her seferinde bu duşlardan geçmek gerekiyordu.

Sıcak sudan çıkıp gecenin içinde titremeye bırakılıyorduk. Giysilerimiz blokta kalmıştı ve yenilerinin sözü verilmişti.

Gece yarısına doğru koşmamız söylendi.

"Daha hızlı," diye bağırıyordu muhafızlar. "Ne kadar hızlı koşarsanız o kadar erken yatarsınız."

Birkaç dakikalık çılgınca bir yarışın sonunda yeni bir

bloğun önüne vardık. Sorumlu orada bizi bekliyordu. Bize gülümseyen genç bir Polonyalıydı. Konuşmaya başladı. Yorgunluğumuza rağmen onu sabırla dinledik:

"Yoldaşlar, Auschwitz toplama kampında bulunuyorsunuz. Acı dolu uzun bir yol sizi bekliyor. Fakat cesaretinizi yitirmeyin. En büyük tehlikeyi, elemeyi atlatmış bulunmaktasınız. O halde gücünüzü toplayın ve umudunuzu yitirmeyin. Hepimiz özgürlüğümüze kavuşacağımız günü göreceğiz. Hayata güvenin, bin kez güvenin. Umutsuzluğunuzu kovun. Böylece ölümü de kendinizden uzaklaştırmış olacaksınız. Cehennem sonsuza dek sürmez... Ve şimdi bir rica, daha doğrusu bir tavsiye: Yoldaşlık aranızda hüküm sürsün. Hepimiz kardeşiz ve aynı kaderi paylaşıyoruz. Kafalarımızın üzerinde aynı duman tütüyor. Birbirinize yardım edin. Ancak bu şekilde hayatta kalabilirsiniz. Bu kadar konuşma yeter, yorgunsunuz. Dinleyin; on yedinci bloktasınız; buranın düzeninden ben sorumluyum; birinden şikayeti olan herkes beni görmeye gelebilir. Hepsi bu kadar. Gidin uyuyun. Yatak başına iki kişi. İyi geceler."

İnsancıl ilk sözler.

Yataklara tırmanır tırmanmaz ağır bir uykuya daldık.

Ertesi sabah "eskiler" bize nazik davrandılar. Lavabolara gittik. Yeni giysiler verildi. Kahve getirdiler.

Temizlik yapılması için saat ona doğru bloğu terk ettik. Dışarıda güneş tenimizi ısıtıyordu. Moralimiz bayağı düzelmişti. Gece uykusunun faydalarını hissediyorduk. Arkadaşlarla karşılaşılıyor, birkaç kelime ediliyordu. Ölenlerin haricinde her şeyden konuşuluyordu. Genel kanı savaşın bitmek üzere olduğuydu.

Öğleye doğru çorba getirildi. Herkese bir tabak yoğun kıvamlı çorba. Çok aç olmama rağmen çorbayı içmeyi reddettim. Hâlâ eskinin şımarık çocuğuydum. Babam benim payımı silip süpürdü.

Ardından bloğun gölgesinde kestirdik. Çamurlu barakadaki SS subayı yalan söylemiş olmalıydı: Auschwitz gerçekten de bir dinlenme eviydi...

Öğleden sonra bizi sıraya dizdiler. Üç tutuklu bir masa ve tıbbi malzemeler getirdi. Gömleğin sol kolu sıyrılmış biçimde herkes masanın önünden geçmeliydi. Eskilerden üç kişi, ellerinde iğneler sol kolumuza numaralar kazıyordu. A-7713 olmuştum. Ondan sonra da başka ismim olmadı.

Gün batarken yoklama yapıldı. İşçi komandoları geri dönmüşlerdi. Kapının yanında orkestra askeri marşlar çalıyordu. On binlerce tutuklu SS subayları sayılarını kontrol ederken sırada bekliyordu.

Yoklamadan sonra bloklardaki bütün tutuklular son konvoy ile gelmiş olabilecek arkadaşlarını, anne babalarını, komşularını aramak için etrafa dağıldılar.

Günler geçiyordu. Sabah: Kahve. Öğlen: Çorba (Üçüncü günde önüme gelen her çorbayı afiyetle yiyordum). Akşam üzeri saat altıda: Yoklama. Ardından ekmek ve yağ. Saat dokuzda: Yataklara.

Auschwitz'e geleli sekiz gün olmuştu. Yoklamadan sonraydı. Yoklamanın sona erdiğini haberleyen çanın çalmasını bekliyorduk. Birden birinin "Aranızdan hanginiz Sighetli Wiesel?" diye sorarak sıraların arasında dolaştığını duydum. Kırışmış yaşlı suratı ve gözlükleriyle ufak tefek sevimli bir adamdı. Babam "Sighet'ten Wiesel benim" diyerek onu cevapladı.

Ufak tefek adam gözlerini kısarak onu uzunca bir süre süzdü:

"Beni tanımadınız... Beni tanımadınız... Ben akrabanız Stein. Şimdiden unuttunuz mu? Stein! Anvers'den Stein. Reizel'in kocası. Eşiniz Reizel'in teyzesiydi... Bize sık sık yazardı... Hem de ne mektuplar!"

Babam onu tanımamıştı. Her zaman boğazına kadar cemaat işleriyle meşgul olduğundan ve ailesiyle pek de ilgilenmediğinden onu tanıması çok zordu. Kafası hep başka yerde, düşüncelere dalmış olurdu (Bir seferinde kuzenlerimizden biri bizi görmeye Sighet'e gelmişti. Babam onu fark ettiğinde kuzenim on beş gündür bizde kalıyor ve her akşam aynı masada yemek yiyorduk). Hayır, Stein'ı hatırlayamazdı. Bense onu gayet iyi hatır-

lıyordum. Karısı Reizel'i Belçika'ya gitmeden önce tanımıştım. Konuşmaya başladı:

"Beni 1942'de sürdüler. Bölgenizden bir grubun getirildiğini duydum ve sizi aramaya başladım. Belki Anvers'de kalan Reizel'den ve iki küçük oğlumdan haberiniz vardır diye düşündüm..."

Bu konuda hiçbir bilgim yoktu. 1940'tan beri annem onlardan tek bir mektup almamıştı. Yine de yalan söyledim:

"Ah, evet. Annem sizden güzel haberler alıyordu. Reizel iyi durumda. Tabii çocuklar da..."

Sevinçten ağlıyordu. Daha çok kalmak, detayları öğrenmek, güzel haberlerle dolmak istiyordu fakat bir SS yaklaştığından ertesi gün geri geleceğini söyleyerek gitmek zorunda kaldı.

Dağılabileceğimizi haber veren çan çaldı. Ekmek ve margarinden oluşan akşam yemeğimizi almaya gittik. Korkunç bir açlık hissediyordum ve payımı hemen oracıkta silip süpürdüm. Babam:

"Hepsini bir anda yememek lazım. Bunun yarını da var..." dedi.

Uyarıyı yapmak için geç kaldığını ve tayınımdan geriye hiçbir şey kalmadığını görünce kendisininkine dokunmadı bile:

"Ben aç değilim," dedi.

Üç haftadır Auschwitz'deydik. Yapacak hiçbir şeyimiz yoktu. Çok uyuyorduk. Öğleden sonraları ve geceleri.

Tek tasamız gönderilenlerden olmamak ve burada mümkün olduğunca uzun süre kalmaktı. Zor değildi: Hiçbir şekilde kalifiye işçi olarak yazılmamak gerekiyordu. Vasıfsız işçileri sona saklıyorlardı.

Üçüncü haftanın başında fazla insancıl olduğu gerekçesiyle blok şefimizi görevden aldılar. Yeni şef acımasız, yardımcıları ise gerçek canavarlardı. Güzel günler sona ermişti. Yola çıkacak bir sonraki gruba seçilmenin daha iyi olup olmayacağını düşünmeye başladık.

Anversli akrabamız Stein bizi ziyaret etmeye devam ediyor, zaman zaman yarım ekmek getiriyordu:

"Al, bu senin için, Eliezer."

Her geldiğinde gözyaşları yanaklarından akıyor ve orada donup kalıyorlardı. Sık sık babama şöyle söylüyordu:

"Oğluna dikkat et. Çok zayıf, kurumuş. Elemeye girmemek için kendinize iyi bakın. Yiyin! Ne zaman olursa olsun, ne olursa olsun, yiyebileceğiniz her şeyi yiyin. Güçsüzleri burada uzun süre barındırmazlar..."

Oysa kendisi o kadar zayıf, o kadar kurumuş, o kadar güçsüzdü ki...

"Beni hayatta tutan tek şey, Reizel'in ve oğullarımın hayatta olması," demeyi âdet edinmişti. "Onlar olmasaydı, tutunamazdım."

Bir akşam, yüzü ışık saçarak yanımıza geldi.

"Anvers'den bir grup geldi. Yarın onları görmeye gideceğim. Muhakkak verecek haberleri vardır..."

Gitti.

Onu bir daha göremeyecektik. Yeni haberler almış olmalıydı. *Gerçek* haberler.

Akşam yataklarımıza uzanmış, birkaç hasidik melodi mırıldanmaya çalışıyorduk. Akiba Drumer de derin ve etkileyici sesiyle yüreklerimizi dağlıyordu.

Bazıları Tanrı'dan, onun gizemli yollarından, Yahudi halkının günahlarından ve gelecekteki kurtuluştan bahsediyordu. Ben artık dua etmeyi bırakmıştım. Sanki Eyüp'leydim. O'nun varlığını reddetmemiştim ama ilahi adaletinden şüphe duyuyordum.

Akiba Drumer:

"Tanrı bizi sınıyor. Kötü eğilimlerimize hakim olup olamayacağımızı, içimizdeki Şeytan'ı öldürüp öldüremeyeceğimizi görmek istiyor. Umutsuzluğa kapılma hakkımız yok. Eğer bizi acımasızca cezalandırıyorsa, bu bizi ne çok sevdiğinin işaretidir..."

Kabala'da ustalaşmış Hersch Genud ise dünyanın sonundan ve Mesih'in gelişinden bahsediyordu.

Bu konuşmalar esnasında ara ara zihnimde şu düşünce belirirdi: "Şu anda annem nerede? Ya Tzipora...?"

"Annen hâlâ genç bir kadın. Çalışma kamplarından birinde olmalı. Tzipora da kocaman bir kız değil mi? O da bir kampta olmalı..." dedi bir seferinde babam.

İnanmayı nasıl da istiyorduk! İnanmış gibi yapıyorduk: Öteki, o inanıyor muydu?

Kalifiye işçilerin hepsi diğer kamplara yollanmıştı. Geriye yüz kadar vasıfsız işçi kalmıştık.

"Bugün sizin sıranız," diye bildirdi bloğun sekreteri. "Yola çıkıyorsunuz."

Saat onda günlük ekmek tayınımızı verdiler. Onlarca SS etrafımızı sardı. Kapıda o levha: "Çalışmak özgürlüktür." Sayıldık. Ve işte kırsalın tam ortasında, güneşli yoldaydık. Gökte birkaç küçük beyaz bulut.

Ağır ağır yürüyorduk. Muhafızların acelesi yoktu. Biz de keyfini çıkarıyorduk. Köylerden geçerken pek çok Alman şaşırmadan, etkilenmeden bize bakıyordu. Kuşkusuz bu kafilelerden çok görmüşlerdi...

Yolda Alman genç kızlarla karşılaştık. Muhafızlar onlara takılmaya başladılar. Kızlar memnun, gülüyorlardı. Askerlerin kendilerini öpmelerine, gıdıklamalarına izin veriyor, kahkahalar atıyorlardı. Yolun büyük bölümünde birbirlerine aşk sözcükleri söyleyerek hep beraber gülüp eğlendiler. En azından bu süre boyunca bağırışlar ve dipçik darbeleri yoktu.

Dört saatin sonunda yeni kampa vardık: Buna. Demir kapı arkamızdan kapandı.

4. BÖLÜM

Kamp salgın geçirmiş gibiydi: Boş ve ölü. Yalnızca bloklar arasında "iyi giyimli" birkaç tutuklu dolaşıyordu.

Tabii ki bizi önce duşlara soktular. Biz ordayken kamp sorumlusu geldi. Güçlü, yapılı, geniş omuzlu bir adamdı. Boğanınki gibi bir ense, kalın dudaklar, kıvırcık saçlar. Kül mavisi gözlerinde arada bir gülümseme parlıyordu. Grubumuzda on, on iki yaşlarında birkaç çocuk vardı. Subay yiyecek bir şeyler getirilmesini emrederek onlarla ilgilendi.

Yeni kıyafetler verildikten sonra iki çadıra gönderildik. Bloğa geçmeden önce çalışma komandolarına yerleştirilmemiz gerekiyordu.

Akşam çalışma komandoları şantiyelerden döndüler. Yoklama. Tanıdıkları aramaya, hangi komando grubunun

daha iyi olduğuna, hangi bloğa girmek gerektiğine dair eskileri sorgulamaya koyulduk. Tüm tutuklular şunda hemfikirdi:

"Buna çok iyi bir kamptır. Dayanılabilir. Önemli olan inşaat komando grubuna atanmamak..."

Sanki seçme hakkımız varmış gibi.

Çadır şefimiz katil suratlı, etli dudaklı, elleri kurt ayağını andıran bir Almandı. Kamp yemeği ona yaramış olmalıydı: Zar zor hareket edebiliyordu. Kamp şefi gibi o da çocukları seviyordu. Varışımızdan hemen sonra onlar için ekmek, çorba ve margarin getirtmişti. (Gerçekte bu ilgi çıkarsız değildi: Sonradan öğrendiğime göre burada çocuklar eşcinseller arasında gerçek bir ticaret nesnesiydi.)

"Üç gün burada, karantinada kalacaksınız. Daha sonra çalışmaya gideceksiniz. Yarın sağlık kontrolü."

Yardımcılarından biri –kurnaz bakışlı, sert yüzlü bir çocuk– yanıma yaklaştı:

"İyi bir komando grubuna girmek ister misin?"

"Elbette. Ama bir şartla: Babamla olmak istiyorum..."

"Tamam," dedi. "Bunu ayarlayabilirim. Hem de çok ucuza: Ayakkabıların. Sana başka veririm."

Ona ayakkabılarımı vermeyi reddettim. Başka bir şeyim kalmamıştı.

"Ayrıca bir tane ekmek ve margarin de veririm..."

Ayakkabılarımı beğeniyordu; fakat onları satmadım.

(Sonradan ayakkabılarımı aldılar. Hem de bu sefer karşılığında hiçbir şey vermeden.)

Sabahın ilk saatlerinde, banka oturmuş üç doktorun önünde, açık havada doktor muayenesi.

Birincisi beni muayene etmeye tenezzül bile etmedi.

"İyi misin?" diye sormakla yetindi.

Aksini söylemeye kim cesaret edebilirdi ki?

Buna karşılık dişçi daha özenli gibi görünüyordu: Ağzın kocaman açılmasını emrediyordu. Gerçekte ise problemli dişleri değil, altın dişleri bulmaya uğraşıyordu. Ağzında altın olanların numaraları listeye kaydediliyordu. Benim bir köprüm vardı.

İlk üç gün hızla geçti. Dördüncü günün şafağında çadırın önündeyken kapolar belirdi. Her biri beğendiği adamları seçmeye başladı:

"Sen... sen... ve sen..." diye parmağıyla işaret ediyordu, sanki bir hayvan, bir mal seçiyormuş gibi.

Kapomuz olan genci izledik. Kampın kapısının yakınında, ilk bloğun girişinde bizi durdurdu. Burası orkestranın bloğuydu. "Girin" diye emretti. Şaşırmıştık: Bizim müzikle ne işimiz olabilirdi ki?

Orkestra sürekli aynı askeri marşı çalıyordu. Onlarca komando uygun adım şantiyelere doğru gidiyordu. Kapolar tempo tutuyorlardı: "Sol, sağ, sol, sağ."

Ellerinde kalem ve kağıtlarıyla SS subayları çıkan

adamların sayılarını not alıyorlardı. Son komandonun çıkışına kadar orkestra aynı marşı çalmaya devam etti. Orkestra şefinin bageti o zaman durdu. Orkestra derhal sustu ve kapo "Sıraya!" diye bağırdı.

Müzisyenlerle beraber beşerli sıraya girdik. Müziksiz ama uygun adım kamptan çıktık: Marş hâlâ kulaklarımızda yankılanıyordu.

"Sol, sağ! Sol, sağ!"

Komşularımız olan müzisyenlerle sohbete başladık. Neredeyse hepsi Yahudi'ydi. Soluk suratındaki alaycı bir gülümsemesi ve gözlükleriyle Polonyalı Juliek. Hollanda asıllı ünlü kemancı Louis. Beethoven'ı çalmasına izin vermediklerinden yakınıyordu: Yahudilerin Alman müziği çalmaları yasaktı. Zeka küpü genç Berlinli Hans. Şef Franek Varşova'da okumuş bir Polonyalıydı.

Juliek bana şöyle açıkladı:

"Elektrik malzemesi deposunda çalışıyoruz, uzak değil. İş ne zor ne de tehlikeli. Fakat kapo, Idek, arada delilik nöbetleri geçirir ve o anlarda yoluna çıkmamakta fayda var."

"Şanslısın ufaklık," dedi Hans gülümseyerek. "İyi bir komandoya düştün..."

On dakika sonra deponun önündeydik. Sivil bir Alman işçi, *meister*, bizi karşılamaya geldi. Hiçbirimize bir tüccarın eski kumaş sevkiyatına gösterdiği dikkatten fazlasını göstermedi.

Arkadaşlarımız haklıydı: İş zor değildi. Yere oturur vaziyette cıvata, ampul ve diğer elektrik malzemelerini saymak gerekiyordu. Kapo bu işin önemini etraflıca anlattı ve çalışmayanların kendisine hesap verecekleri uyarısını yaptı. Yeni arkadaşlarım beni rahatlattılar:

"Merak etme. *Meister* yüzünden böyle söylemek zorunda."

Çok sayıda Polonyalı sivil ve de birkaç Fransız kadın vardı. Müzisyenleri gözleriyle selamladılar.

Şef Franek beni bir kenara çekti:

"Kendini deli gibi yorma, acele etme. Fakat bir SS'in seni boş dururken yakalamamasına dikkat et."

"Şef... Babamın yanında olmak istiyordum."

"Tamam. Baban burada, senin yanında çalışacak."

Şansımız vardı.

İki çocuk, grubumuza katıldı: Anne babaları Birkenau'da öldürülmüş, Yossi ve Tibi isminde iki Çekoslovak kardeş. Birbirlerine beden ve ruh gibi bağlı yaşıyorlardı.

Çabucak dost olduk. Eskiden Siyonist bir gençlik kuruluşuna dahil olduklarından çok sayıda İbranice şarkı biliyorlardı. Ürdün Nehri'nin sakin sularını, Kudüs'ün göz kamaştırıcı kutsallığını anlatan şarkılar mırıldandığımız oluyordu. Sık sık Filistin'den de bahsediyorduk. Onların anne babası da henüz vakit varken her şeyi satıp göç etmeye cesaret edememişlerdi. Eğer Kurtuluş Günü'ne kadar

yaşarsak Avrupa'da bir gün daha kalmamaya karar verdik. Haïfa'ya giden ilk gemiye binecektik.

Kabalist hayallerinde kaybolmuş Akiba Drumer, içeriği sayılara çevrildiğinde, gelecek haftalarda gerçekleşecek olan Kurtuluş'u öngörmesini sağlayan bir İncil ayeti keşfetmişti.

Müzisyenlerin bloğuna geçmek için çadırları terk etmiştik. Bir örtüye, bir leğene ve bir parça sabuna hak kazandık. Blok şefi bir Alman Yahudisi'ydi.

Şef olarak başımızda bir Yahudi'nin olması iyiydi. İsmi Alphonse idi. Şaşılacak derecede yaşlı bir yüze sahip genç bir adam. Kendini "bloğunun" davasına adamıştı. İmkanı oldukça gençler, zayıflar, özgürlüktense fazladan bir tabak yemeğin hayalini kuran herkes için "bir kazan çorba" ayarlardı.

Depodan döndüğümüz bir gün bloğun sekreterini görmem söylendi:

"A-7713?"

"Benim."

"Yemekten sonra dişçiyi görmeye gideceksin."

"Ama... Dişim ağrımıyor ki..."

"Yemekten sonra. Mutlaka."

Hastaların bloğuna gittim. Yirmi kadar mahkum kapının önünde sırada bekliyordu. Çağrılmamın sebebini anlamam uzun sürmedi: Altın dişlerin çekilmesiyle ilgiliydi.

Çekoslovak asıllı bir Yahudi olan dişçinin ölümü andıran bir suratı vardı. Ağzını açtığında ortaya çıkan sarı ve çürümüş dişleri ise iğrenç bir görüntü oluşturuyordu. Koltukta oturur vaziyette, alçakgönüllülükle sordum:

"Ne yapacaksınız efendim?"

"Altın köprünü çıkartacağım," dedi kayıtsız bir ses tonuyla.

Hastaymışım gibi yapmayı düşündüm:

"Birkaç gün daha bekleyemez misiniz acaba, doktor bey? Kendimi iyi hissetmiyorum, ateşim var..."

Alnını kırıştırdı, bir an düşündü ve nabzımı yokladı.

"Peki, küçük. Kendini iyi hissettiğinde beni tekrar görmeye gel, seni çağırmamı bekleme!"

Bir hafta sonra onu görmeye tekrar gittim. Yine aynı bahane: Kendimi iyileşmiş hissetmiyordum. Şaşırmadı. Bana inandı mı onu da bilmiyorum. Herhalde söz verdiğim gibi onu görmeye gelmiş olmamdan memnundu. Bana bir hak daha verdi.

Ziyaretimden birkaç gün sonra hapse atılmış olan dişçinin odasını kapatıyorlardı. Asılacaktı. Tutukluların altın dişleriyle kendi hesabına kaçakçılık yaptığı ortaya çıkmıştı. Ona karşı hiçbir acıma hissetmedim. Hatta başına gelenlerden ötürü mutluydum: Altın köprümü kurtarmıştım. Bir gün başka bir işe yarayabilirdi, belki biraz ekmek almaya, belki de biraz yaşam. Günlük çorba kasem ve bayat ekmek payımdan başka hiçbir şey

beni ilgilendirmiyordu. Ekmek ve çorba tüm hayatımdı. Bir bedendim. Belki de daha azı: Aç bir mide. Yalnızca mide, zamanın geçtiğini hissediyordu.

Depoda sık sık genç bir Fransız hanımın yanında çalışıyordum. Birbirimizle konuşmuyorduk: O Almanca bilmiyor, ben de Fransızca anlamıyordum.

"Ari" olarak geçinse de bana Yahudi'ymiş gibi geliyordu. Zorunlu çalışma sürgünüydü.

Bir gün, Idek'in öfke nöbetine tutulduğu bir anda yoluna çıkmış bulundum. Güçlü bir hayvan gibi üzerime atıldı. Göğsüme, kafama vuruyor, beni yere fırlatıyor, tekrar kaldırıyordu. Ben kanlar içinde kalana kadar gittikçe şiddetlenen darbeler vurdu. Acıdan bağırmamak için dudaklarımı ısırıyordum fakat sessizliğimi küçümseme olarak algılamış olacak ki daha kuvvetli vurmaya devam ediyordu.

Aniden sakinleşti. Sanki hiçbir şey olmamış gibi beni işime geri yolladı. Sanki her ikimizin rollerinin eşit önem arz ettiği bir oyuna katılmıştık.

Sürünerek köşeme gittim. Her yanım ağrıyordu. Kan içinde kalmış alnımı silen serin bir el hissettim. Fransız işçi kızdı. Yasa boğulmuş gülümsemesiyle avucumun içine bir parça ekmek koydu. Dosdoğru gözlerimin içine bakıyordu. Benimle konuşmak istediğini fakat korkudan boğazının düğümlendiğini hissettim. Uzunca bu şekilde durduktan sonra yüzü aydınlandı ve bana neredeyse kusursuz bir Almancayla:

"Sık dişini, küçük kardeş... Ağlama. Öfkeni ve kinini başka bir gün için, daha sonrası için sakla. Bir gün doğru zaman gelecek. Ama şimdi değil... Bekle. Sık dişlerini ve bekle."

Bundan çok uzun yıllar sonra, Paris'te metroda gazetemi okuyordum. Karşımda siyah saçları, dalgın bakışlarıyla çok güzel bir hanım oturuyordu. Bu gözleri bir yerden hatırlıyordum. Oydu.

"Beni tanımadınız mı, hanımefendi?"

"Sizi tanımıyorum, bayım."

"1944'te Almanya'da, Buna'daydınız, değil mi?"

"Evet ama..."

"Elektrik deposunda çalışıyordunuz..."

"Evet dedi. Kafası karışmıştı. Bir anlık sessizlikten sonra: Evet... Hatırlıyorum..."

"Idek, kapo... Küçük Yahudi çocuk... O şefkatli sözleriniz..."

Bir kafenin terasına oturmak için metrodan beraber çıktık. Tüm akşamı anılardan bahsederek geçirdik. Ondan ayrılmadan önce sordum:

"Size bir soru sorabilir miyim?"

"Ne olduğunu biliyorum. Haydi sorun."

"Nedir?"

"Yahudi olup olmadığımı merak ediyorsunuz... Evet, Yahudiyim. Dindar bir aileden geliyorum. İşgalde sahte kimlik

edinerek "ari" olduğumu zannetmelerini sağladım. Bu sayede beni zorunlu çalışma gruplarına koydular ve Almanya'ya sürüldüğümde toplama kampına gitmekten kurtuldum. Depoda kimse Almanca konuştuğumu bilmiyordu: Bu şüphe uyandırabilirdi. Size söylediğim o birkaç söz büyük tedbirsizlikti; fakat beni ele vermeyeceğinizi biliyordum..."

Bir başka sefer Alman askerlerin gözetiminde vagonlara Diesel motorlar yüklememiz gerekti. Idek'in sinirleri yine tepesindeydi. Kendini zor tutuyordu. Birden patladı. Kurban bu kez babamdı.

"Seni tembel bunak!" diye bağırdı. "Sen buna çalışmak mı diyorsun?"

Ve demir bir sopayla vurmaya başladı. Babam darbelerin altında önce eğildi, sonra üzerine yıldırım düşen kuru bir ağaç misali ikiye katlanarak yere yığıldı.

Tüm bu sahneyi kıpırdamadan izlemiştim. Susuyordum. Darbe almamak için uzaklaşmayı düşünüyordum. Dahası o anki sinirim kapoya değil, babamaydı. Idek'in öfke krizinden kaçmayı beceremediği için ona içerliyordum. Toplama kampı hayatı beni bu hale getirmişti...

Bir gün Şef Franek ağzımda altın bir köprü olduğunu fark etti:

"Bana köprünü ver, küçük."

Ona bunun imkansız olduğunu, köprü olmadan yemek yiyemeyeceğimi söyledim.

"Yiyeceğinin karşılığı olarak, küçük!"

Başka bir cevap uydurdum: Sağlık kontrolü esnasında köprümü listeye kaydetmişlerdi; bu ikimizin de başını belaya sokabilirdi.

"Köprünü vermezsen bu sana çok daha pahalıya patlayabilir!"

O sempatik ve zeki çocuk bir anda başka biri oluvermişti. Gözleri kıskançlıktan kıvılcımlar saçıyordu. Babama sormam gerektiğini söyledim.

"Sor bakalım, küçük. Ama yarına bir cevap istiyorum."

Babama konudan bahsederken yüzü sarardı, uzunca bir süre sessiz kaldıktan sonra:

"Hayır oğlum, bunu yapamayız."

"Bizden intikam alacaktır!"

"Cesaret edemeyecektir, oğlum."

Ne yazık ki intikamını nasıl alacağını çok iyi biliyordu; zayıf noktamın farkındaydı. Babam hayatında hiç askerlik yapmamıştı ve uygun adım yürüyemiyordu. Oysa burada bütün toplu yürüyüşler uygun adım yapılmalıydı. Franek'in ona işkence etmesi, onu her gün adamakıllı dövebilmesi için iyi bir fırsattı. Sol, sağ: Yumruklar! Sol, sağ: Tokatlar!

Babama ayak değiştirmeyi, tempoyu tutturmayı öğrenmesi için ders vermeye karar verdim. Bloğun önünde alıştırma yapmaya başladık. Ben "Sol, sağ!" dediğimde,

babam emri uyguluyordu. Tutuklular bizimle dalga geçmeye başlamıştı:

"İhtiyara yürümeyi öğreten şu küçük subaya da bakın hele... Hey, küçük general! İhtiyar bunun karşılığında sana kaç ekmek veriyor?"

Fakat babamın çabaları yetersiz kalıyor ve darbeler üzerine yağmaya devam ediyordu.

"Hâlâ uygun adım yürümeyi beceremiyor musun, tembel bunak?"

Bu sahneler iki hafta boyunca böyle sürüp gitti. Artık dayanamıyorduk. Teslim olmak gerekti. O gün Franek vahşi bir kahkaha patlattı:

"Biliyordum, küçük. Seninle ilgili fikirlerimde yanılmadığımı biliyordum. Geç olması, hiç olmamasından iyidir. Ayrıca beni bekletmenin karşılığı olarak bir ekmek tayını. Bir ekmek tayını da köprünü çıkartması karşılığında Varşova'nın ünlü dişçilerinden olan arkadaşım için.

"Nasıl? Senin köprümü alman karşılığında benim ekmek tayınım mı?"

Franek gülümsüyordu.

"Ne olsun isterdin? Bir yumrukta tüm dişlerini kırmamı mı?"

Aynı akşam Varşovalı dişçi, paslı bir kaşık yardımıyla köprümü söküyordu.

Franek yeniden kibarlaşmıştı. Bazı bazı bana fazladan çorba verdiği bile oluyordu. Çok uzun sürmedi. On beş

gün sonra tüm Polonyalılar başka bir kampa gönderildiler. Köprümü bir hiç uğruna kaybetmiştim.

Polonyalıların gönderilmesinden birkaç gün önce yeni bir şey deneyimlemiştim.

Pazar sabahıydı. Komandomuzun o gün işe gitmesine gerek yoktu. Fakat Idek kampta kalmaktan bahsedilmesini duymak bile istemiyordu. Depoya gitmemiz gerekiyordu. Çalışmaya karşı bu ani hevesi hepimizi şaşırtmıştı. Depoya vardığımızda Idek bizi Franek'e teslim ederek:

"Ne istiyorsanız onu yapın. Yeter ki bir şeyler yapın. Yoksa karşınızda beni bulursunuz..." diyerek ortadan kayboldu.

Ne yapsak bilmiyorduk. Çömelmiş durmaktan yorulunca sırayla sivillerden birinin unutmuş olabileceği bir parça ekmek bulma umuduyla depoyu boydan boya turlamaya başladık.

Binanın ucuna vardığımda, yandaki küçük odadan gelen bir gürültü duydum. Yaklaştım ve ot minderin tepesinde Idek ve Polonyalı bir genç kızı yarı çıplak gördüm. Idek'in kampta kalmamıza neden izin vermediğini şimdi anlıyordum. Bir kızla yatmak için yüz tutuklunun yerini değiştirmek! Bu fikir bir anda bana o kadar komik göründü ki kahkahayı basıverdim.

Idek yerinden zıplayarak döndü ve beni gördü. Bu sırada kız da memelerini örtmeye uğraşıyordu. Kaçmak is-

tedim fakat bacaklarım adeta yere çivilenmişti. Idek beni boğazımdan yakaladı. Boğuk bir sesle:

"Neler olacağını bekle ve gör, ufaklık... İşinin başından ayrılmanın sana nelere mal olacağını göreceksin... Çok yakında bunun cezasını ödeyeceksin, küçük... Şimdi yerine dön..."

Normal iş bitiş saatinden yarım saat önce kapo tüm komandoyu bir araya topladı. Yoklama. Kimse ne olup bittiğini anlamıyordu. Bu saatte, burada, neyin yoklaması? Ben biliyordum. Kısa bir konuşmadan sonra kapo:

"Basit bir tutuklunun başkalarının işine karışmaya hakkı yoktur. Aranızdan biri bu kuralı anlamamış gibi görünüyor. Bu yüzden bir seferde, net bir şekilde anlayabilmesi için elimden geleni yapacağım."

Sırtımdan ter aktığını hissediyordum.

"A-7713!"

Öne çıktım.

"Bir sandık getirin!" dedi.

Sandık getirildi.

"Üzerine yat. Yüzükoyun!"

İtaat ettim.

Ondan sonra kırbaç darbelerinden başka bir şey hissetmedim.

"Bir!... İki!..." diye sayıyordu.

Acele etmiyordu. Sadece ilk vurdukları gerçekten canımı acıttı. Saydığını işitiyordum:

"On... On bir...!"

Sakin sesi kulaklarıma kalın bir duvarın arkasından ulaşıyor gibiydi.

"Yirmi üç..."

İki tane daha diye düşündüm yarı bilinçsiz. Kapo bekliyordu.

"Yirmi dört... Yirmi beş!"

Bitmişti. Ama farkına varamamıştım, bayılmıştım. Bir kova soğuk suyun altında kendime geldiğimi hissettim. Hâlâ sandığın üzerine uzanmış vaziyetteydim. Belli belirsiz yanıbaşımdaki ıslak toprağı görüyordum. Sonra birinin bağırdığını duydum. Kapo olmalıydı. Ne dediğini ayırt etmeye başlamıştım:

"Ayağa kalk!"

Kalkmak için bazı hareketler yapıyor olmalıydım çünkü tekrar tekrar sandığın üzerine düştüğümü hissettim. Ayağa kalkmayı nasıl da isterdim!

"Ayağa!" diye bağırıyordu iyiden iyiye.

Keşke ona cevap verebilseydim diyordum kendi kendime. Hareket edemediğimi ona söyleyebilseydim. Fakat dudaklarımı çözmeyi beceremiyordum.

Idek'in emri üzerine iki tutuklu beni kaldırarak onun önüne getirdiler.

"Gözlerime bak!"

Bakıyordum, onu görmeden. Babamı düşünüyordum. Benden daha çok acı çekiyor olmalıydı.

"Beni iyi dinle, aşağılık pislik!" dedi Idek soğuk bir biçimde. "İşte merakının karşılığı. Gördüklerini başkalarına anlatacak olursan bunun beş katını alırsın! Anlaşıldı mı?"

Evet dercesine başımı sallıyordum. Bir kez, on kez, durmadan başımı sallıyordum. Sanki kafam sonsuza dek evet demeye karar vermiş gibiydi.

Bir pazar, –aralarında babamın da bulunduğu– grubun yarısı çalışmaya gitmiş, –aralarında benim bulunduğum– diğer yarısı da blokta sabah keyfi yapıyordu.

Saat ona doğru, uyarı sirenleri çalmaya başladı. Tehlike işareti. Blok şefleri koşarak bizleri bloklara toplarken SS'ler de sığınaklara saklanıyordu. Nöbetçilerin kuleleri terk ettikleri ve dikenli tellerdeki elektriğin kesildiği tehlike durumlarında kaçmak nispeten daha kolay olduğundan, bloğun dışında görülen herkesi vurma emri verilmişti.

Birkaç saniyede kamp boşaltılmış bir gemiye dönüşmüş, yollarda yaşayan tek bir ruh kalmamıştı. Mutfağın orada, henüz dumanı tüten, yarısına kadar dolu iki kazan sıcak çorba bırakılmıştı. İki kazan çorba! Yolun tam ortasında, başında kimsecikler bulunmayan iki kazan çorba! İnanılmaz derecede kışkırtıcı, kırallara layık bir ziyafet!

Arzuyla parlayan yüzlerce göz kazanlara dikilmişti. Yüzlerce kurdun pusu kurduğu iki kuzucuk. Çobansız, adeta sunulmuş, iki kuzu. Fakat kim cesaret edebilirdi ki?

Korku, açlıktan ağır basıyordu. Birden blok 37'nin kapısının belli belirsiz aralandığını gördük. Solucan gibi yerde sürünerek kazanlara doğru ilerleyen bir adam belirdi.

Yüzlerce göz onu izliyordu. Yüzlerce adam onunla beraber sürünüyor, yerdeki çakıllar adeta hepsinin derilerini kazıyordu. Tüm yürekler bilhassa kıskançlıktan titriyordu. O, cesaret etmişti.

İlk kazana dokunduğunda kalpler daha hızlı atmaya başladı: Başarmıştı. Kıskançlık yanan samanlar gibi bizi yiyip bitiriyordu. Onu takdir etmeyi bir an olsun düşünmüyorduk. Bir çorba tayını uğruna ölüme giden zavallı kahraman. Onu düşüncelerimizde katlediyorduk.

Kazanın yanında uzanırken, bir yandan da kenara doğru kalkmaya uğraşıyordu. Belki güçsüzlüğünden, belki de çekindiğinden orada durmuş, şüphesiz geri kalan tüm gücünü toparlamaya çalışıyordu. Sonunda kendini kabın kenarına doğru çekmeyi başardı. Bir an çorbada kendine bakıyor, hayalet yansımasını arıyor gibi göründü. Ardından ortada belirgin bir sebep yokken daha önce hiç duymadığım bir hırıltıyla birlikte korkunç bir çığlık attı ve, ağzı açık, hâlâ tüten sıvıya doğru kafası savruldu. Patlamayla beraber yerimizden zıpladık. Suratı çorbaya bulan-

mış adam yere düşmüş, kazanın dibinde birkaç saniye kıvrandıktan sonra hareket edemez olmuştu.

O sırada uçakları duymaya başladık. Aynı anda barakalar sarsılmaya başladı.

"Buna'yı bombalıyorlar!" diye bağırdı biri.

Babamı düşündüm. Yine de mutluydum. Fabrikanın yangında yok olduğunu görmek, ne intikam! Alman birliklerinin farklı cephelerde yenilgiye uğradığından bahsedildiğini duymuştuk fakat söylenenlere inanmalı mıydık bilmiyorduk. Bugün her şey somutlaşmıştı!

Hiçbirimiz korkmuyorduk. Halbuki bloklara isabet edecek bir bomba, tek seferde yüzlerce kurban demekti. Fakat artık ölümden korkmuyorduk. En azından böylesi bir ölümden. Patlayan her bomba içimizi sevinçle doldurуyor, hayata güvenimizi tazeliyordu.

Bombardıman bir saatten fazla sürdü. Keşke on saat sürebilseydi... Ardından sessizlik geri geldi. Rüzgarla beraber son Amerikan uçağının gürültüsü de kayboldu ve kendimizi tekrar mezarımızda bulduk. Siyah dumanın geniş çizgisi ufukta yükseliyordu. Sirenler tekrar ötmeye başladı. Tehlike hali sona ermişti.

Herkes bloklardan çıktı. Duman ve ateşle dolmuş havayı ciğerlerimize çekiyorduk. Gözlerimiz umutla aydınlanmıştı. Bombalardan biri kampın ortasına, yoklama yapılan yerin yakınına düşmüş fakat patlamamıştı. Onu kampın dışına taşımamız gerekti.

Kamp şefi, yardımcısı ve şef kapoyla beraber kampta dolaşarak teftişte bulunuyordu. Akın, yüzünde büyük bir korkunun izlerini bırakmıştı.

Tek kurban olan, suratı çorbaya bulanmış adamın vücudu kampın orta yerinde kımıltısız yatıyordu. Kazanlar mutfağa geri taşındı.

SS'ler gözetleme kulelerine, makineli tüfeklerinin arkasına geri dönmüşlerdi. Perde arası sona ermişti.

Bir saatin sonunda komandoların her zamanki gibi uygun adım geri döndüğünü gördük. Sevinçle babamı fark ettim.

"Pek çok bina yerle bir oldu," dedi. "Fakat depoya isabet etmedi..."

Öğleden sonra neşe içerisinde yıkıntıları kaldırmaya gittik.

Bir hafta sonra, işten dönüyorduk ki kampın ortasında, yoklama yerinde siyah bir darağacı gördük.

Çorbanın ancak yoklamadan sonra dağıtılacağını öğrendik. Yoklama bu sefer alışık olduğumuzdan uzun sürdü. Emirler diğer günlerdekinden daha kuru bir şekilde veriliyordu ve havada garip çınlamalar vardı.

"Kep çıkar!" diye haykırdı aniden kamp şefi.

On bin başlık aynı anda çıkartıldı.

"Kep giy!"

On bin kep, yıldırım hızında kafalara geri kondu.

Kampın kapısı açıldı. Bir SS takımı belirerek etrafımızı sardılar: Üç adımda bir SS. Tüm kuleler, tüm makineli tüfekler yoklama meydanına çevrilmişti.

"Sorun çıkmasından çekiniyorlar," diye fısıldadı Juliek.

İki SS hücreye yöneldi ve ortalarında suçluyla geri geldiler. Varşovalı bir gençti. Üç senedir toplama kampındaydı. Güçlü ve iri yapılıydı. Bana kıyasla bir devdi.

Sırtı darağacına, suratı yargıcı olan kamp şefine dönüktü. Benzi solmuştu fakat korkmuş gibi değil, heyecanlı görünüyordu. Zincirlenmiş elleri zerre titremiyordu. Gözleri soğuk bir biçimde yüzlerce SS muhafızını, onu çevreleyen binlerce tutukluyu süzüyordu.

Kamp şefi her cümlenin üzerine basa basa hükmü okumaya başladı:

–*Reichsführer* Himmler adına... numaralı tutuklu tehlike alarmı esnasında hırsızlık yaptı... Kanunun... maddesi paragrafı uyarınca numaralı tutuklu ölüm cezasına çarptırılmıştır. Bu, tüm tutuklular için bir uyarı ve örnek teşkil etsin.

Kimse kıpırdamadı.

Kalbimin atışını duydum. Auschwitz ve Birkenau'daki ölüm fırınlarında her gün ölen binlerce insan beni etkilemez olmuştu. Fakat darağacına yaslanmış duran bu adam beni alt üst ediyordu.

"Bu tören yakında bitecek mi? Acıktım..." diye mırıldanıyordu Juliek.

Kamp şefinin hareketi üzerine *Lagerkapo* mahkuma yaklaştı. İki mahkum ona bu görevde yardım ediyordu. İki kap çorba karşılığında.

Kapo gözlerini bağlamak istediyse de mahkum reddetti.

Uzun bir bekleyişten sonra cellat ipi boynuna geçirdi. Tam iki yardımcısına tutuklunun ayaklarının altındaki sandalyeyi çekmeleri için işaret verecekken mahkum güçlü ve sakin bir sesle haykırdı:

"Yaşasın özgürlük! Almanya'yı lanetliyorum! Lanetliyorum! Lanet..."

Cellatlar işlerini bitirmişlerdi.

Havayı kılıç gibi kesen bir emir duyuldu:

"Kep çıkar!"

On bin tutuklu selam durdu.

"Kep giy!"

Ardından tüm kamp, blok blok asılan mahkumun önünden geçerek ölünün sönmüş gözlerine ve sarkan diline bakmak zorunda bırakıldı. Kapolar ve blok şefleri herkesi bu yüze tam karşıdan bakmaya zorluyordu.

Geçitten sonra yemek yemek için bloklarımıza gitme izni verildi.

O gece çorbayı nefis bulduğumu hatırlıyorum...

Başka idamlar da gördüm. Bu mahkumlardan tekinin bile ağladığını görmedim. Bu kurumuş vücutlar gözyaşının acı tadını çok zaman önce unutmuşlardı.

Bir sefer hariç. Kablolarla ilgilenen 52. komandonun *Oberkapo*'su bir Hollandalıydı: İki metreyi aşan boyuyla bir dev. Emri altında yedi yüz işçi çalışıyordu ve her biri onu bir ağabey gibi seviyordu Şimdiye kadar elinden tokat yiyen, ağzından küfür işiten olmamıştı.

Emrinde genç bir çocuk –onlara *pipel* denirdi– vardı. On iki yaşlarında, ince, narin suratıyla bu çocuk kampta inanılmaz duruyordu.

(Buna'da *pipel*lerden nefret edilirdi: Genellikle yetişkinlerden çok daha acımasız olurlardı. Bir gün on üç yaşındaki bir tanesini, yatağını düzgün toplamadığı için babasını döverken görmüştüm. Yaşlı adam usulca ağlarken, öteki haykırıyordu: "Hemen ağlamayı kesmezsen sana artık ekmek getirmem. Anlaşıldı mı?" Fakat Hollandalının küçük yardımcısı herkes tarafından sevilirdi. Mutsuz bir meleğin suratı gibiydi suratı.)

Bir gün Buna'nın elektrik santrali patladı. Olay yerine çağrılan Gestapo, bunun bir sabotaj olduğunda karar kıldı. İzler Hollandalı *Oberkapo*'nun bloğuna götürüyordu. Burada yapılan arama sonunda önemli miktarda silah bulundu!

Oberkapo oracıkta tutuklandı. Haftalar boyunca işkence gördü fakat nafile. Ağzından hiçbir isim çıkmadı. Auschwitz'e transfer edildi. Bir daha ondan bahsedildiğini duymadık.

Fakat küçük *pipel*i kampta, hücrede kalmıştı. İşkence görmesine rağmen o da sessiz kalmıştı. Bunun üzerine SS'ler onu ve üzerlerinde silah bulunan iki tutukluyu idama mahkum ettiler.

İşten döndüğümüz bir gün sayım alanında üç darağacı, üç siyah karga gördük. Sayım. Etrafımızı çevirmiş SS'ler, namluları bize çevrilmiş makineli tüfekler: Geleneksel tören. Zincirlenmiş üç mahkum –aralarında hüzün dolu gözleriyle melek, küçük *pipel.*

SS'ler alışıldıktan daha meşgul, her zamankinden biraz daha endişeli görünüyorlardı. Binlerce seyircinin önünde ufak bir çocuğu asmak kolay bir iş değildi. Kamp şefi hükmü okudu. Tüm gözler çocuğa kilitlenmişti. Benzi atmış, hemen hemen sakin, dudaklarını ısırıyordu. Darağacının gölgesi üzerine düşüyordu.

Lagerkapo bu sefer cellatlık görevini reddetti. Üç SS yerini aldılar.

Üç mahkum beraber sandalyelerinin üzerine çıktılar. Üç boyun aynı anda akan düğümlere doğru uzatıldı.

"Yaşasın özgürlük!" diye bağırdı iki adam.

Küçük, o susuyordu.

"İyi kalpli Tanrı nerede?" diye sordu arkamdaki biri.

Kamp şefinin işareti üzerine üç sandalye itildi.

Tüm kampta mutlak bir sessizlik. Güneş ufukta batıyordu.

"Kep çıkar!" diye haykırdı kamp şefi. Sesi boğuktu. Bizler ise ağlıyorduk.

"Kep giy!"

Ardından geçit başladı. İki adam ölmüştü. Maviye çalan şişmiş dilleri sarkmıştı. Fakat üçüncü ip hâlâ hareket ediyordu: O kadar hafifti ki, küçük çocuk hâlâ yaşıyordu...

Yaşam ve ölüm arasında savaş vererek yarım saatten daha uzun bir süre gözlerimizin önünde acı çekti. Bizim ona tam karşıdan bakmamız gerekiyordu. Önünden geçtiğimde henüz yaşıyordu. Dili henüz kırmızıydı, gözleri henüz sönmemişti.

Arkamda aynı adamı işittim:

"Tanrı nerede?"

İçimde bir ses ona cevap veriyordu: Ona cevap veren bir ses vardı:

"Nerede mi? İşte tam burada –burada asılı, bu darağacında..."

O akşam çorbada ceset tadı vardı.

5. BÖLÜM

Yazın sonlarına gelinmişti. Yahudi Yılı sona eriyordu.

Bu lanetli yılın son günü olan Roş Aşana arifesinde yüreklerde hüküm süren gerilim sebebiyle tüm kamp diken üzerindeydi. Her şeye rağmen diğerlerinden farklı bir gündü. Yılın son günü. "Son" kelimesi pek tuhaf tınıyordu. Gerçekten de son gün müydü?

Akşam yemeğimiz dağıtıldı, oldukça yoğun kıvamlı bir çorba. Fakat kimse yemeğine dokunmadı. Dua sonrasına kadar beklemek istiyorduk. Yüzleri altüst, binlerce sessiz Yahudi, elektrikli tellerle çevrili yoklama alanında toplandı.

Gece çöküyordu. Tüm bloklardan aniden zamanı ve mekanı yenip iradeleri altına alan diğer mahkumlar akın etmeye devam ediyorlardı. "Nesin Sen, Tanrım" diye düşünüyordum öfkeyle. "Sana inancını, öfkesini, başkaldırısını haykırmaya gelen bu acılı kalabalığa kıyasla nesin

Sen? Tüm bu zayıflığın, bu bozulmanın ve çürümenin karşısında Yüceliğin ne ifade ediyor, Evrenin Efendisi? Bu hasta zihinleri ve sakat bedenleri hâlâ bulandırmak neden?"

On bin kişi bu görkemli yıl dönümü duasına katılmaya gelmişti: Blok şefleri, kapolar, ölüm görevlileri.

"Yüce Tanrı'nın adıyla..."

Ayini yapan din adamının sesi anca duyulmuştu. İlk başta rüzgar zannettim.

"Yüce Tanrı'nın adıyla!"

Binlerce ağız hayır duasını tekrarlıyor, fırtınada eğilen ağaçlar gibi yerlere kapanıyorlardı.

"Yüce Tanrı'nın adıyla!"

Neden, ama neden Tanrı'nın adını yüceltecekmişim? Tüm kaslarım isyan ediyordu. Çukurlarda binlerce çocuk yakıldığı için mi? Sabat ve bayram günleri de dahil, sabah akşam altı ölüm fırını çalıştığı için mi? O her şeye kadir gücüyle Auschwitz, Birkenau, Buna ve diğer pek çok ölüm fabrikasını yarattığı için mi? Gece gündüz işkence görmemiz, anne babalarımızın, kardeşlerimizin fırınlarda nasıl yakıldığını görmemiz için tüm kavimler arasından bizi seçen O'na nasıl "Yüce Tanrım" diye seslenebilirdim ki? Sen ki mabedinde boğazlanmamız için bizi seçensin, Adını kutsayabilir miyim?"

Dinleyicilerin gözyaşları, hıçkırıkları ve iç çekişleri arasında duayı okuyan adamın ara ara çatallanan güçlü sesinin yükseldiğini duyuyordum:

"Evren ve dünya O'na aittir!"

Sık sık duraklıyordu, kelimelerin anlamlarını bulma gücü yokmuş gibi. İlahi, boğazında düğümleniyordu.

Ve ben, eskinin mistiği, Tanrı'dan daha büyük, daha güçlü olmanın ne demek olduğunu düşünüyordum. Adem ve Havva Sen'i hayal kırıklığına uğrattığında onları cennetinden kovdun. Nuh'un kuşağı hoşuna gitmediğinde Tufan'ı getirdin. Sodom'a merhamet etmez olduğunda gökten ateş ve kükürt yağdırdın. Fakat hayal kırıklığına uğrattığın, işkenceye maruz bıraktığın, boğazlattığın, gazlattığın, ölüm fırınlarına yollattığın tüm o adamlar ne yapıyorlar? Sen'in önünde dua ediyorlar! Adını yüceltiyorlar!"

"Tüm yaradılış, Tanrı'nın büyüklüğüne şahitlik eder!"

Eskiden yılbaşı tüm hayatıma hükmederdi. Günahlarımın Tanrı'yı üzdüğünü bilir, beni affetmesi için O'na yakarırdım. Eskiden dünyanın kurtuluşunun tek bir hareketime, tek bir duama bağlı olduğuna derinden inanırdım.

Bugün artık yakarmıyordum. Artık inleyemiyordum bile. Tam tersine kendimi oldukça güçlü hissediyordum. Suçlayandım. Ve suçlanan: Tanrı. Gözlerim açıktı ve yalnızdım, ne Tanrı ne de insanın olduğu bir yerde korkunç bir biçimde yalnızdım. Ne aşk ne acıma vardı. Artık külden başka bir şey değildim fakat kendimi Tanrı'dan daha

güçlü hissediyordum. Dua topluluğunun ortasında yabancı bir gözlemci gibiydim.

Tören, Kadiş duası ile sona erdi. Herkes anne babası, çocukları, kardeşleri ve kendi için Kadiş okuyordu.

Uzun bir süre yoklama alanında kaldık. Bu seraptan kendini koparmaya kimse cesaret edemiyordu. Sonra yatma vakti geldi ve tutuklular ufak adımlarla bloklarına çekildiler. Birbirlerine iyi seneler dilediklerini duydum!

Koşarak babamı aramaya gittim. Bir yandan ona artık inanmadığım bir yeni yıl dilemek zorunda olmaktan korkuyordum.

Bloğun yanında duvara yaslanmış, omuzları ağır bir yükün altında çökmüş gibi iki büklüm ayakta duruyordu. Ona yaklaştım, eline uzanıp öptüm. Bir gözyaşı düştü. Kimden düşmüştü bu gözyaşı? Benim mi? Onun mu? Hiçbir şey demedim. O da demedi. Daha önce birbirimizi hiç bu kadar net anlamamıştık.

Çanın sesi bizi gerçekliğe geri getirdi. Yatma saatiydi. Çok uzaktan geliyorduk. Üzerime eğilmiş duran babamın suratını görmek, kurumuş ve yaşlı görüntüsünde bir gülümseme veya ona benzer bir şey bulabilmek ümidiyle gözlerimi ona doğru kaldırdım. Nafile. Bir ifadenin gölgesi bile yoktu. Mağlup.

Yom Kipur. Büyük Af Günü.

Oruç tutulmalı mıydı? Soru buruk bir şekilde tartışılmıştı. Oruç tutmak, daha kesin, daha hızlı bir ölüm anla-

mına gelebilirdi. Burada tüm sene oruç tutuyorduk. Bütün sene Yom Kipur'du. Fakat diğerleri tam da bu yüzden oruç tutulması gerektiğini söylüyorlardı. Burada, bu dört tarafı çevrili cehennemde bile O'nu öven ilahiler söyleyebileceğimizi Tanrı'ya göstermemiz gerekiyordu.

Oruç tutmadım. Öncelikle bunu yapmamı yasaklayan babamı memnun etmek için tutmadım. İkinci olarak da oruç tutmam için artık bir sebep yoktu. Tanrı'nın sessizliğini artık kabul etmiyordum. Çorbamı mideye indirirken bu harekette O'na karşı bir başkaldırı ve protesto görüyordum.

Bir yandan da ekmeğimi kemiriyordum.

Kalbimin derinliklerinde büyük bir boşluk oluştuğunu hissediyordum.

SS'ler yeni yıl için bize güzel bir hediye sundular.

İşten dönüyorduk. Kampın kapısını aşar aşmaz havada alışılmadık bir şeylerin olduğunu sezdik. Yoklama normalden kısa sürdü. Akşam çorbası çabucak dağıtıldı ve korku içerisinde hemen yutuldu.

Artık babamla aynı blokta bulunmuyordum. Beni başka bir komandoya, günde on iki saat ağır taş blokları taşıdığım bina komandosuna nakletmişlerdi. Yeni bloğumun şefi keskin bakışlı, kısa boylu bir Alman Yahudisi'ydi. O akşam, yemekten sonra kimsenin bloklardan çıkmayacağını bildirdi. Ve korkunç bir kelime dolaşmaya başladı: Eleme.

Bunun ne anlama geldiğini biliyorduk. Bir SS bizi inceleyecekti. Zayıf birini bulduğunda numarasını aklına not edecekti: Fırın için uygun.

Çorbadan sonra yatakların arasında toplaştık. Kıdemliler:

"Buraya bu kadar geç getirildiğiniz için şanslısınız. İki yıl önceki haline kıyasla bugün burası bir cennet. O zamanlar Buna gerçek bir cehennemdi. Su, örtü yoktu; daha az çorba, daha az ekmek vardı. Geceleri eksi otuz derecede neredeyse çıplak uyuyorduk. Her gün yüzlerce ceset topluyorduk. İş ağırdı. Bugün ise küçük bir cennet. Kapolar her gün belirli sayıda mahkumu öldürme emri almışlardı. Ve her hafta eleme yapılırdı. Acımasız bir eleme... Evet, şanslısınız."

"Yeter! Susun artık!" diye yalvardım. "Hikayelerinizi yarın veya başka gün anlatırsınız."

Gülmekten kırılıyorlardı. Boş yere kıdemli değillerdi.

"Korkuyor musun? Biz de korkardık. O zamanlar korkulacak şeyler vardı."

Yaşlılar kendi köşelerinde sessiz, hareketsiz, bir kenara sıkışmış duruyorlardı. Bazıları dua ediyordu.

Bir saatlik bir süre. Bir saat sonra ölüm veya erteleme diyen hükmü öğrenecektik.

Ya babam? Onu ancak şimdi hatırlıyordum. Elemeyi nasıl geçecekti? O kadar yaşlanmıştı ki...

Blok şefimiz 1933'ten beri toplama kamplarındaydı. Şimdiye kadar tüm mezbahalardan, tüm ölüm fabrikalarından geçmişti. Saat dokuza doğru ortamıza dikildi:

"Achtung!" *Dikkat!*

Sessizlik hemen sağlandı.

"Size söyleyeceklerimi iyi dinleyin." İlk defa sesinin titrediğini hissediyordum." Kısa bir süre sonra eleme başlayacak. Tamamıyla soyunmanız, ardından birer birer SS doktorlarının önünden geçmeniz gerekecek. Umarım hepiniz elemeyi geçersiniz. Fakat şansınızı arttırmalısınız. Yandaki odaya girmeden önce yüzünüze renk verecek birkaç hareket yapın. Yavaş yürümeyin, koşun! Sanki peşinizden şeytan kovalıyormuş gibi koşun! SS'lere bakmayın. Düz ileri koşun!"

Bir an sözünü yarıda kesti, ardından ekledi:

"En önemlisi de, korkmayın!"

İşte uygulayabilmeyi çok istediğimiz bir tavsiye.

Kıyafetlerimi yatağın üzerine bırakıp soyundum. Bu akşam çalınma ihtimalleri yoktu.

Benimle aynı zamanda komando değiştiren Tibi ve Yossi yanıma gelerek:

"Beraber duralım. Daha güçlü oluruz," dediler.

Yossi ağzının içinde bir şeyler mırıldanıyordu. Dua ediyor olmalıydı. Yossi'nin dindar olduğunu bilmezdim. Hatta onunla ilgili tam aksini düşünmüştüm. Tibi'nin rengi solmuş, susuyordu. Bloktaki tüm tutuklular yatakların

arasında çıplak duruyorlardı. Kıyamet'te de böyle duracak olmalıydık.

"Geliyorlar!..."

Üç SS subayı bizi Birkenau'da karşılayan ünlü Doktor Mengele'yi çevreliyordu. Blok şefi gülümsemeye çalışarak sordu:

"Hazır mısınız?"

Evet, hazırdık. SS doktorları da. Doktor Mengele elinde bir liste tutuyordu: Numaralarımız. Blok şefine işaret etti: "Başlayabiliriz!" Adeta bir oyun gibi.

İlk geçenler bloğun "önemli kişileri"ydi, *Stubeneltes-te*, kapolar, şefler. Doğal olarak hepsi mükemmel durumdalardı! Sonra sıra basit tutuklulara geldi. Doktor Mengele hepsini baştan ayağa süzüyor, arada bir bir numarayı not ediyordu. Tek bir düşünceyle doluydum: Numaramı almasına izin vermemek, sol kolumu görmesine izin vermemek.

Önümde yalnızca Tibi ve Yossi kalmıştı. Geçtiler. Mengele'nin onların numaralarını kaydetmediğini fark edecek zamanım olmuştu. Biri beni itiyordu. Benim sıramdı. Arkama bakmadan koştum. Başım dönüyordu: Çok zayıfsın, güçsüzsün, çok zayıfsın, fırın için uygunsun... Koşu bana hiç bitmeyecek gibi geliyordu. Sanki senelerdir koşuyordum... Çok zayıfsın, çok güçsüzsün... Gücüm tükendiğinde varmıştım. Nefesim yerine geldiğinde Yossi ve Tibi'ye sordum:

"Beni yazdılar mı?"

"Hayır," dedi Yossi ve gülümseyerek ekledi: "Zaten istese de yazamazdı, çok hızlı koşuyordun..."

Gülmeye başladım. Mutluydum. Onları öpmek isterdim. O anda diğerleri önem taşımıyordu! Kaydedilmemiştim.

Numaraları alınanlar, tüm dünya tarafından terk edilmiş, ötede duruyorlardı. Birkaçı sessizce ağlıyordu.

SS subayları gittiler. Blok şefi belirdi. Suratı yorgunluğumuzu hepimize yansıtıyordu:

"Her şey iyi geçti. Endişelenmeyin. Kimseye bir şey olmayacak. Hiç kimseye..."

Hâlâ gülümsemeye çalışıyordu. Sıska, kurumuş, zavallı bir Yahudi, titreyen sesiyle doyumsuzca sordu:

"Ama... Ama *blockelteste*, beni kaydettiler!"

Blok şefi öfkesinin patlamasına engel olmadı: Nasıl olur da ona inanmazlardı?

"Bu ne şimdi? Yalan mı söylüyorum? Size son kez söylüyorum: Başınıza hiçbir şey gelmeyecek! Hiç kimseye! Umutsuzluktan zevk alıyorsunuz. Ne kadar da budalasınız!"

Elemenin bütün kampta sona erdiğini haber veren çan çaldı.

Tüm gücümle 36. bloğa koştum. Yolda bana doğru gelen babamla karşılaştım:

"Ee? Geçtin mi?"

"Evet. Ya sen?"

"Ben de."

Şimdi nasıl da soluyorduk havayı! Babamın benim için bir hediyesi vardı: Depoda bulduğu ve ayakkabı tabanı yapmaya yarayabilecek bir parça kauçukla takas edilmiş yarım tayın ekmek.

Çan. Ayrılmamız ve yatmaya gitmemiz gerekiyordu. Her şey çan sesiyle düzenleniyordu. O bana emirler veriyor, ben de otomatik olarak yerine getiriyordum. Ondan nefret ediyordum. Daha iyi bir dünya hayal ettiğim zamanlarda, yalnızca çanın olmadığı bir dünya düşlüyordum.

Birkaç gün geçti. Artık elemeyi düşünmüyorduk. Alıştığımız üzere çalışmaya gidiyor, ağır taşları vagonlara yüklüyorduk. Tayınlar azalmıştı: Tek değişiklik buydu.

Her gün olduğu gibi şafaktan önce kalkmış, kahve ve ekmek tayınımızı almıştık. Alıştığımız üzere şantiyeye gidecektik ki blok şefi koşarak geldi:

"Biraz sessiz olun! Burada numaraların olduğu bir liste var. Size okuyacağım. Okuduklarım bu sabah çalışmaya gitmeyecek: Kampta kalacaklar."

Ve yumuşak bir sesle on kadar numara okudu. Anlamıştık: Elemedeki numaralardı. Doktor Mengele unutmamıştı.

Blok şefi, odasına doğru yöneldi. Bir düzine mahkum etrafını sardı, kıyafetlerine asılarak:

"Kurtarın bizi! Söz vermiştiniz... Şantiyeye gitmek istiyoruz, çalışmak için yeterli gücümüz var. Biz iyi işçileriz. Yapabiliriz... İstiyoruz..."

Onları sakinleştirmeye, kaderleriyle ilgili rahatlatmaya, kampta kalmalarının bir şey ifade etmediğini, düşündükleri gibi trajik bir anlamı olmadığını anlatmaya çalıştı:

"Ben her gün kampta kalıyorum..."

Biraz zayıf bir gerekçe idi. Farkına vardı, bir kelime daha etmeden odasına kapandı.

Çan çalmıştı.

"Sıraya!"

İşin ne kadar zor olduğunun şu anda bir önemi yoktu. Önemli olan bloktan, ölüm çukurundan, cehennemin merkezinden uzak olmaktı.

Bana doğru koşan babamı fark ettim. Birden içimi bir korku kapladı.

"Ne oluyor?"

Soluk soluğa kalmıştı, dudaklarını çözmeyi beceremiyordu.

"Ben de... Ben de... Kampta kalmamı söylediler."

O fark etmeden numarasını almışlardı.

"Ne yapacağız?" dedim korku içerisinde.

Beni rahatlatmaya çalışan oydu:

"Henüz kesin değil. Kurtulmak için hâlâ şansımız var. Bugün ikinci bir eleme yapacaklar... Son eleme..."

Susuyordum.

Zamanının azaldığını hissediyor, hızlı konuşuyordu: Bana söylemek istediği o kadar çok şey vardı ki... Kelimeler arasında bocalıyor, sesi titriyordu. Birazdan gitmem gerekeceğini biliyordu. Yalnız kalacaktı, tamamen yalnız...

"Al bu bıçağı," dedi. "Artık ihtiyacım yok. Senin işine yarayabilir. Bu kaşığı da al. Onları satma sakın. Çabuk! Haydi, sana verdiklerimi al!"

Miras...

"Böyle konuşma, baba." Hıçkırıklara boğulacakmışım gibi hissediyordum. "Böyle söylemeni istemiyorum. Kaşık ve bıçak sende kalsın. Onlara benim kadar senin de ihtiyacın var. Bu akşam, işten sonra birbirimizi göreceğiz."

Yorgun ve umutsuzluğun perdelediği gözlerini bana dikti. Tekrar:

"Bunu yapmanı istiyorum... Al onları, senden istediğimi yap, oğlum. Vaktimiz yok... Babanın söylediğini yap."

Kapomuz yürüyüşe geçme emrini verdi.

Komando, kamp kapısına doğru yöneldi. Sol, sağ! Dudaklarımı ısırıyordum. Babam duvara dayanmış biçimde, bloğun yanında kalmıştı. Sonra bize yetişmek için koşmaya başladı. Belki de bana bir şey söylemeyi unutmuştu... Fakat çok hızlı yürüyorduk... Sol, sağ!

Kapıya varmıştık bile. Askeri müziğin gürültüsü içinde bizi sayıyorlardı. Dışarıdaydık.

Bütün gün boyunca uyurgezer gibi dolandım. Tibi ve Yossi arada bana kardeşçe bir söz söylüyorlardı. Kapo da beni rahatlatmayı deniyordu. Bugün bana daha basit bir iş vermişti. Kalbim acıyordu. Bana nasıl da iyi davranıyorlardı! Yetimmişim gibi. Şu anda bile, babam hâlâ bana yardım ediyor diye düşünüyordum.

Gün hızlı mı yavaş mı geçsin, ne istediğimi ben de bilmiyordum. Akşam olunca yapayalnız kalmaktan korkuyordum. Burada ölmek ne de iyi olurdu!

Sonunda dönüş yoluna geçtik. Koşmamızı emretmelerini nasıl da isterdim!

Askeri yürüyüş. Kapı. Kamp.

36. bloğa koştum.

Yeryüzünde hâlâ mucizeler oluyor muydu? Yaşıyordu. İkinci elemeden geçmişti. Hâlâ işe yarar olduğunu kanıtlayabilmişti... Kaşık ve bıçağı ona geri verdim.

Akiba Drumer elemenin kurbanı olarak bizi terk etti. Son zamanlarda aramızda kaybolmuş dolanıyor, cam gibi gözleriyle herkese ne kadar güçsüz olduğunu anlatıyordu: "Daha fazla dayanamıyorum... Artık bitti..." Moralini yükseltmek imkansızdı. Ona söylenenleri dinlemiyordu. Onun için her şeyin bittiğini, artık mücadeleye devam edemediğini, ne gücü ne de inancının kaldığını tekrarlayıp

duruyordu. Gözleri bir anda boş boş bakıyor, iki açık yara, iki korku kuyusu haline geliyordu.

Bu eleme günlerinde inancını kaybeden yalnızca o değildi. Polonya'nın küçük bir şehrinden gelmiş, beli bükülmüş bir ihtiyar, dudakları sürekli titreyen bir haham tanıdım. Blokta, şantiyede, sırada sürekli dua ederdi. Ezberinden Talmud'dan sayfalar okur, kendi kendine tartışır, kendi sorar, kendi cevaplardı. Bir gün bana:

"Artık bitti. Tanrı bizimle değil," dedi.

Bu sözleri bu kadar duygusuz ve soğuk bir biçimde söylemiş olmaktan pişman olmuş gibi sönmüş sesiyle ekledi:

"Biliyorum. Böyle şeyler söylemeye hakkımız yok. Bunu iyi biliyorum. Tanrı'nın gizemli yollarını anlamak için insan fazla küçük, sefil derecede küçük. Fakat ben ne yapabilirim? Bir bilge veya Aziz değilim. Etten ve kemikten basit bir yaratığım. Ruhumda ve etimde cehennem azabını yaşıyorum. Gözlerim de var ve onlarla burada yapılanı görüyorum. Ulu Merhamet nerede? Tanrı nerede? Merhametli Tanrı'ya nasıl inanabilirim?"

Zavallı Akiba Drumer, eğer Tanrı'ya inanmaya devam edebilseydi, bu zulümde Tanrı'ya dair bir kanıt görmeyi becerebilseydi eleme onu alıp götürmezdi. Fakat inancındaki ilk çatlakları hissettiğinde savaşmak için sebeplerini yitirmiş ve can çekişmeye başlamıştı.

Eleme zamanı geldiğinde o çoktan teslim olmuş, boynunu cellada uzatmıştı bile. Bizden sadece şunu istedi:

"Üç gün sonra artık olmayacağım... Benim için Kadiş okuyun."

Ona söz verdik: Üç gün sonra bacadan çıkan dumanı gördüğümüzde onu düşünecektik. On kişi bir araya gelecek ve hep birlikte özel bir dua okuyacaktık.

Bu sayede kesin adımlarla, arkasına bile bakmadan hastaneye doğru yöneldi. Birkenau'ya götürmek için bir ambulans onu bekliyordu.

Korkunç günlerdi. Yiyecekten çok darbe alıyor, işin ağırlığı altında eziliyorduk. Ve gidişinden üç gün sonra Kadiş okumayı unuttuk.

Kış gelmişti. Günler kısalmış, geceler dayanılmaz hale gelmişti. Şafağın ilk saatlerinde dondurucu rüzgar kırbaç gibi derimizi parçalıyordu. Kışlık giysiler verildi: Biraz daha kalınca, çizgili gömlekler. Kıdemliler için dalga geçecek yeni bir fırsat çıkmıştı:

"Şimdi gerçekten kampın tadına varacaksınız."

Vücutlarımız buz tutmuş halde her zamanki gibi çalışmaya gidiyorduk. Taşlar o kadar soğuktu ki dokunduğumuzda ellerimiz yapışıp kalacak gibi oluyordu. Ama her şeye alışılıyor.

Noel'de ve yılbaşında çalışılmadı. Daha yoğun kıvamlı bir çorbaya hakkımız oldu.

Ocağın ortasına doğru sağ ayağım soğuk yüzünden şişmeye başladı. Yere basamıyordum. Muayeneye gittim. Doktor, bizler gibi bir tutuklu olan irice bir Yahudi'ydi ve net bir biçimde: "Ameliyat etmek lazım! Eğer beklersek ayak parmaklarını, belki de bacağını kesmek gerekebilir."

Bir bu eksikti! Fakat başka şansım da yoktu. Doktor ameliyata karar vermişti, o kadar. Kararı alan o olduğu için memnundum bile.

Beni beyaz çarşaflı bir yatağa aldılar. İnsanların çarşaflarda uyuduklarını unutmuştum.

Hastane hiç de fena değildi: Taze ekmeğe ve daha iyi çorbaya hak vardı. Ne çan, ne sayım ne de iş. Bazen babama bir parça ekmek ulaştırabiliyordum.

Yanımda dizanteriye yakalanmış bir Macar Yahudisi yatıyordu. Deri ve kemik, ve sönmüş gözler. Yalnızca sesini işitiyordum; yegane hayat belirtisi olarak. Konuşacak gücü nereden alıyordu?

"Vaktinden önce fazla sevinme, küçük. Burada da eleme var. Hatta dışarıdakinden daha sık. Almanya'nın hasta Yahudilere ihtiyacı yok. Almanya'nın bana ihtiyacı yok. Bir sonraki nakilden sonra yeni bir komşun olacak. O yüzden beni dinle ve tavsiyeme uy: Elemeden önce hastaneyi terk et!"

Yerin altından, suratı olmayan bir formdan bana ulaşan bu sesler içimi korkuyla kaplamıştı. Kuşkusuz hastane çok

ufaktı ve bugünlerde yeni hastalar gelirse, yer açmak gerekecekti.

Ama belki de ilk kurbanlardan olmaktan çekinen "suratı olmayan" komşum gerçekte beni yollayarak yatağımı boşaltmak, hayatta kalmak için kendine bir şans yaratmak istiyordu. Belki de beni sadece korkutmak istiyordu. Ya gerçeği söylüyorsa? Olayları beklemeye karar verdim.

Doktor beni yarın ameliyata alacaklarını söylemeye geldi.

"Korkma, her şey iyi geçecek," diye de ekledi.

Sabah onda beni ameliyat odasına götürdüler. "Doktorum" da oradaydı. Biraz olsun rahatladım. O varken başıma kötü bir şey gelmezmiş gibi hissediyordum. Her kelimesi merhem etkisi yapıyor, bakışları umut veriyordu.

"Bu, canını biraz acıtacak ama sonra geçecek," dedi. "Sık dişini."

Ameliyat bir saat sürdü. Beni uyutmamışlardı. Bakışlarımı doktorumdan ayırmıyordum ki gözlerimin karardığını hissettim...

Kendime gelip gözlerimi açtığımda ilk başta uçsuz bucaksız bir beyazlık gördüm. Yani çarşaflarımı. Ardından tepemdeki doktorumun suratını fark ettim:

"Her şey iyi geçti. Cesursun, küçük. Şimdi iki hafta burada kalacak, gerektiği gibi dinleneceksin sonra bitecek. İyi beslenecek, vücudunu ve sinirlerini dinlendireceksin..."

Dudaklarının hareketlerini izlemekten başka bir şey yapmıyordum. Dediklerini zar zor anlayabiliyordum ama sesinin uğultusu iyi geliyordu. Birden alnımdan soğuk terler boşandı: Bacağımı hissetmiyordum! Kesmişler miydi?

"Doktor," diye kekeledim. "Doktor?"

"Ne var, küçük?"

Sormaya cesaretim yoktu.

"Doktor, susadım..."

Su getirtti. Gülümsüyordu. Çıkmaya, diğer hastaları görmeye hazırlanıyordu.

"Doktor?"

"Ne?"

"Bacağımı kullanabilecek miyim?"

Gülümsemeyi kesti. Çok korktum.

"Bana güveniyor musun küçük?" dedi.

"Çok güveniyorum, doktor."

"İyi o zaman, beni dinle: On beş gün sonra tamamen iyileşmiş olacaksın. Diğerleri gibi yürüyebileceksin. Ayağının tabanı cerahat dolmuştu. Sadece bu keseyi patlatmak gerekti. Ayağını kesmedik. Göreceksin, on beş gün sonra herkes gibi dolaşacaksın."

Artık on beş gün beklemekten başka çarem yoktu.

Fakat ameliyatımdan sonraki günden itibaren kampta cephenin aniden yaklaştığı söylentileri dolaşmaya başladı.

Kızıl Ordu Buna'ya saldırıyor, artık yalnızca saatler kaldı deniyordu.

Bu tür söylentilere alışmıştık. Sahte peygamberlerin bize dünya barışını, özgür kılınmamız için Kızıl Ordu'yla görüşmeleri veya başka saçmalıkları haberlediği ilk sefer değildi... Sıklıkla da inanıyorduk... Morfin iğnesi gibiydi.

Fakat bu sefer vahiyler daha sağlam gibi görünüyordu. Önceki gecelerde uzaktan topun sesini duymuştuk.

Yüzü olmayan komşum o zaman konuştu:

"Hayallere kapılmayın. Hitler saat on ikiyi vurmadan, Yahudiler son vuruşu duymadan hepsini yok edeceğini kesinlikle belirtti."

Patladım:

"Sizin için ne önemi olabilir ki? Hitler'i bir peygamber gibi mi görmemiz gerekiyor?"

Sönmüş ve donuk gözlerini dikti ve bezgin bir sesle:

"Hitler'e, diğer herkesten daha çok güveniyorum. O, Yahudi halkına verdiği sözleri tutan tek kişi. Verdiği bütün sözleri."

Aynı gün öğleden sonra saat dörtte çan her zamanki gibi tüm blok şeflerini rapor vermeye çağırdı.

Alt üst olmuş bir biçimde geri geldiler. Zar zor aralayabildikleri ağızlarından yalnızca şu sözcük çıkabildi: "Boşaltma." Kamp boşaltılacak ve bizler daha gerilere

gönderilecektik. Nereye doğru? Almanya'nın diplerinde derinlere bir yere. Başka kamplara: Yeterince vardı.

"Ne zaman?"

"Yarın akşam."

"Belki Ruslar daha önce gelirler..."

"Belki."

Bunun olmayacağını hepimiz biliyorduk.

Kamp arı kovanına dönmüştü. Koşuşanlar, birbirine seslenenler. Tüm bloklarda yola çıkmaya hazırlanılıyordu. Hasta ayağımı unutmuştum. Odaya bir doktor girdi ve:

"Yarın gece olduktan hemen sonra kamp blok blok yola çıkacak. Hastalar revirde kalabilirler. Onlar nakledilmeyecekler."

Bu haber bizi düşünmeye itti. SS'ler yüzlerce tutuklunun hastane bloklarında kurtarıcılarının gelmesini beklemelerine izin mi verecekti? Yahudilerin on ikinci vuruşu duymalarına izin mi vereceklerdi? Kuşkusuz ki hayır.

"Tüm hastaların işi bitirilecek," dedi yüzü olmayan komşum. "Bir defada fırına atılacaklar."

"Kamp kesin mayınlıdır," diye fikrini belirtti bir diğeri. Boşalttıktan hemen sonra her şeyi havaya uçuracaklar.

Ben ölümü düşünmüyordum. Sadece babamdan ayrılmak istemiyordum. Beraber bu zamana kadar dayanmış, bunca acı çekmiştik: Ayrılmanın zamanı değildi.

Dışarı onu aramaya koştum. Kar iyice kalınlaşmış, blokların pencereleri kırağı le kaplanmıştı. Ayakkabımın teki elimde –çünkü sağ ayağım ayakkabıya girmiyordu– soğuğu ve acıyı hissetmeden koşuyordum.

"Ne yapıyoruz?"

Babam cevap vermedi.

"Ne yapıyoruz, baba?"

Düşünceleri arasında kaybolmuştu. Seçim bizim elimizdeydi. Bu kez kendi kaderimizle ilgili kararı bizler verecektik. Doktorum sayesinde onu da hasta veya bakıcı olarak sokabileceğim hastanede beraber kalmak ya da diğerlerini takip etmek.

Nerede olursa olsun babamın yanından ayrılmamaya kararlıydım.

"Ne yapıyoruz, baba?"

Susuyordu.

"Diğerleriyle birlikte gidelim," dedim ona.

Cevap vermedi. Ayağıma bakıyordu.

"Yürüyebileceğini düşünüyor musun?"

"Evet, düşünüyorum."

"Yeter ki pişman olmayalım, Eliezer."

Savaştan sonra hastaneden kalanlara ne olduğunu öğrendim. Kamp boşaltıldıktan dokuz gün sonra Ruslar tarafından kurtarılmışlardı.

Hastaneye dönmedim. Bloğuma gittim. Yaram açılmış, kanıyordu: Adımlarımın altındaki kar kırmızıya boyanıyordu.

Blok şefi yol için iki tayın ekmek ve margarin dağıtıyordu. Depodan dilediğimiz kadar giysi ve gömlek alabiliyorduk.

Hava soğuktu. Yataklara girdik.

Buna'da son gece. Bir kez daha son bir gece. Evdeki son gece, gettodaki son gece, vagondaki son gece ve şimdi, Buna'daki son gece. Hayatlarımız daha ne kadar bir son geceden öbürüne savrulacaktı?

Hiç uyumadım. Kırağı kaplı pencerelerde kırmızı ışıklar parlıyordu. Top sesleri gecenin sessizliğini yırtıyordu. Ruslar ne kadar da yakınlardı! Onlar ve bizim aramızda bir gece, son gecemiz vardı. Bir yataktan diğerine fısıldaşılıyordu: Biraz şansımız varsa Ruslar biz gitmeden önce burada olacaklar. Hâlâ umut rüzgarları esiyordu.

Biri bağırdı:

"Uyumaya çalışın. Yolculuk için güç toplayın."

Bu bana annemin gettodaki son nasihatlerini hatırlattı.

Ama uyuyamıyordum. Ayağım yanıyordu.

Sabah olduğunda kampın görüntüsü değişmişti. Tutuklular gülünç kılıklara bürünmüşlerdi: Adeta bir kıyafet balosu. Herkes soğuktan korunabilmek için üst üste kıyafetler geçirmişti. Uzun olduğundan çok enli, diriden ziyade ölü

zavallı soytarılar, hayalet suratları hükümlü kıyafetlerinden hortlayan zavallı palyaçolar! Şaklabanlar!

Büyükçe bir ayakkabı bulmayı denedim fakat nafile. Bir örtüyü yırtarak yaralı ayağımı sardım. Ardından biraz daha ekmek ve birkaç patates arayışında kampın içerisinde dolanmaya başladım.

Kimileri Çekoslovakya'ya götürüldüğümüzü söylüyordu. Hayır: Gros-Rosen'e. Hayır: Gleiwitz'e. Hayır

Saat öğleden sonra iki. Kar lapa lapa yağmaya devam ediyordu.

Şimdi saatler hızlı geçiyordu. İşte günbatımı. Gün griliğin içinde kayboluyordu.

Blok şefi aniden bloğu temizlemeyi unuttuğumuzu hatırladı. Dört mahkuma yerleri sabunlamalarını emretti... Kampı terk etmeden bir saat önce mi? Neden? Kimin için?

"Kurtarıcı ordu için," diye bağırdı. "Burada bir domuz sürüsü değil, insanların yaşadığını bilsinler."

O halde biz insan mıydık? Blok iyice temizlenmiş, en kuytu köşelerine kadar yıkanmıştı.

Saat altıda çan çaldı. Yas çanı. Defin. Kafile, yürüyüşe koyulacaktı.

"Sıraya! Çabuk!"

Birkaç saniye içerisinde hepimiz blok blok sıraya girmiştik. Gece yeni çökmüştü. Plana göre her şey yolunda ilerliyordu.

Projektörler yandı. Çoban köpeklerinin eşlik ettiği silahlı yüzlerce SS karanlıktan fırladı. Kar aralıksız yağıyordu.

Kampın kapıları açıldı. Öteki tarafta bizi daha karanlık bir gece bekliyor gibi görünüyordu.

İlk bloklar yürüyüşe geçti.

Bekliyorduk. Önümüzdeki elli altı bloğun çıkışını beklemeliydik. Çok soğuktu. Cebimde iki parça ekmek vardı. Ne de iştahla yerdim! Fakat buna hakkım yoktu. Şimdi değil.

Sıramız yaklaşıyordu: Blok 53... Blok 55...

"Blok 57, ileri, marş!"

Kar, sonu gelmeyecekmiş gibi yağıyordu.

6. BÖLÜM

Şiddetle, dondurucu bir rüzgar esiyordu. Yine de şikayet etmeden yürüyorduk.

SS'ler adımlarımızı sıklaştırdılar. "Daha hızlı, aşağılık herifler! Bitli köpekler, daha hızlı!" Neden olmasın? Hareket biraz olsun ısıtıyordu. Kan, damarlarımızın içinde daha kolay akıyordu. Yeniden yaşıyormuş gibi hissediyorduk...

"Daha hızlı, bitli köpekler!" Artık yürümüyor, koşuyorduk. Robotlar gibi. Ellerinde silahları, SS'ler de koşuyordu. Önlerinde, onlardan kaçıyor gibiydik.

Karanlık gece. Ara ara patlama sesiyle bölünüyordu. Koşuya uyum sağlayamayanları vurma emri vardı. SS'lerin parmakları tetikte, basmaktan çekinmiyorlardı. Aramızdan biri bir saniyeliğine dursa, kuru bir silah sesi bitli köpeklerden birini ortadan kaldırıyordu.

Makine gibi, bir adımımı ötekinin önüne atıyordum. Hâlâ pek ağır çeken bu iskeletimsi bedeni sürüklüyordum. Ah ondan bir kurtulabilseydim! Düşünmemek için ne kadar çabalasam da kendimi iki kişi gibi hissediyordum: Bedenim ve ben. Ondan nefret ediyordum.

Kendi kendime tekrarlıyordum "Düşünme, durma, koş."

Etrafımda pis karın içine yuvarlananlar oluyordu. Silah patlamaları.

Yanımda Zalman adında, Polonyalı bir genç yürüyordu. Buna'da elektrik malzemesi deposunda çalışıyordu. Her an ya dua ediyor ya da Talmud'la ilgili konularda düşünüyor olduğundan dalga konusuydu. Bu, onun gerçeklikten kaçma, darbeleri hissetmeme yöntemiydi...

Aniden midesine kramplar girdi. "Karnım ağrıyor," diye fısıldadı. Devam edemiyordu. Bir süreliğine durması gerekiyordu. Ona yalvarıyordum:

"Dayan, Zalman. Birazdan hepimiz duracağız. Dünyanın ucuna kadar böyle koşacak değiliz."

Koşarken düğmelerini çözmeye başladı ve ardından bağırdı:

"Dayanamıyorum. Karnım patlıyor..."

"Gayret et, Zalman... Dene..."

"Yapamıyorum," diye inliyordu.

Pantolonu inik, yere serildi.

Ona dair aklımda kalan son görüntü bu. Onu bir SS'in

vurduğunu zannetmiyorum zira kimse fark etmemişti. Bizi takip eden binlerce adamın adımları altında ezilerek ölmüş olmalıydı.

Onu çabuk unuttum ve tekrar kendimi düşünmeye başladım. Acı veren ayağım yüzünden attığım her adımda titremeyle sarsılıyordum. *Birkaç kilometre daha,* diye düşünüyordum. *Birkaç kilometre daha, sonra bitecek. Düşeceğim galiba. Küçük kırmızı bir alev... Bir silah sesi.* Ölüm beni boğarcasına etrafımı sarıyordu. Üzerime yapışıyordu. Ona dokunabilirmişim gibi hissediyordum. Ölmek ve daha fazla var olmamak fikri beni cezbediyordu. Daha fazla var olmamak. Ayağımın korkunç acılarını daha fazla hissetmemek. Hiçbir şeyi, ne yorgunluğu, ne soğuğu, hiçbir şeyi hissetmemek. Sıranın dışına fırlamak ve yolun kenarına doğru kendini bırakmak.

Babamın varlığı beni engelleyen tek şeydi... Nefes nefese, tükenmiş, umutsuzca yanımda koşuyordu. Kendimi ölüme terk etme hakkım yoktu. Bensiz ne yapardı? Onun tek dayanağıydım.

Bu düşünceler beni kısa bir süreliğine de olsa meşgul etmişti. Sancılı ayağımı hissetmeden, hatta koştuğumu bile hissetmeden, diğer binlercesinin arasında, yolda dörtnala koşan bir bedene sahip olduğumun ayırdına varmadan koşmaya devam etmiştim.

Kendime geldiğimde yavaşlamayı denedim fakat imkanı yoktu. Bu insan seli beni karınca misali ezerdi.

Uyurgezerden farkım kalmamıştı. Arada gözlerimi kapattığım oluyordu ve adeta uyurken koşuyordum. Bazen arkamdan biri beni sertçe itiyor, o zaman uyanıyordum. Bir diğeri bağırıyordu: "Hızlan. Eğer ilerlemek istemiyorsan da bırak diğerleri geçsin." Fakat tüm dünyanın gözlerimin önünden geçmesi, tüm hayatın akıp gitmesi için gözlerimi bir saniyeliğine de olsa kapatmam yetiyordu.

Sonu olmayan yol. Kendini kalabalığa, itelenmeye, kör kader tarafından sürüklenmeye bırakmak. SS'ler yorulduklarında, yerlerine yenileri geçiyordu. Bizim yerimize kimse geçmiyordu. Koşuya rağmen uzuvlarımız buz kesmiş, gırtlağımız kurumuş, aç, nefes nefese devam ediyorduk.

Doğanın ve dünyanın efendileriydik. Her şeyi unutmuştuk. Ölümü, yorgunluğu, bir insanın doğal ihtiyaçlarını. Soğuktan ve açlıktan, patlayan silahlardan ve ölme arzusundan daha güçlü, mahkumlar ve avareler, önemsiz numaralar, dünya üzerindeki tek insanlardık.

Sonunda sabah yıldızı gri gökyüzünde belirdi. Ufukta belli belirsiz bir aydınlık oluşuyordu. Artık dayanamıyorduk. Gücümüz, hayallerimiz tükenmişti.

Komando yola koyulduğumuzdan bu yana yetmiş kilometre yaptığımızı bildirdi. Yorgunluğun sınırlarını aşalı çok olmuştu. Bacaklarımız bize rağmen, bizden bağımsız, mekanik olarak hareket ediyordu.

Terk edilmiş bir köyden geçtik. Yaşayan tek bir ruh, bir

havlama bile yok. Camları sonuna kadar açık evler. Bazıları bu terk edilmiş binalara saklanmayı denemek için sıradan ayrıldı.

Bir saat daha yürüdükten sonra sonunda dinlenme emri geldi.

Tek bir vücut gibi hepimiz karın içine yığıldık. Babam beni sarsarak:

"Burada olmaz... Kalk... Biraz daha uzağa. Orada bir hangar var... Gel..."

Kalkmak için ne isteğim ne de gücüm vardı. Yine de bana söyleneni yaptım. Bahsettiği bir hangar değil yıkık çatısı, kırılmış ya da is bağlamış duvarlarıyla bir tuğla fabrikasıydı. İçeri girmek kolay değildi. Kapının önünde yüzlerce tutuklu bekleşiyordu.

Sonunda içeri girmeyi başardık. Kar, burada da kalın bir örtü gibiydi. Kendimi yere bıraktım. Ne kadar yorgun olduğumun ancak o an farkına varabildim. Kar bana yumuşak, sıcacık bir halı gibi görünüyordu. Uyuyakaldım.

Ne kadar uyudum bilmiyorum. Birkaç saniye ya da bir saat. Uyandığımda buz gibi bir el yanaklarıma vuruyordu. Göz kapaklarımı açmak için kendimi zorladım: Babamdı.

Dün geceden beri ne kadar da yaşlanmıştı! Kamburlaşmış, vücudu ikiye katlanmıştı. Gözleri donuk, dudakları soluk, çürümüştü. Ondaki her şey korkunç bir bitkinliğin işaretiydi. Sesi gözyaşlarından ve kardan ıslanmıştı:

"Uykunun seni alıp götürmesine izin verme, Eliezer. Karda uyumak tehlikelidir. Bir kere uyursan bir daha uyanamazsın. Gel yavrum, kalk."

Kalkmak mı? Nasıl yapabilirdim ki? Yumuşacık bu yataktan kendimi nasıl koparabilirdim? Babamın kelimelerini işitiyordum fakat içleri boş, sanki benden tüm hangarı taşımamı istermişçesine anlamsız geliyorlardı...

"Gel oğlum, gel..."

Dişlerimi sıkarak ayağa kalktım. Babam koluma girerek beni dışarı çıkardı. Hiç kolay değildi. Buradan çıkması da, en az girmek kadar zahmetliydi. Adımlarımızın altında ezilmiş adamlar can çekişiyordu. Kimsenin onlara dikkat ettiği yoktu.

Dışarı çıktık. Dondurucu rüzgar yüzümü kamçılıyordu. Donmasınlar diye hiç durmadan dudaklarımı ısırıyordum. Etrafımdaki her şey baş döndürücü bir biçimde ölüm dansı yapar gibiydi. Mezarlıkta yürüyordum. Katılaşmış bedenlerin ve tahta kütüklerin arasında. Tek bir haykırış, tek bir şikayet yok. Yalnızca topluca, sessiz bir can çekişme. Kimse kimseden yardım dilemiyordu. Ölmek gerektiği için ölüyorlardı. Kimse zorluk çıkartmıyordu.

Katılaşmış her bedende kendimi görüyordum. Birazdan onları da göremeyecek, onlardan biri olacaktım. Birkaç saat içerisinde belki de.

"Gel baba, hangara geri dönelim..."

Cevap vermedi. Cesetlere bakmıyordu.

"Gel baba. Orası daha iyi. Biraz uzanabiliriz. Nöbetleşe. Ben seni beklerim, sen de beni. Uyuyakalmayız. Birbirimize göz kulak oluruz."

Kabul etti. Cesetlerin ve canlı bedenleri adımladıktan sonra hangara girmeyi başardık. Yere yığıldık.

"Sakın korkma, küçüğüm. Uyu hadi, uyuyabilirsin. Ben nöbet tutacağım."

"Önce sen baba, uyu hadi."

Reddetti. Uzandım ve uyumak için kendimi zorladım ama faydasız. Tanrı biliyor, birkaç saniye olsun uyuyabilmek için neler vermezdim. Fakat derinlerde bir yerde uyumanın ölmek anlamına geldiğini hissediyordum. Ve içimde bir şey böylesi bir ölüme karşı çıkıyordu. Ölüm sessizce, ağır ağır etrafıma kuruluyordu. Uyuyan birini yakalıyor, sinsice içine işliyor ve yavaş yavaş parçalıyordu. Yanımda biri komşusunu uyandırmaya çalışıyordu. Belki de kardeşiydi, veya arkadaşı. Sonuç yok. Çabalamaktan yılgın, o da boylu boyunca cesedin yanına uzanıyor ve uykuya dalıyordu. Onu kim uyandıracaktı? Kolumu uzatıp ona dokundum:

"Uyan. Burada uyumaman gerek..."

Göz kapaklarını aralayıp sönük sesiyle:

"Tavsiye istemez. Bittim artık. Beni rahat bırak, defol."

Babam da sessizce uyukluyordu. Gözlerini görmüyordum. Kasketi suratını örtüyordu.

"Uyan," diye fısıldadım kulağına.

Sıçradı. Oturdu ve etrafına bakındı, şaşkın, kayıp. Bir yetimin bakışı. Sanki birdenbire evreninde bulunan her şeyin bir listesini çıkarmaya, nerede olduğunu, nasıl ve neden orada olduğunu bilmeye karar vermiş gibi etrafına göz gezdirdi ve ardından gülümsedi.

Bu gülüşünü hep hatırlayacağım. Hangi dünyadan geliyordu acaba?

Kar, cesetlerin üzerine yağmaya devam ediyordu.

Hangarın kapısı açıldı. Bıyıkları buzlanmış, dudakları soğuktan morarmış bir ihtiyar belirdi. Bu Rabi Eliyahu'ydu, Polonya'daki küçük bir cemaatin hahamı. Kampta kapolar ve blok şefleri de dahil herkes tarafından sevilen, iyi bir adamdı. Tüm sınavlara ve felaketlere rağmen yüzü, içindeki saflığı yansıtmaya devam ediyordu. Buna'dayken bile "Rabi" diye hitap edilen tek din adamıydı. Teselli etmek için her an kavmiyle olan eski peygamberlere benzerdi. Ve gariptir ki onun teselli sözcükleri kimseyi isyana itmiyor, gerçekten de sakinleştiriyordu.

Hangara girdi. Her zamankinden daha aydınlık gözleri birini arıyor gibiydi:

"Oğlumu belki bir yerlerde görmüşsünüzdür?"

Kalabalıkta oğlunu kaybetmişti. Yerde can çekişenlerin arasında onu arayıp durmuş, cesedini bulabilmek için karı kazmıştı. Sonuç yoktu.

Üç sene boyunca beraber iyi dayanmışlardı. Acılarda, dayaklarda, ekmek payında ve dualarda hep birbirlerine destek olmuşlardı. Bir kamptan diğerine, bir elemeden ötekine. Üç sene boyunca. Ve şimdi, tam da son yakında görünürken, kader onları ayırıyordu. Rabi Eliyahu yanıma varmış, mırıldanıyordu:

"Yolda oldu. Yoldayken birbirimizi kaybettik. Ben biraz geride kalmıştım. Koşacak gücüm yoktu. Ve oğlum geride kaldığımı fark etmedi. Başka bir şey bilmiyorum. Nereye kayboldu? Onu nerede bulabilirim? Belki onu bir yerde görmüşsünüzdür?"

"Hayır Rabi Eliyahu, onu görmedim."

Bunun üzerine tıpkı geldiği gibi gitti: Rüzgarın süpürdüğü bir gölge gibi.

Oğlunu yanımda koşarken gördüğümü hatırladığımda o çoktan kapıdan çıkmıştı. Bunu unutmuştum ve Rabi Eliyahu'ya söylememiştim!

Ardından bir şey daha hatırladım: Oğlu onun topallayarak gerilerde kaldığını fark etmişti. Onu görmüştü. Ve aralarındaki mesafeyi daha da açmak için önlerde koşmaya devam etmişti.

Korkunç bir düşünce zihnimi kapladı: Babasından kurtulmak istemişti! Babasının devam edemeyeceğini hissetmiş ve sonunun geldiğini düşünmüştü. Bu fazla ağırlıktan kurtulmak, kendi yaşama şansını azaltabilecek bu yükten özgürleşmek için bu ayrılığı fırsat bilmişti.

Bunu unutmakla iyi etmiştim. Rabi Eliyahu'nun sevgili oğlunu aramaya devam etmesine seviniyordum.

Ve elimde olmadan kalbimde artık inanmadığım Tanrı'ya bir dua yükseldi.

"Tanrım, Evrenin Efendisi, Rabi Eliyahu'nun oğlunun yaptığı şeyi hiçbir zaman yapmamam için bana güç ver."

Dışarıda, gecenin iyice çöktüğü bahçeden bağırışlar yükseldi. SS'ler yeniden sıraya girilmesini emrediyordu.

Tekrar yürümeye koyulduk. Ölüler bahçede, karın altında kaldı. Katledilmiş sadık nöbetçiler gibi, mezarsız. Kimse onların ardından dua okumamıştı. Oğullar babalarının cesetlerini tek bir gözyaşı dökmeden terk ettiler.

Yoldayken kar aralıksız yağıyor, yağıyor, yağıyordu. Daha yavaş yürüyorduk. Muhafızlar bile yorgun görünüyorlardı. Yaralı ayağım artık acı vermiyordu. Tamamen donmuş olmalıydı. Onu çoktan gözden çıkartmıştım. Araba tekerleği gibi vücudumdan ayrılmıştı sanki. Olsun. Bana bir sebep gerekiyordu: Artık tek bacakla yaşayacaktım. Önemli olan bunu düşünmemekti. Özellikle de şu anda. Düşünceleri sonraya bırakmalıydı.

Yürüyüşümüz bütün disiplinini kaybetmişti. Herkes istediği gibi, becerebildiği gibi ilerliyordu. Artık silah sesleri işitilmiyordu. Muhafızlarımız yorulmuş olmalılardı.

Zaten ölümün en ufak yardıma ihtiyacı yoktu. Soğuk,

bilinçli bir şekilde işini yapıyordu. Her adımda biri devriliyor, ıstırabı sona eriyordu.

Artmakta olan uyuşukluğu silkelemek için arada bir motosikletli SS'ler kalabalığın bir ucundan öbürüne giderek:

"Dayanın! Varmak üzereyiz!"

"Cesaret! Birkaç saat daha!"

"Gleiwitz'e varmak üzereyiz!"

Katillerimizin ağzından çıkıyor da olsa cesaret verici bu kelimeler bize en büyük iyiliği yapıyordu. Amaca bu kadar yaklaşmışken, sondan hemen önce kimse pes etmek istemiyordu. Gözlerimiz Gleiwitz'in dikenli tellerini görebilmek için ufku tarıyordu. Tek arzumuz mümkün olan en hızlı şekilde oraya ulaşmaktı.

Gece çöküyordu. Kar durmuştu. Varmadan önce saatlerce daha yürüdük. Kampı ancak kendimizi kapısının önünde bulduğumuzda fark ettik.

Kapolar bizi hızlıca barakalara yerleştirdiler. Sanki burası yüce sığınak, hayata açılan bir kapıymış gibi herkes birbirini itekliyordu. Acı içindeki bedenlerin üzerinde yürüyor, dağılmış yüzleri adımlıyorduk. Bağıran, haykıran yoktu, yalnızca inlemeler. Biz de bu insan dalgalarının içinde babamla yere çalınmıştık. Adımlarımızın altında biri inledi:

"Beni eziyorsunuz... Merhamet!"

Bana yabancı olmayan bir ses.

"Beni eziyorsunuz... Merhamet! Acıyın!"

Aynı sönük sesi, aynı iniltiyi daha önce bir yerde duymuştum. Bu ses daha önce bana konuşmuştu. Nerede? Ne zaman? Seneler önce mi? Hayır, kampta olmuş olmalıydı.

"Merhamet!"

Onu ezdiğimi hissediyordum. Nefesini kesiyordum. Kalkmak istiyor, çekilmek için, onun nefes almasına izin verebilmek için çaba sarf ediyordum. Ben de bir başka bedenin ağırlığı altında ezilmiştim. Zar zor nefes alıyordum. Tırnaklarımı tanımadığım suratlara batırıyordum. Hava alabilmek için etrafımdakileri ısırıyordum. Kimse bağırmıyordu.

Birden hatırladım! Juliek'ti! Buna orkestrasında keman çalan Varşovalı çocuk...

"Juliek, sen misin?"

"Eliezer... Yirmi beş kırbaç darbesi... Evet.. Hatırlıyorum."

Sustu. Uzunca bir süre.

"Juliek! Beni duyuyor musun, Juliek?"

"Evet, dedi güçsüz bir sesle. Ne istiyorsun?"

Ölmemişti.

"Nasıl hissediyorsun, Juliek?" diye sordum. Cevabını merak ettiğimden değil. Onun konuştuğunu, hâlâ yaşadığını duymak için.

"İyi, Eliezer... İyiyim... Yorgunum. Ayaklarım davul gibi oldu. Dinlenmek iyi ama kemanım..."

Bilincini yitirdiğini düşünüyordum. Keman şimdi ne alakaydı?

"Kemanına ne olmuş?"

Soluk soluğaydı:

"Korkuyorum... Kemanımı... kıracaklarından korkuyorum... Ben, ben onu yanımda getirdim."

Ona cevap veremedim. Biri boylu boyunca üzerime yatmış ve suratımı kapatmıştı. Ne ağzımdan ne de burnumdan nefes alabiliyordum. Alnım, sırtım ter içinde kalmıştı. İşte son. Yolun ucu. Sessiz bir ölüm, boğulma. Bağırmak, yardım istemek imkansız.

Görünmez katilimden kurtulmaya uğraşıyordum. Bütün yaşama arzum tırnaklarımda toplanmıştı. Bir yudum hava için savaşıyor, tırmalıyordum. Tepki vermeyen, çürümüş bir eti koparıyordum. Göğsüme binmiş bu kütleden kendimi kurtaramıyordum. Kim bilir? Bir cesetle mi savaşıyordum?

Bunu hiçbir zaman bilemeyeceğim. Tek söyleyebileceğim sonunda mücadeleyi kazandığım. Can çekişenler duvarında kendime küçük bir delik, havayı yudumladığım bir delik kazmayı başardım.

"Baba, kendini nasıl hissediyorsun?" diye sordum konuşabildiğim ilk anda.

Benden çok uzakta olmadığını biliyordum.

"İyi!" dedi uzaklardan, adeta başka dünyadan gelen bir ses. Uyumaya çalışıyorum.

Uyumaya çalışıyordu. Doğru mu yanlış mı yapıyordu? Burada uyunabilir miydi? Ölüm her an üzerinize serilebilecekken uyanıklığı bir anlığına bile olsa kenara bırakmak tehlikeli değil miydi?

Keman sesini işittiğimde bunları düşünüyordum. Ölülerin canlı bedenlerin üzerine yığıldığı bu karanlık barakada bir keman sesi. Burada, kendi mezarının kenarında keman çalan hangi deliydi? Hayal mi görüyordum?

Juliek olmalıydı.

Beethoven'ın konçertosundan bir bölüm çalıyordu. Daha önce hiç bu kadar berrak sesler duymamıştım. Böylesi bir sessizlikte.

Kurtulmayı nasıl başarmıştı? Ben hissetmeden vücudumun altından sıyrılıp nasıl çıkmıştı?

Etraf kapkaranlıktı. Yalnızca kemanı duyuyordum. Tellere dokunan arşe, Juliek'in ruhuydu adeta. Hayatını çalıyordu. Tüm hayatı tellerin üzerinde akıyordu. Kaybolmuş tüm umutları. Yanmış geçmişi, sönmüş geleceği. Bir daha asla çalmayacağını çalıyordu.

Juliek'i hiç unutamayacağım. Cesetlerden ve can çekişen bedenlerden oluşan bir topluluğa verilmiş bu konseri nasıl unutabilirim? Bugün bile Beethoven duyduğumda gözlerim kapanır ve karanlıkta, çoktan ölmüş ya da ölmek üzere olan dinleyicilere kemanıyla elveda diyen Polonyalı arkadaşımın solgun ve mutsuz yüzü belirir.

Ne kadar süre çaldı bilmiyorum. Uykuya yenik düştüm.

Gün aydınlanırken uyandığımda karşımda iki büklüm duran Juliek'i fark ettim. Ölmüştü. Hemen yanında insanı allak bullak eden, küçük bir ceset daha yatıyordu. Ayaklar altında ezilmiş, kırık kemanı.

Gleiwitz'de üç gün kaldık. Yemeden ve içmeden geçirilen üç gün. Barakadan çıkmamız yasaktı. SS'ler kapıyı gözetliyorlardı.

Aç ve susuzdum. Diğerlerinin haline bakılırsa ben de oldukça pis ve şekilsizdim. Buna'dan yanımızda getirdiğimiz ekmek uzun zaman önce yenip bitmişti. Kim bilir bize ne zaman yeni bir tayın verilecekti?

Cephe bizi takip ediyordu. Çok yakınımızda top sesleri işitiyorduk. Fakat Nazilerin bizi boşaltacak zaman bulamayacaklarını ve Rusların çok yakında varacaklarını düşünecek ne gücümüz ne de cesaretimiz vardı.

Almanya'nın ortalarına nakledileceğimizi öğrendik.

Üçüncü günün şafağında bizi barakalardan çıkardılar. Herkes sırtına birkaç örtü atmıştı. Dua şalları gibi. Bizi kampı ikiye ayıran bir kapıya yönlendirdiler. Bir grup SS subayı bekliyordu. Sıraların arasında hızlıca bir söylenti dolaştı: Eleme!

Seçme işlemini SS subayları yapıyordu. Güçsüzler: Sola. İyi yürüyenler: Sağa.

Babam sola yollandı. Peşinden koştum. Arkamdan bir SS subayı bağırdı:

"Buraya geri dön!"

Diğerlerinin arasına karıştım. SS'ler beni aramaya koyulunca oluşan karmaşada sola ayrılmışlar sağa geçebildi. Aralarında ben ve babam da vardık. Bu esnada birkaç silah patladı, birileri öldü.

Hepimizi kamptan çıkardılar. Yarım saatlik bir yürüyüşten sonra raylarla bölünmüş bir tarlanın ortasına vardık. Burada trenin gelmesini bekleyecektik.

Kar sıklaşmıştı. Hareket etmek ve oturmak yasaktı.

Örtülerimizin üzerinde kalın bir kar tabakası oluşmaya başlamıştı. Her zamanki tayınımız olan ekmek getirdiler. Üzerine atıldık. Aramızdan biri, susuzluğunu kar yiyerek bastırmayı akıl etti. Diğerleri de hemen onu taklit etmeye koyuldular. Eğilmeye hakkımız olmadığından, herkes kaşığını çıkarmış, yanındakinin sırtında birikmiş karı yiyordu. Bir lokma ekmek ve bir kaşık kar. Bu manzara bizi izleyen SS'leri güldürüyordu.

Saatler geçiyordu. Kurtarıcı trenin belirdiğini görme ümidiyle ufka diktiğimiz gözlerimiz yorulmuştu. Akşam oldukça geç bir saatte tren nihayet geldi. Tavanı olmayan hayvan vagonlarından oluşan, sonsuz kadar uzun bir tren. SS'ler bizi içeri doğru itekliediler. Vagon başına yüz kadar adam: O kadar zayıftık ki! Yükleme işlemi tamamlanınca konvoy yola çıktı.

7. BÖLÜM

Soğuğa dayanabilmek için birbirimize sokulmuştuk. Akıllarda küflenmiş anılar hortumu, kafalar boş, bazen de ağırdı. Kayıtsızlık zihnimizi uyuşturuyordu. Burada veya başka bir yerde, ne fark eder ki? Bugün gebermek, ya da yarın veya daha sonra. Gece uzundu. Hiç bitmeyecek gibi.

Ufukta gri bir aydınlığın belirmesiyle birbirine girmiş insan şekillerini fark ettim. Başları omuzlarına gömülmüş, çömelmiş, birbirlerinin üzerine yığılmış. Şafağın ilk ışıklarının altında, tozla kaplanmış mezar taşları gibi. Halen yaşıyor olanları, ölmüş olanlardan ayırt etmeyi deniyordum. Fakat arada fark yoktu. Bakışlarım uzunca bir süre açık gözlerini boşluğa dikmiş olan bir tanesinde takılı kaldı. Soluk yüzü kırağı ve kar tabakasıyla kaplanmıştı.

Babam örtüsüne sarınmış, omuzları karla kaplı, yanımda büzülmüş yatıyordu. Ya o da öldüyse? Seslendim. Ce-

vap yok. Sesimi çıkartabilseydim, çığlık atacaktım. Hareket etmiyordu.

Bu gerçeklik aniden her yanımı sardı: Yaşamak için, savaşmak için artık sebep yoktu.

Tren bomboş bir arazinin ortasında durdu. Bu ani fren, uyuyanlardan bazılarını uyandırmıştı. Ayağa kalkarken bir yandan da şaşkın, etraflarına bakıyorlardı.

Dışarıda bağıran SS'ler dolaşıyordu:

"Tüm ölüleri atın! Bütün cesetler dışarı!"

Halen hayatta olanlar keyiflenmişlerdi. Daha çok yer açılacaktı. Gönüllüler işe koyuldular. Çömelmiş duranları yokluyorlardı.

"İşte bir tane! Alın!"

Hayatta kalanların açgözlülükle paylaştıkları giysileri çıkartılıyor, ardından iki "mezarcı" onu ayaklarından ve başından tutarak vagondan dışarı fırlatıyorlardı. Tıpkı bir un çuvalı gibi.

Her yönden seslenenler vardı:

"Buraya da gelin! Burada da biri var! Yanımdaki, kıpırdamıyor."

İki adam babama doğru yaklaştıklarında uyuşukluğumdan anca kurtulabildim. Babamın üstüne atıldım. Soğuktu. Onu tokatladım. Ellerini ovuşturuyor ve bağırıyordum:

"Baba! Baba! Uyan! Seni vagondan atacaklar..."

Kıpırdamıyordu.

İki mezarcı yakamdan tutmuş:

"Bırak onu. Ölmüş işte, görüyorsun."

"Hayır, diye bağırdım. Ölmedi! Henüz değil!"

Babama iyiden iyiye vurmaya başladım. Bir süre sonra cam gibi gözlerini örten gözkapaklarını araladı. Güçsüzce nefes aldı.

"Gördünüz mü?" diye haykırdım.

İki adam uzaklaştılar.

Vagonumuzdan yirmi kadar ceset atıldı ve tren yola koyuldu. Polonya'nın karla kaplı bir tarlasında mezarsız, yüzlerce çıplak yetimi geride bırakarak.

Yiyecek hiçbir şey verilmiyordu. Karla yaşıyorduk: Ekmeğin yerini tutuyordu. Günler gecelere benziyor, geceler ruhumuzda karanlıklarının tortusunu bırakıyordu. Tren yavaşça yol alıyor, sık sık birkaç saatliğine durup sonra tekrar yola koyuluyordu. Kar ara vermeden yağıyordu. Günler ve geceler boyunca tek kelime etmeden birbirimizin üzerinde çömelmiş duruyorduk. Artık donmuş vücutlardan başka bir şey değildik. Gözlerimiz kapalı, ölülerimizi boşaltmak için bir sonraki durağı bekliyorduk.

Kaç gün kaç gece yolculuk ettik? Bazen Alman yerleşim birimlerinden geçiyorduk. Genelde sabahları erken vakitlerde. İşçiler işe gidiyor oluyorlardı. Durup bakışlarıyla bizi takip ediyorlardı. Pek de etkilenmişe benzemiyorlardı.

Bir gün tren durmuşken işçinin biri heybesinden bir parça ekmek çıkartıp vagona fırlattı. Herkes atıldı. Açlıktan gözü dönmüş onlarcası birkaç kırıntı için birbirlerini öldürüyorlardı. Bu görüntü Alman işçilerin oldukça ilgisini çekmişti.

Yıllar sonra benzeri bir sahneye Aden'de tanıklık ettim. İçinde bulunduğumuz geminin yolcuları atılan paraları dalıp getiren "yerlilere" bozuk para atarak eğleniyorlardı. Parisli aristokrat görünümlü bir hanım bu oyundan büyük keyif alıyordu. Birden biri diğerini boğmaya çalışan, ölümüne kavga eden iki çocuğa gözüm takıldı ve hanıma yalvardım:

"Rica ederim, daha fazla para atmayınız!"

"Neden atmayayım?" dedi. "Sadaka vermekten hoşlanırım..."

Vagonda ekmeğin düştüğü yerde gerçek bir savaş çıkmıştı. İnsanlar birbirlerinin üzerine atılıyor, birbirlerini eziyor, parçalıyor, ısırıyorlardı. Zincirlerinden kurtulmuş av hayvanları gibiydiler. Gözlerinde vahşi bir nefret vardı. Olağanüstü bir canlılık gelmiş, hepsinin dişlerini ve tırnaklarını keskinleştirmişti.

Bir grup işçi ve meraklı insan trenin etrafında toplanmıştı. Kuşkusuz böylesi yükü olan bir tren daha önce görmemişlerdi. Kısa zaman sonra vagonların içine her ta-

raftan ekmek parçaları yağar olmuştu. İzleyiciler bir deri bir kemik kalmış bu adamların bir lokma için birbirlerini öldürmelerini keyifle seyrediyorlardı.

Bir parça da bizim vagona düştü. Yerimden kıpırdamamaya karar verdim. Zaten zincirlerinden boşanmış bu onlarca adama karşı savaşacak gerekli güce sahip olmadığımı biliyordum! Benden çok uzakta olmayan bir yerde dört ayağının üzerinde sürünen bir ihtiyar fark ettim. Kalabalıktan henüz sıyrılmıştı. Bir eli kalbinin üzerinde duruyordu. İlk başta göğsüne darbe aldığını zannettim. Sonradan anladım: Ceketinin altında bir ekmek parçası vardı. Olağanüstü bir hızla çıkartıp ağzına götürdü. Gözleri aydınlandı; yüzünü buruşturuyormuş gibi görünen gülümsemesi ölü suratında parladı, aynı hızda da söndü. Yanına bir gölge uzandı, ardından bu gölge üzerine atıldı. Şaşkına dönmüş adam, darbelerin sarhoşluğuyla bağırıyordu:

"Méir, benim küçük Méir'im! Beni tanımadın mı? Babanım ben senin... Canımı yakıyorsun... Babanı öldürüyorsun... Biraz ekmeğim var... Senin için de... Senin için de..."

Yere yığıldı. Avucunun içinde hâlâ sıkı sıkı ekmeği tutuyordu. Ağzına götürmek istedi fakat öteki üzerine atılıp elinden aldı. Yaşlı adam bir şeyler daha mırıldandı, son bir hırıltı çıkardı ve genel kayıtsızlık içinde öldü. Oğlu üstünü aradı, ekmek parçasını kaparak yemeye başladı. Çok sürmedi iki adam onu fark ederek üstüne atıldılar. Diğerleri

de onlara katıldı. Geri çekildiklerinde yanımda iki ölü, yan yana yatıyordu, baba ve oğul. On altı yaşındaydım.

Vagonumuzda babamın arkadaşı Méir Katz da vardı. Buna'da bahçıvan olarak çalışmıştı. Arada bir bize birkaç yeşil sebze getirirdi. Nispeten bizden daha iyi beslendiğinden tutukluluk hayatı iyi geçmişti ve kuvveti sayesinde vagonumuzun sorumlusu seçilmişti.

Yolculuğumuzun üçüncü gecesinde aniden uyandım. Boğazıma yapışmış iki el beni boğmaya çalışıyordu. Yalnızca "Baba!" diye bağıracak vaktim oldu.

Yalnızca bu sözcük çıkabildi. Nefessiz kaldığımı hissediyordum. Fakat babam uyanmış ve bana saldıran kişiyi yakalamıştı. Onu alt etmek için fazla güçsüz olduğundan, Méir Katz'ı çağırmayı akıl etti:

"Yetiş, çabuk gel! Oğlumu boğazlıyorlar!"

Bir süre sonra serbest kalmıştım. Bu adamın ne sebeple beni boğazlamak istediğini hiç bilemedim.

Birkaç gün sonra Méir Katz babama:

"Şlomo, güçten kesiliyorum. Kuvvetimi kaybediyorum. Dayanamayacağım..."

"Kendini bırakma!" diyerek onu yüreklendirmeye çalışıyordu babam. Dayanmak lazım! Kendine olan inancını yitirme!

Fakat Méir Katz cevap vermek yerine sessizce inliyordu:

"Yapamıyorum, Şlomo!... Elden ne gelir ki? Artık yapamıyorum..."

Babam onu kolundan tuttu. Ve Méir Katz, o güçlü adam, aramızdaki en sağlam kişi ağlıyordu. Oğlunu daha ilk elemede almışlardı ve o ancak şimdi ağlıyordu. Ancak şimdi boşalıyordu. Artık dayanamıyordu. Tükenmişti.

Yolculuğumuzun son gününde korkunç bir rüzgar baş gösterdi. Kar hâlâ var gücüyle yağmaya devam ediyordu. Sonun yaklaştığını hissediyorduk, gerçek sonun. Bu dondurucu rüzgarda fazla dayanamazdık.

Biri ayağa kalktı ve bağırdı:

"Bu havada oturup kalmamak lazım. Donarak gebereceğiz! Hepimiz ayağa kalkalım ve biraz hareket edelim..."

Hepimiz ayaklandık. Herkes ıslak örtüsünü biraz daha sıkı tutuyordu. Ve kendimizi birkaç adım atmaya, olduğumuz yerde dönmeye zorladık.

Birden vagonda bir çığlık duyuldu, yaralı bir hayvanın çığlığı. Biri ölmüştü.

Ölüme yaklaştığını hisseden diğerleri de onun çığlığını taklit ettiler. Haykırışları adeta mezarın ötesinden geliyordu. Herkes bağırıyordu. Şikayetler, inlemeler. Kara ve rüzgara karşı haykırılan felaket çığlıkları.

Çığlıklar öteki vagonlara da bulaştı. Aynı anda yüzlerce çığlık yükseliyordu. Kime karşı, ne sebepten olduğunu bilmeden yükselen çığlıklar. Sonun geldiğini hisseden bütün bir konvoyun can çekişme hırıltıları. Her birimiz bu-

rada ölecektik. Bütün sınırlar aşılmıştı. Artık hiç kimsenin gücü kalmamıştı. Ve gece, daha uzun sürecekti.

Méir Katz inliyordu:

"Neden bizi hemen şuracıkta kurşuna dizmiyorlar ki?"

Aynı akşam varacağımız yere ulaştık.

Gece geç vakitlerdi. Muhafızlar bizi boşaltmak için geldiler. Ölüler vagonlarda bırakıldı. Sadece hâlâ bacaklarının üzerinde durabilenler inebildiler.

Méir Katz vagonda kaldı. Yolculuğun son günü en çok can alan gün olmuştu. Bu vagona yüzlercemiz binmişti. On ikimiz indi. Aralarında ben ve babam da vardık.

Buchenwald'a varmıştık.

8. BÖLÜM

Kampın kapısında SS'ler bizi bekliyordu. Sayıldıktan sonra yoklama yapılan alana götürüldük. Emirler hoparlörlerden veriliyordu:

"Beşerli sıraya."

"Yüzerli gruplar halinde."

"Beş adım öne çıkın."

Babamın elini sıkıyordum. O eski ve tanıdık korku: Onu kaybetmek istemiyordum.

Hemen yanımızda ölüm fırınının bacası yükseliyordu. Artık bizi etkilemiyordu. Neredeyse dikkatimizi bile çekmiyordu.

Buchenwald'ın eskilerinden biri duş aldıktan sonra bloklara yollanacağımızı söyledi. Sıcak bir banyo fikri beni cezbediyordu. Babam susuyordu. Yanımda ağır ağır nefes alıp veriyordu.

"Baba," dedim. "Azıcık daha sabret. Birazdan yatacağız. Bir yatakta! Dinlenebileceksin..."

Cevap vermedi. O kadar yorgundum ki sessizliğine kayıtsız kaldım. Tek arzum mümkün olan en hızlı biçimde banyo yapmak ve bir yatağa uzanmaktı.

Fakat duşlara ulaşmak hiç de kolay değildi. Yüzlerce tutuklu buraya akın etmişti. Muhafızlar düzeni sağlamayı beceremiyorlardı. Görünür bir sonuç alamadan sağa sola vuruyorlardı. İtişmeye, hatta ayakta durmaya gücü olmayan diğerleri ise kara oturmuşlardı. Babam da onlar gibi yapmak istedi. İnliyordu.

"Dayanamıyorum... Artık bitti... Burada öleceğim..."

Beni, insan biçimlerinin, paçavra örtülerin göründüğü bir kar tepeciğine sürükledi.

"Beni burada bırak," dedi. "Artık yapamıyorum... Bana acı... Banyoya girene kadar burada bekleyeceğim... Haber vermeye gelirsin."

Öfkeden ağlayacaktım. Onca şey yaşadıktan, onca acı çektikten sonra babamın ölmesine şimdi razı mı olacaktım? Sıcak bir banyo yapıp dinlenebileceğimiz şu anda mı?

"Baba!" diye haykırdım. "Baba! Hemen kalk oradan! Hemen! Kendini öldüreceksin..."

Kolundan yakaladım. İnlemeye devam ediyordu:

"Bağırma, oğlum... Yaşlı babana acı... Burada biraz dinlenmeme izin ver... Birazcık... Senden rica ediyorum, o kadar yorgunum ki... Takatim kalmadı..."

Adeta çocuk olmuştu: Zayıf, çekingen ve acınası.

"Baba," dedim. "Burada kalamazsın."

Ona etrafındaki cesetleri gösterdim: Onlar da burada dinlenmek istemişlerdi.

"Görüyorum oğlum, onları iyi görüyorum. Bırak uyusunlar. O kadar uzun zamandır gözlerini kapatmadılar ki... Tükendiler... Tükendiler..."

Sesi yumuşaktı.

Rüzgarda uluyordum:

"Bir daha asla uyanmayacaklar! Asla! Anlıyor musun?"

Uzunca bir süre böyle tartıştık. Gerçekte onunla değil de ölümün kendisiyle tartışıyor gibiydim. Babamın çoktan seçmiş olduğu ölümle.

Sirenler çalmaya başladı. Alarm! Bütün kampta ışıklar söndü. Muhafızlar bizleri bloklara doğru sürdüler. Göz açıp kapayıncaya kadar yoklama alanında kimsecikler kalmamıştı. Dışarıda o dondurucu rüzgarda uzun süre beklemek zorunda kalmadığımız için çok mutluyduk. Kendimizi yere, tahtaların üzerine bıraktık. Kat kat yataklar vardı. Giriş kapısında ise kimsenin ilgilenmediği çorba kazanları. Uyumak. Önemli olan tek şey buydu.

Uyandığımda gün doğmuştu. Bir babam olduğunu o an tekrar anımsadım. Alarm verildiğinde onunla ilgilenmeden kalabalığı takip etmiştim. Gücünün kalmadığını,

ölümün eşiğinde olduğunu biliyordum, onu yine de terk etmiştim.

Onu aramaya çıktım.

Aynı anda aklımda şu düşünce belirdi: "Ne olur onu bulamayayım! Bu ölü ağırlıktan bir kurtulabilsem ve yalnızca kendim, hayatta kalabilmek için tüm gücümle savaşsam. Sadece kendimle ilgilensem." Birden utandım. Hayat adına. Ve kendimden.

Onu bulamadan saatlerce yürüdüm. Ardından "kahve" dağıtılan bir bloğa vardım. Kuyruk oluşmuştu ve kavga edenler vardı.

Arkamda sızlanan, yalvaran bir ses duydum:

"Eliezer... oğlum... bana... biraz kahve getir..."

Ona doğru koştum.

"Baba! Uzun zamandır seni arıyorum... Neredeydin? Uyudun mu?... Kendini nasıl hissediyorsun?"

Ateşten yanıyordu. Vahşi bir hayvan gibi kahve kazanına doğru kendime bir yol açtım ve bir bardak getirmeyi başardım. Bir yudum aldım. Geri kalan onun içindi.

İçeceği yudumladığında gözlerini aydınlatan minneti hiç unutmayacağım. Bir hayvanın duyduğu şükran. Bu birkaç yudumluk sıcak su, bütün çocukluğum boyunca ettiğimden daha fazla memnun etmişti babamı...

Yerde uzanmıştı... Renksiz, kuru dudakları solmuş, vücudu titremelerle sarsılıyordu. Yanında uzun süre ka-

lamadım. Temizlik için binaları boşaltma emri verilmişti. Yalnızca hastalar kalabilirdi.

Dışarıda beş saat kaldık. Çorba dağıtıldı. Bloklara dönmemize izin verildiğinde babama koştum:

"Yemek yedin mi?"

"Hayır."

"Neden?"

"Bize hiçbir şey vermediler... Dediler ki hasta olduğunuz için hepiniz yakında öleceksiniz, yemeği ziyan etmeye gerek yok... Artık dayanamıyorum..."

Çorbamdan kalanı ona verdim ama mutsuzdum. Sanki bunu ona keyfimin karşılığında veriyordum. Tıpkı Rabi Eliyahu'nun oğlu gibi. Sınavı verememiştim.

Babam perdelenmiş bakışı ve ölü yaprakların rengindeki suratıyla günbegün çöküyordu. Buchenwald'e vardıktan sonraki üçüncü günde herkesin duşlara gitmesi gerekti. En sona bırakılan hastaların bile.

Banyodan sonra uzun süre dışarıda beklemek zorunda kaldık. Blokların temizliği henüz bitmemişti.

Uzaktan babamı fark ettim, yanına koştum. Yanımdan gölge gibi geçip gitti. Durmadan, bana bakmadan. Seslendim, bakmadı. Peşinden koştum:

"Baba, nereye koşuyorsun?"

Bana baktı. Bakışları dalgın, aydınlıktı. Yüzü ise san-

ki başkasınındı. Yalnızca bir an, baktı ve koşmaya devam etti.

Babam dizanteriye yakalandığından diğer beş hastayla beraber ayrı bir bölmede kalıyordu. Yanına oturmuş, ölüme yakalanabileceğine inanmaya cesaret edemeden ona bakıyordum. Bir yandan da ona umut vermek için elimden gelen her şeyi yapıyordum.

Aniden yattığı yerde doğruldu ve ateşle yanan dudaklarını kulağıma yasladı:

"Eliezer... Gömdüğüm altınların ve paraların nerede olduğunu sana söylemem lazım... Bodrumdakileri... Biliyorsun..."

Ve sanki bana her şeyi söylemeye vaktinin kalmamasından korkuyormuşçasına gittikçe hızlanarak konuşmaya başladı. Ona henüz hiçbir şeyin bitmediğini, eve beraber döneceğimizi anlatmaya çalışıyordum ama o dinlemek istemiyordu. Dinleyemiyordu. Tükenmişti. Dudaklarından kanla karışık salyası akıyordu. Gözleri kapandı, nefesi hızlandı.

Bir tayın ekmek karşılığında yattığım yeri bu bloktan bir tutukluyla takas etmeyi başarmıştım. Öğleden sonra doktor geldi. Ona babamın çok hasta olduğunu söyledim.

"Onu buraya getir!"

Ona babamın ayakta duramadığını söyledim fakat hiçbir şey duymak istemiyordu. Babamı zar zor ona götürdüm. Gözlerini dikip sordu:

"Ne istiyorsun?"

"Babam hasta," diye cevap verdim onun yerine... Dizanteri...

"Dizanteri mi? Benim işim değil. Ben cerrahım. Haydi, diğerleri için yer açın şimdi!..."

İtirazlarım hiçbir işe yaramadı.

"Dayanamıyorum, oğlum... Beni bölmeme geri götür..."

Onu bölmesine geri götürdüm ve uzanmasına yardım ettim. Titriyordu.

"Biraz uyumaya çalış, baba. Haydi, uyumaya çalış..."

Nefesi boğuklaşmıştı. Gözlerini kapalı tutuyordu. Yine de her şeyi gördüğünden emindim. Gerçekliği artık tüm çıplaklığıyla gördüğünden emindim.

Bloğa başka bir doktor geldi. Fakat babam kalkmak istemedi. İşe yaramayacağını biliyordu.

Kaldı ki bu doktor hastaların işini bitirmek için gelmişti. Onun hastalara "Sizi tembeller. Tek istediğiniz yatakta kalmak," diye bağırdığını işittim... Boynuna atılıp onu boğazlamak istedim. Fakat bunu yapacak ne cesaretim ne de gücüm vardı. O anda can çekişen babama odaklanmıştım. Ellerim öyle bir kasılmıştı ki canım yanıyordu. Doktoru ve diğerlerini boğazlamak! Tüm dünyayı ateşe vermek! Babamın katilleri! Fakat çığlığım boğazımda takılı kaldı.

Ekmek dağıtımından döndüğümde babamı bir çocuk gibi ağlarken buldum:

"Oğlum, beni dövüyorlar!"

"Kim?"

Delirdiğini zannettim.

"O, Fransız... Ve Polonyalı... Beni dövdüler..."

Kalbimde açılan yeni bir yara, ek bir nefret. Daha az yaşamak için bir sebep.

"Eliezer... Onlara beni dövmemelerini söyle, Eliezer... Ben hiçbir şey yapmadım... Neden bana vuruyorlar?"

Oradakilere küfretmeye başladım. Benimle dalga geçtiler. Onlara ekmek ve çorba sözü verdim. Gülüyorlardı. Sonra sinirlendiler. İhtiyaçlarını görmek için dışarı gidemeyen babama artık tahammül edemediklerini söylediler.

Babam ertesi gün ekmeğini aldıklarından şikayet ediyordu.

"Sen uyurken mi?"

"Hayır. Uyumuyordum. Üzerime çullandılar. Zorla ekmeğimi aldılar... Ve beni dövdüler... Yine... Artık dayanamıyorum, oğlum... Biraz su..."

Su içmemesi gerektiğini biliyordum. Fakat bana o kadar uzun süre yalvardı ki dayanamadım. Su, onun için en fena zehirdi ama onun için başka ne yapabilirdim ki? Su içsin, içmesin yakında her şey son bulacaktı...

"En azından sen bana acı..."

Ona acımak! Tek oğlu olan ben!

Bir hafta böylece geçti.

"Şuradaki senin baban mı?" diye sordu blok sorumlusu.

"Evet."

"Çok hasta."

"Doktor onun için hiçbir şey yapmak istemiyor."

Gözlerimin içine baktı:

"Doktor onun için hiçbir şey yapamaz. Sen de."

Büyük, kıllı elini omzuma koydu ve ekledi:

"Beni iyi dinle, küçük. Burada bir toplama kampında olduğunu unutma. Burada herkes kendisi için savaşmalı ve diğerlerini düşünmemelidir. Öz babanı bile. Burada baba, kardeş, arkadaş yoktur. Herkes kendisi, yalnızca kendisi için yaşar ve ölür. Sana bir tavsiye vereyim: Ekmek ve çorba tayınını yaşlı babana vermeyi bırak. Onun için artık elinden bir şey gelmez. Böyle yaparak kendini öldürüyorsun. Tam tersine, onun tayınını da almalısın..."

Lafını bölmeden onu dinledim. Kendime itiraf etmeye cesaret edemeden, en derinlerimde haklı olduğunu düşünüyordum. *İhtiyar babanı kurtarmak için çok geç* diyordum kendi kendime. *İki ekmek ve iki çorba tayının olabilir...*

Saniyeden de kısa bir andı fakat kendimi suçlu hissettim. Biraz çorba almaya koştum ve babama verdim. Canı istemiyordu; yalnızca su içmek istiyordu.

"Su içme, çorba iç..."

"Tükeniyorum... Bana karşı niçin bu kadar kötüsün, oğlum?... Birazcık su..."

Ona su getirdim. Ardından yoklama için bloğu terk ettim. Fakat hemen geri döndüm. Üstteki yatağa uzandım. Hastaların blokta kalma izinleri vardı. O zaman ben de hasta olacaktım. Babamı bırakmak istemiyordum.

Şimdi etrafımda sadece inlemelerle bölünen sessizlik hakimdi. Bloğun önünde SS'ler emirler yağdırıyordu. Subayın biri yatakların önünden geçiyordu. Babam yalvarıyordu:

"Oğlum, biraz su... Ölüyorum... Karnım..."

"Sessizlik!" diye bağırdı subay.

"Eliezer," diye devam ediyordu babam. "Biraz su..."

Subay onun yanına yaklaştı ve sesini kesmesini emretti. Fakat babam onu duymuyor, bana seslenmeye devam ediyordu. O zaman subay kafasına güçlü bir cop darbesi indirdi.

Kımıldamıyordum. Korkuyordum. Bedenim kendi payına darbe almaktan korkuyordu.

Babam bir hırıltı daha çıkardı –benim adımdı: "Eliezer."

Onun hâlâ nefes aldığını görüyordum, kısa ve kesik kesik. Yerimden kımıldamıyordum.

Sayımdan sonra aşağıya indiğimde vücudu sarsılırken dudaklarının hâlâ bir şeyler mırıldanıyor olduğunu görebildim. Kan içindeki suratını ve yarılmış kafasını zihnime kazımak için üzerine eğilmiş bir halde bir saatten fazla onu izledim.

Sonra yatmak zorunda kaldım. Henüz hayatta olan babamın üzerindeki ranzaya tırmandım. Tarih 28 Ocak 1945'ti.

29 Ocak'ın şafağında uyandım. Babamın yerinde başka bir hasta yatıyordu. Fırına götürmek için şafak sökmeden onu almış olmalılardı. Belki de hâlâ nefes alıyordu...

Mezarı başında dua edilmedi. Anısına mum yakılmadı. Son sözü benim ismim olmuştu. Bir çağrı. Ve ben cevap vermemiştim.

Ağlamıyordum ve ağlayamıyor olmak canımı acıtıyordu. Ama artık gözyaşım kalmamıştı. Ve içimde bir yerlerde, sakat bilincimin derinliklerini yoklasaydım belki de şuna benzer bir şey bulabilirdim: Sonunda özgürüm...

9. BÖLÜM

11 Nisan'a kadar Buchenwald'da kalacaktım. Hayatımın bu döneminden bahsetmeyeceğim. Hayatımın artık bir önemi kalmamıştı. Babamın ölümünden sonraki hiçbir şey beni etkilemedi.

Toplamda altı yüz kişi olduğumuz çocuk bloğuna nakledilmiştim.

Cephe yaklaşıyordu.

Günlerim genel bir tembellik içinde geçiyordu. Tek bir arzum vardı: Yemek. Artık ne babamı ne de annemi düşünüyordum.

Zaman zaman hayal kurduğum oluyordu. Biraz daha çorbanın hayalini.

5 Nisan günü tarih çarkı turunu tamamladı.

Öğleden sonra geç bir saatti. Hepimiz bloğun içinde

ayakta, bizi saymaya gelecek olan SS'i bekliyorduk. Gecikmişti. Buchenwald tarihinde şimdiye kadar böyle bir gecikme görülmemişti. Başka bir şeyler olmalıydı.

İki saat sonra hoparlörlerden kamp şefinin emri duyuldu: Tüm Yahudiler sayım alanına gelmeliydi.

Son gelmişti! Hitler sözünü tutacaktı.

Bloğun çocukları alana doğru yöneldik. Yapacak başka bir şey yoktu: Blok sorumlusu Gustav bizimle sopası aracılığıyla konuşuyordu... Yol üzerinde mahkumlarla karşılaştık.

"Bloğunuza geri dönün. Almanlar sizi kurşuna dizmek istiyor. Bloğunuza geri dönün ve hiçbir yere kımıldamayın," diye fısıldadılar.

Bloğa geri döndük. Dönüş yolunda öğrendik ki kamp direniş örgütü Yahudileri bırakmama ve tasfiye edilmelerini önleme kararı vermişti.

Vakit geç olduğundan ve düzensizlik gittikçe arttığından –sayısız Yahudi kendilerini Yahudi olmadıkları şeklinde yazdırmıştı–, kamp şefi ertesi gün genel bir sayım yapılmasına karar verdi. Herkes orada bulunmak zorundaydı.

Yoklama yapıldı. Kamp şefi Buchenwald'ın boşaltılacağını açıkladı. Her gün on tutuklu bloğu tasfiye edilecekti. O andan itibaren ekmek ve çorba dağıtımı olmadı. Ve tasfiye başladı. Her gün binlerce tutuklu kampın kapısından çıkıyor ve geri dönmüyordu.

10 Nisan günü kampta birkaç yüzü çocuk, yirmi bin kişi kadar kalmıştık. Hepimizi tek seferde göndermeye karar verdiler. Akşama kadar. Ardından kampı patlatacaklardı.

Bu sebeple beşerli sıralar halinde devasa sayım alanına yığılmış, kapının açılmasını bekliyorduk. Birdenbire sirenler ötmeye başladı. Alarm. Bloklara geri döndük. Bizi bu akşam tasfiye etmek için çok geçti. Ertesi güne ertelendi.

Açlıktan kıvranıyorduk; neredeyse altı gündür biraz ot ve mutfağın yakınlarında bulduğumuz birkaç patates kabuğundan başka hiçbir şey yememiştik.

Sabah saat onda SS'ler kampa dağılarak son kurbanları da sayım alanına doğru sürdüler.

Direniş hareketi işte o zaman devreye girme kararı aldı. Bir anda her tarafta silahlı adamlar belirdi. Yoğun ateş. Patlayan bombalar. Biz çocuklar bloğun zeminine yapışıp kalmıştık.

Çatışma uzun sürmedi. Öğlene doğru ortalık sakinlemişti. SS'ler kaçmış, direnişçiler kampın yönetimini ele geçirmişlerdi.

Öğleden sonra saat altıya doğru ilk Amerikan savaş aracı Buchenwald'ın kapılarında belirdi.

Özgür insanlar olarak ilk eylemimiz erzaklara saldırmak oldu. Bundan başka bir şey düşünmüyorduk. Ne öç alma-

yı, ne kaybedilmiş ebeveynleri. Ekmekten başka hiçbir şeyi düşünmedik.

Karnımız doyduktan sonra da intikamı düşünen olmadı. Ertesi gün birkaç genç Weimar'a, patates ve kıyafet toplamak –ve kızlarla yatmak– için koştular. İntikam arzusundan eser yoktu.

Buchenwald'ın düşmesinden üç gün sonra feci şekilde hastalandım: Zehirlenmiştim. Hastaneye transfer edildim ve iki hafta boyunca yaşamla ölüm arasında gidip geldim.

Bir gün, ancak tüm gücümü topladıktan sonra kalkabildim. Karşı duvarda asılı olan aynada kendimi görmek istiyordum. Gettodan beri kendimi görmemiştim.

Aynanın derinliklerinden bir ceset bana bakıyordu.

Gözlerimdeki bakışı beni hiç terk etmedi.

YAZAR HAKKINDA

1986 Nobel Barış Ödülü
1984 Légion d'Honneur Şövalye Nişanı
1983 Uluslararası Barış Ödülü
1968 Médicis Ödülü

Elie Wiesel 1928 yılında Transilvanya (Romanya) Sighet'te doğdu. 15 yaşındayken Auschwitz Toplama Kampı'na gönderildi. Savaş sona erince, Orta Avrupa'daki evlerine dönmeyi reddeden Buchenwald'lı 400 çocuğun sorumluluğunu üstlendi. Kendisi de bu çocuklardan biriydi. Savaştan sonra Sorbonne'da Fransız dili ve felsefe okudu. Gazetecilik yaptı. 1956'da yayımlanan ilk kitabı Yidişçe yazılmıştı. O günden bugüne kırk kitaba imza atan Elie Wiesel Amerika'da yaşamasına rağmen kitaplarını Fransızca yazdı. Elie Wiesel'e 55 üniversite tarafından fahri edebiyat doktorluğu verildi.

1986 Nobel Barış Ödülü, ABD Kongresi Madalyası, 1968 Médicis Ödülü, 1984 Légion d'Honneur Şövalye nişanı Wiesel'e verilen sayısız uluslararası ödülden bazılarıdır. Bir dönem Boston College'da beşeri bilimler dersi de veren yazar, "Le testament d'un poète juif assassiné" (1980) ve "Paroles d'étranger" (1982) adlı eserleriyle 23 Nisan 1983'de Liège'de Uluslararası Barış Ödülü'nü aldı. 2016 yılında vefat eden yazarın kitapları dünya çapında ilgi görmektedir.

Transilvanya'nın Sighet şehrinde doğan Elie Wiesel, 1944'te, ailesiyle beraber Auschwitz, ardından Birkenau'ya gönderildiğinde henüz 16 yaşındaydı. *Gece*, onun bu hatıralarının kitabıdır: Bir daha hiç görmeyeceği annesi ve küçük kız kardeşinden ayrılışı, babasıyla açlığı, soğuğu, darbeleri ve işkenceyi paylaştığı kamplar... Ve insan onurunu kaybetmenin utancı.

Gece'yi bu denli ürpertici kılan şey; yazarın başından geçen olayları -mış gibi yapmadan, bir tepki olarak gösterilen her düşüncenin, korkunun ve acının resmini derin fırça darbeleriyle gözler önüne seriyor olmasıdır. Hafızalardan silinmeyecek bir tarihe tanıklığın küçücük bir kitaba sığdırıldığı bu dev şaheser, yüreğinizle sizi baş başa bırakacak.

1986'da Nobel Barış Ödülü'nü alan Wiesel, Boston Üniversitesi'nde fahri profesör unvanıyla ders vermektedir.

KDV'den muaftır

ISBN: 978-605-4629-97-8

9 786054 629978

THG 0540984 NRB